

Diplome de excelență Lions 6 mai 2005, Cluj

- Pentru proză: Ruxandra Cesereanu, Dora Pavel, Leon-Iosif Grapini;
- Pentru poezie: Ion Mureșan, Adrian Popescu;
- Pentru eseu și filosofie culturală: Marta Petreu (Premiul pentru opera omnia);
- Pentru critică literară: Petru Poantă (Premiul pentru opera omnia);
- Pentru teatru (artă teatrală): Dorel Vișan (Premiul pentru opera omnia);
- Pentru pictură: Corneliu Brudașcu (Premiul pentru opera omnia); Nicolae Maniu (Premiul pentru Expoziția de Pictură organizată la Galeria Opera de la Paris);
- Pentru sculptură: Radu Moraru (pentru realizarea busturilor Regelui Ferdinand și Reginei Maria, cu ocazia împlinirii a 85 de ani de la înființarea Universității din Cluj);
- Pentru muzică: Prof. Univ. Dr. Hans-Peter Türk; Acad. Prof. Univ. Dr. Cornel Țăranu – pentru promovarea muzicii moderne și contemporane cu formația „Ars Nova”; Prof. Univ. Dr. Victoria Nicolae – pentru rezultate deosebite în activitatea didactică și violonistică;
- Conf. Univ. Dr. Ioan Bocșa – pentru valorificarea creației populare în volumele I și II de *Colinde Românești*;
- Prof. Univ. Dr. Bujor Dăneșoreanu – pentru elaborarea *Monografiei Academiei de Muzică «Gheorghe Dima» Cluj-Napoca*;
- Prof. Univ. Dr. Eduard Terenyi – pentru rezultate deosebite în activitatea de creație muzicală;
- Prof. Univ. Dr. Ștefan Angi – pentru volumele I și II de *Prelegeri de estetică muzicală*.

Cum puteți ajuta revista *Apostrof*, fără să scoateți un ban din buzunar

Stimați cititori și colaboratori,
Legislația din România vă permite în acest moment să sprijiniți o instituție de cultură, fără să scoateți un ban din buzunar.

În conformitate cu legea nr. 571/22.12.2003, art. 84, alin. 2, contribuabilii pot dispune asupra destinației unei sume reprezentând 1% din impozitul pe venitul net anual, pentru unitățile non-profit, ce funcționează în condițiile Ordonanței Guvernamentale nr. 26/2000, cu privire la asociații și fundații, cu modificările și completările ulterioare. Calcularea, reținerea și virarea sumei de 1% din impozitul pe venitul net anual, obținut din salarii, onorarii, chirii, dividende etc., revine organului fiscal competent.

Toate persoanele fizice și juridice din România pot da 1% din impozitul pe care l-au plătit statului în cursul anului 2004 unor fundații sau asociații, pe care doresc să le sprijine material.

Ce aveți de făcut în mod concret:

pe declarația de venit pe anul 2004, pe care o veți completa în

Ultima oră

Nr. 2724/M.M.
Data: 17.05.2005

Stimată Doamnă Marta Petreu,

Cunosc bine situația de la Lancrăm. Construirea unei săli de sport în imediata vecinătate a mormântului poetului, cu încălcarea tuturor normelor care protejează un monument istoric, este un act de trivialitate morală, pe care fostul ministru al culturii l-a tolerat inexplicabil. În momentul în care am preluat funcția de ministru al culturii, m-am trezit într-o situație greu de gestionat. Sala de sport fusese deja înălțată, iar costurile acestei construcții au fost de 4 miliarde de lei, din banii publici. Demontarea ei costă alte 3 miliarde de lei (tot din banii publici). În total, 7 miliarde de lei, din impozitele contribuabililor, pentru a se ajunge la un *statu-quo ante*.

Convinsă fiind că singurul lucru nenegociabil într-o societate este (ar trebui să fie) respectarea legii, m-am adresat celor în drept să soluționeze această problemă: Comisia Regională a Monumentelor Istorice. Aceasta a constatat amplasarea ilegală a sălii de sport și nulitatea autorizației de construire, **emise fără avizul MCC**. Luând act de faptul că sala de sport a fost construită și cu ignorarea dorinței testamentare a poetului, membrii Comisiei au refuzat emiterea unui aviz retroactiv. Ca urmare a concluziilor Comisiei, i-am adresat o scrisoare primarului municipiului Sebeș, Domnul Adrian Alexandru Dăncilă, prin care i-am solicitat imperativ **demontarea sălii și mutarea ei pe un alt amplasament**. Cred că este o decizie rațională, care va mulțumi pe toată lumea.

Cu speranța că autoritățile locale își vor face foarte repede datoria, vă rog să primiți, Doamnă Marta Petreu, expresia sincerei mele considerații.

Mona Muscă
Ministrul Culturii și Culetor

Premiile Festivalului „Lucian Blaga”, 5-6 mai 2005

- Marele premiu al festivalului: Antologia bilingvă, română-maghiară, *Un pahar cu lumină/Pohármnyi fény*, poeți clujeni contemporani, alcătuită de Molnos Lajos;
- Premiul special pentru poezie: Horia Bădescu și Ion Mureșan;
- Premiul special „Liviu Petrescu”: Ion Pop pentru *Antologia poeziei echinoxiste; Dicționar Echinox* (coordonator Horea Poenar);
- Premiul pentru exegeză blagiană: Dorli Blaga, *Tatăl meu, Lucian Blaga* și Constantin Cubleşan (coordonator), *Dicționarul personajelor din teatrul lui Lucian Blaga*;
- Premiul pentru traduceri din opera blagiană: Bruno Rombi, Ștefan Damian și Andelko Vuletic;
- Premiul pentru literatură contemporană: Flavia Teoc și Marta Iszák;
- Premiul pentru interpretare plastică a operei blagiene: Manuela Botiș;
- Premiul de excelență pentru deschiderea unor noi orizonturi în exegeza blagiană: Pompiliu Crăciunescu.

primăvara anului 2005, treceți numele și datele (codul fiscal și contul bancar) fundației sau asociației pe care doriți să o sprijiniți.

Pot opta pentru această sponsorizare și contribuabilii care nu au obligația depunerii Declarației de venit global, deoarece în anul 2004 au realizat venituri numai din salarii, iar angajatorul a efectuat operațiunile de regularizare anuală a impozitului aferent acestor venituri, contribuabilii având astfel Fișa fiscală 1 regularizată.

În cazul acestor contribuabili, opțiunea de sponsorizare se exprimă prin depunerea, la organul fiscal în raza căruia își au domiciliul, a Declarației de venit global, completată numai la capitolul care cuprinde datele de identificare ale contribuabilului, precum și la capitolul H – „Destinația sumei reprezentând 1% din impozitul pe venitul anual datorat”.

Noi sperăm că veți alege Fundația Culturală Apostrof!

Coordonatele noastre sînt:

FUNDAȚIA CULTURALĂ APOSTROF

COD FISCAL 4868907

CONT BANCAR RO68BRDE130SV07853701300

deschis la Banca Română pt. Dezvoltare (BRD) CLUJ

A fost o aniversare cu hală

Marta Petreu

Doamnelor și domnilor,*

Mi-aș fi dorit ca astăzi, când sărbătorim 110 ani de la nașterea lui Blaga, adică a celei mai complexe personalități culturale românești din secolul XX, să vorbesc despre sistemul filosofic pe care el ni l-a lăsat moștenire. Sînt nefericită și exasperată de faptul că, în loc să vorbesc despre filosofia lui Blaga, sînt constrînsă de realitate să vorbesc despre Cimitirul lui Blaga și despre felul cum acesta a fost profanat.

Astăzi, 5 mai, eu aniversez nu numai prezele celor 110 ani de la nașterea filosofului, ci, vai, și 10 luni și 3 zile de cînd, împreună cu Ion Vartic și cu redactorii *Apostrof*-ului, am descoperit că la 17 pași de mormîntul lui Blaga a fost înălțată o uriașă hală roșie de metal. O hală-sală de sport, concretizare a pariului Năstase-Tiriac.

Blaga și-a dorit să fie înmormîntat în țărîna natală și și-a ales singur locul de veci, și anume, în așa fel încît de la mormînt să se vadă „în zare, peste copaci, peste crînguri, Rîpale Roșii”. Prin asta, el a vrut să ne lase moștenire nu numai filosofia culturală a

* Declarație publică făcută la deschiderea Festivalului Internațional Lucian Blaga, Cluj, 5 mai 2005.

spațiului românesc, pe care l-a numit „spațiul mioritic”, ci și percepția acestui spațiu. Nu are rost să ne prefacem că nu știm: ideea de infinită undulare deal-vale, adică ideea de spațiu mioritic sau spațiu românesc, i-a venit filosofului chiar din modulațiile reliefului natal. Și pe acesta a vrut el să-l contemplăm de la mormîntul său.

Această dorință testamentară a lui Blaga a fost cu nesimțire călcată în picioare prin construirea halei care închide orizontul mormîntului. În plus, hala este pur și simplu ilegală, de patru ori ilegală, ea încălcînd în primul și în primul rînd legea 422 din 2001 care prevede că monumentele funerare au dreptul la o zonă de protecție de 100 de metri, apoi alte legi (50/1991, 10/1995).

Cînd ne-am întors de la Lancrăm, nu aveam nici un plan limpede în minte. Știam că trebuie să facem ceva, dar nu știam ce anume. Acțiunile pe care le-am făcut s-au născut din mers, cu o repeziciune uimitoare, iar ideile au venit de la mai mulți oameni, de la mai multe personalități cărora le-am anunțat nenorocirea. În 3 iulie, începînd cu poetul Ion Mureșan, de la *Evenimentul zilei*, în primul rînd am anunțat presa, apoi pe

profesorul Mircea Borcilă, ca președinte al Societății Blaga; și, abia după aceea, pe Dorli Blaga. În 4 iulie, Octavian Paler ne-a sugerat redactarea unui memoriu. În 8 iulie, un memoriu, semnat de 157 de personalități ale vieții culturale din țară și din străinătate, a fost trimis următoarelor instituții: Președinția României, Patriarhia Bisericii Ortodoxe, Primul-Ministru, Ministerul Culturii și Cultelor. Memoriul cerea demolarea halei și mutarea ei pe alt amplasament. Presa scrisă, cotidiană și culturală, a acuzat aberația situației și a dezvăluit caracterul ilegal al halei roșii. Iar în 28 iulie, Răzvan Theodorescu, ministrul în funcțiune al Culturii, a decis că hala este „o gafă” și că trebuie retezată cu 5 metri.

Dar în 2004 nu s-a mai întîmplat nimic. Chiar nimic. Construcția nici nu a fost finisată, dar nici nu a fost retezată. Monstrul din Lancrăm, construit ilegal și sfidînd ultima dorință a lui Blaga, a rămas în coasta cimitirului, profanîndu-l și slujînd peisajul.

În 2005, în ianuarie, am reînceput, optimiști, memoriile și adresele. Însuși domnul Gabriel Liiceanu i-a înmînat ministrului Culturii și Cultelor, doamnei Mona Muscă, memoriul și întregul dosar de presă al cazului. Doamna Dorli Blaga, la rîndul său, a

Cuprins

• DOSAR

A fost o aniversare cu hală	Marta Petreu	3
Domul din Lancrăm	Luca Moga	5
Dacă nici Blaga nu contează, atunci cine contează?		6
Încă o umilință!	Alexandru Pereș	8
Albastrul Lancrăm	Romulus Rusan	8
CNI a încălcat legea		
pentru a-i face pe plac lui Năstase	Andi Laslău	10
Revista Revistelor		11
Revista presei		12
Conversații cu Dorli Blaga		13
(interviu realizat de Dora Pavel)		
Lucian Blaga – erotica vitalistă	Călin Teuțișan	18
Epistolă despre Lucian Blaga	Michael Finkenthal	20
Transilvania în ruine	Lukács József	21
Două amintiri despre Blaga		22
• OSPĂȚUL FILOSOFILOR		
Criza de motivație. Habermas și Ratzinger	Andrei Marga	23

• CRONICA LITERARĂ

Ego-grafii provocate	Irina Petraș	26
Autobiografii indirecte (I)	Ștefan Borbély	26
• COMENTARII CRITICE		
Între analiză și interpretare	Ion Vlad	28
• POEME		
	Ion Cristofor	29
• ESEU		
Călătorie prin viață cu Thomas Mann	Gelu Ionescu	30
• COMENTARII CRITICE		
Mila frunzelor	Mirela Calbaza-Ormenișan	32
Spre coastele prosperității	Ovidiu Pecican	33
• CRONICA TEATRALĂ		
Ivanca	Ion M. Tomuș	34
• BIBLIOTECI ÎN AER LIBER		
Poeme	Ana Blandiana	35
(traducere de Adam J. Sorkin, Maria-Ana Tupan și Ioana Ieronim)		
Îndrăgostitele (fragment)	Elfriede Jelinek	36
(traducere și prezentare de Ana Mureșanu)		

depus la Ministerul Culturii și Cultelor memoriul și dosarul de presă. De asemenea, a fost depus un memoriu la președintele interimar al Partidului Democrat, domnul Emil Boc. În martie, văzînd că nimic nu se întîmplă, că presa, cu excepția *Evenimentului zilei* și a *Apostrof*-ului, a abandonat încă din septembrie subiectul, că, la urma urmelor, eu sînt prea mică pentru o ilegalitate așa de mare cum este hala, i-am trimis o scrisoare-memoriu domnului Andrei Pleșu, în calitatea sa de consilier prezidențial.

Iar din 3 aprilie și pînă astăzi, membri ai grupului de inițiativă au tulburat, prin me-

În 25 aprilie, însă, în răspunsul pe care îl dă la o interpelare parlamentară PPRM, ministrul Culturii și Cultelor recunoaște că hala din Lancrăm nu are „avizele legale necesare”. Cu alte cuvinte, ministrul Culturii admite în sfîrșit că hala este ilegală. Drept care trage următoarea – stupefiantă – concluzie:

„Pentru intrarea în legalitate s-a hotărît ca investitorul să solicite avizul Comisiei Regionale a Monumentelor Istorice nr. 7 și să propună acesteia o soluție în concordanță cu legislația în domeniul”.

morii, scrisori, telefoane, e-mail-uri, scrisori deschise și articole de presă dulcea tihnă a următoarelor instituții: Ministerul Culturii și Cultelor; Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului; Compania Națională de Investiții; Comisia Zonală de Monumente Istorice; Prefectura Alba; Ministerul pentru Lucrări Publice și Amenajarea Teritoriului; vice prim-ministrul Markó Bela; primul-ministru al României; președintele României.

Iar grupul de inițiativă, care în iulie 2004 era format din Dorli Blaga, Dana Țăranu, Octavian Paler, Ion Vartic, Mircea Borcilă, Mircea Tomuș și subsemnata, s-a lărgit practic de la sine, în el intrînd Ana Blandiana, Romulus Rusan, Gabriel Liiceanu, ing. Nicolae Noica, Ion Vianu. Numărul de semnături ai memoriului și protestului a ajuns, între timp, la 350. Numărul de articole de presă pe acest subiect este în jur de 150.

Astăzi se știe cu certitudine că hala a fost înălțată în mod ilegal. Se cunoaște numele unuia dintre vinovați: Mugurel Sîrbu, care, ca primar de Sebeș-Lancrăm, a autorizat construcția (astăzi este parlamentar).

Mai putem vedea cu ochiul liber că Ministerul Culturii și Cultelor a tratat problema Cimitirului lui Blaga ca pe o oarecare sîcială minoră. Imaginați-vă că nemții ar trata mormîntul lui Goethe ca pe o problemă minoră... ca pe un loc oarecare... lîngă care un primar întreprinzător ar trînti o hală... În 19 aprilie, ministrul Culturii și Cultelor, doamna Mona Muscă, încă mai susținea în public că hala este legal construită și că dorința testamentară a lui Blaga „nu poate fi un argument legal”; altfel spus, după ministrul Culturii și Cultelor, hala este legală, iar mormîntul – ilegal!

Cu alte cuvinte, ministrul Culturii, în loc să apere, în numele legii, mormîntul lui Blaga, s-a hotărît să apere hala ilegală, pe care intenționează s-o transforme dintr-o construcție ilegală într-una legală. Și, în plus, lasă soluția la cheremul unuia dintre infractori, adică la cheremul Companiei Naționale de Investiții.

În 19 aprilie, la G.D.S., Gabriel Liiceanu s-a adresat ministrului Culturii, explicîndu-i detaliat și limpede că sătenii din Lancrăm „nu trebuie să aibă o sală de sport pe spezele patrimoniului culturii românești. Ca ministru al Culturii, dvs. aveți de apărut aici cauza culturii [...]. [Cei din Lancrăm] trebuie să aibă o sală de sport, *dar nu acolo*”. Mă tem că domnul Gabriel Liiceanu a vorbit zadarnic. Cum zadarnic a vorbit și domnul Andrei Pleșu, care i-a amintit doamnei Mona Muscă faptul că „Nu conduceți Ministerul Transporturilor”, ci al Culturii, și că „Dacă se terfelește memoria lui Lucian Blaga, n-o să căutăm o lege să i-o recuperăm”. De fapt, să observăm sec că doamna Mona Muscă are legea la îndemînă, dar refuză să-i dea curs.

Constituția României spune că nimeni nu este mai presus de lege. Ministrul Culturii și Cultelor ne dă însă lecții că în România toți cei implicați în ilegalitățile de la Lancrăm sînt mai presus de orice lege, ba mai mult, că ilegalitățile lor pot fi legalizate *post festum*, și că ei trebuie lăsați să-și facă de cap și să ne dea în continuare „soluții”.

Eu, una, nu mai înțeleg nimic. Sau, mai exact, ceea ce înțeleg mă umple de spaimă și de deznădejde.

Cînd, în 3 iulie 2004, am început să semnez presei și oficialităților profanarea memoriei lui Blaga, mi-am imaginat că cel

mult într-o lună de zile lucrurile se vor rezolva, că hala va fi mutată pe un alt amplasament, deoarece nici o țară din lume nu-și poate permite să își încalce propriile legi și să-și batjocorească la nesfîrșit mării creatori. M-am înșelat. România își permite. România își permite să-și bată joc de Blaga la fel de senin cum își permite să își calce în picioare propriile sale legi. Cum își bate joc, în acest caz, de legea 422/2001. Totodată, în acest scandal uriaș – pe care eu nu-l văd ca pe un scandal politic, ci ca pe unul administrativ și juridic – administrativul din România își permite să-și bată joc de toți cei 350 de semnături ai memoriului. Vii sau morți, noi, cei care am creat și creăm cultura României, nu contăm nici cît o ceapă degerată. Mă întreb ce o să facă peste mormintele noastre, dacă lîngă acela al lui Blaga – monument funerar conceput de Ladea și aflat sub protecția legii 422, pe care actualul ministru al Culturii refuză să îl protejeze și îl aruncă în întregime în ograda Companiei Naționale de Investiții – au făcut o hală de metal.

În același timp, povestea asta a halei, care arată slujenia morală la care a ajuns colectivitatea umană românească și iresponsabilitatea plină de ifose a autorităților române, m-a obligat să fac niște calcule. Ele sună așa: Blaga este cel mai mare creator român din secolul XX, este un poet uriaș și, cu siguranță, cel mai mare filosof român, care i-a dăruit României un splendid sistem filosofic. Drept urmare a acestui dar fără egal, el a fost persecutat politic începînd din 1945. Și viu și mort, și în timpul socialismului românesc și în timpul tranziției, Blaga a fost și este obiect de batjocură oficială. Cel care a declanșat persecuția politică a lui Blaga se numește Lucrețiu Pătrășcanu. Pe tortul persecuțiilor și al ofenselor, tranziția pune nu o cireasă, ci o hală. De la Pătrășcanu pînă astăzi, 60 de ani de persecuții, de umilinte, de insolențe pentru vina de a fi cel mai mare filosof român. Deoarece răul este infinit iar binele firav și unic, mă întreb ce va mai urma.

5 mai 2005

P.S., 11 mai 2005

Mă bucur că, între timp, Ministerul Culturii și Cultelor a adoptat aceeași poziție cu a oamenilor de cultură. Aflu din presă că ministrul Culturii și Cultelor, doamna Mona Muscă, s-a adresat oficial primarului din Sebeș-Lancrăm, cerîndu-i mutarea halei pe un alt amplasament. Cu alte cuvinte, lucrurile încep să intre în legalitate, iar următoarea bătălie se va da cu oficialitățile locale din Sebeș-Lancrăm și cu Compania Națională de Investiții. Semnalul că nu va fi ușor l-a dat chiar primarul municipiului Sebeș, care se plînge că „demolarea și mutarea sălii de sport ar însemna bani pierduți atît pentru Primărie..., cît și pentru Compania Națională de Investiții”. Iar eu mă întreb: ce valoare poate avea invocarea costurilor de mutare a halei, cînd se știe prea bine că hala a fost înălțată în urma unui șir de ilegalități? În județul Alba, VINOVAȚII sînt mai presus de lege? De ce nu sînt puși ei să plătească ilegalitățile pe care le-au făcut, de ce trebuie să plătească Blaga?

Domul din Lancrăm

*Construiți, băieți, numai construiți!
Că urmează, apoi, tratarea plastică!*

Luca Moga

Ca urmare a ultimelor mecmorii și intervenții ale oamenilor de cultură, în 13 aprilie a.c., o comisie interministerială – formată din reprezentanți ai Ministerului Transporturilor, Construcțiilor și Turismului, Ministerului Culturii și Cultelor și ai Companiei Naționale de Investiții – în nemărginita ei răbdare și bunăvoință, a luat în discuție „amplasarea sălii de sport în vecinătatea mormintului poetului Lucian Blaga de la Lancrăm”. Decizia comisiei interministeriale, remisă presei (vezi pagina 11 din dosar), reflectă, cum ne așteptam, nu doar tradiționala obtuzitate a autorităților față de obiecțiile îndreptățite ale oamenilor de cultură, ci și tipica lipsă de bun-simț național. Acea lipsă românească de bun-simț care naște monștri. Drept urmare, comisia a hotărât că: „Amplasamentul nu va fi schimbat din poziția actuală și nici înălțimea sălii de sport nu va fi redusă”. În schimb, ah!, în schimb, „s-a decis tratarea plastică a fațadelor pentru încadrarea în situl istoric al ansamblului”.

Cu alte cuvinte, Ministerul Culturii și Cultelor – care, publicitar, susține prevederile în domeniu ale Uniunii Europene – nu numai că nu impune, imperativ, *conservarea peisajului cu valențe culturale*, ci acceptă degradarea ambientului, consfințind, pe deasupra, și crearea unui Kitsch arhitectural prin așa-zisa „tratare plastică” a construcției. Ce-i drept, acoperișul actual e cam plat, cam prea țesit. Nu „cadrează” cu situl istoric al ansamblului. Cu totul altceva ar fi un acoperiș țuguat, neapărat din stuf tratat cu baligi, avînd și un cocoș de vînt înfipt în vîrf. Prevăzută cu moț, hala s-ar preschimba în Domul din Lancrăm! Observați, vă rog, că la punctul 2 al comunicatului (cum nici la celelalte puncte) nu se menționează vreo opoziție a reprezentanților Ministerului Culturii și Cultelor. Dimpotrivă: cultural, aceștia încurajează Kitsch-ul, iar cultic, aprobă profanarea unui cimitir. De altfel, Ministerul Culturii și Cultelor (devenit cumva și al Chiciului?!) declara, anterior, că problema s-ar soluționa utilînd hala cu niște pereți de sticlă. Da! Da! Astfel, cel venit în pelerinaj la mormîntul lui Blaga ar privi, totodată, ca dintr-o pușcărie în aer liber, printre *gratiile* halei, peisajul și spațiul mioritic. Remarcabilă soluție, multifuncțională. Căci mormîntul lui Blaga ar putea astfel sluji și ca monument comemorativ al foștilor deținuți politici și

chiar al României arestate! Al unei României veșnic arestate, fiindcă nu știu de ce asemenea soluții ale „tratării plastice” îmi amintesc de soluțiile năstrușnice de altădată ale tovarășei ministru Suzana Gîdea. Dacă e să tratăm plastic Domul din Lancrăm, nu înțeleg de ce să n-o facem în mare, monumental. Hala să fie extinsă, să înghită în burta ei și biserica din cimitir, și mormîntul lui Blaga. Elevii să urmeze astfel ora de religie în biserică, să treacă apoi la mormînt pentru ora de ortografie și, după aceea, conform orarului școlar, să bată mingea în groapa de beton de-alături. Și totul sub moțul Domului din Lancrăm, un Mall educațional unic în lume.

Să revenim, însă, la decizia interministerială, al cărei punct 4, grotesc, merită să fie înregistrat de istoria mentalității românești. Cele două ministere, manevrate, triumfal, de Compania Națională de Investiții, sînt gata să facă un gest care răsfrînge schizofrenia națională: pe de o parte, indiferență și plictis față de valori, pe de alta, festivism de tip ceașușt, bine înfipt în creierile decizionale românești. Căci iată cum sună ultimul paragraf, uluitor, din decizia interministerială: „Din punct de vedere tehnic, este posibilă finalizarea lucrărilor pînă la data de 9 mai 2005, dar numai cu condiția respectării proiectului inițial”. Altfel spus, oficialitățile de azi, mai zeloașe decît cele comuniste, visează, dacă nu le mai perturbăm cu protestele, ca la 9 mai

2005 – cînd se împlinesc 110 ani de la nașterea poetului și filosofului – să-i aducă lui Blaga prinosul lor de stimă și înaltă prețuire, cadorisîndu-l cu o hală chiar și ne-tratată plastic, dar, neîndoișor, sfințită inaugural. Prilej cu care arhiepiscopul de Alba – ce, din punct de vedere cultic, n-a luat nici o poziție publică de protest împotriva profanării cimitirului – poate să-și mîngîie pe creștet subalternul, preotul Ioan Bela, care s-a pus în fruntea luptei *pentru* hala roșie. O hală ce, precum „fiara roșie” din Apocalipsă, a țîșnit din împărăția cea mai de jos și poartă numărul de inventar șase sute șazeci și șase.

P.S. Fotografie edificatoare în *România Liberă* din 7 mai a.c.: un sobor de preoți între hală și mormîntul lui Blaga, ca și cînd totul ar fi normal! În schimb, Comisia Zonală a Monumentelor Istorice a refuzat să absolve CNI de vină, nedîndu-le, țevelor roșii, aviz retroactiv. Au ajuns laicii mai demni și mai pioși decît popii?

30 aprilie 2005 ■

Dacă nici Blaga nu contează, atunci cine contează?

În atenția

Domnului Președinte al României, Traian Băsescu;

Domnului Prim-Ministru, Călin Constantin Anton Popescu-Tăriceanu;

Doamnei Monica Octavia Muscă, ministru al Culturii și Cultelor;

Domnului László Borbély, ministru delegat pentru Lucrări Publice și Amenajarea Teritoriului

De un an de zile, Cimitirul din Lancrăm, unde se află înmormântat Lucian Blaga, este profanat și mutilat de construcția unei hale-sală de sport. Hala se află la 17 pași de mormântul lui Blaga, mormânt care este monument istoric, înregistrat în L.M.I. 1992 cod Ab01-D0013, respectiv în L.M.I. 2004 cod Ab-IV-m-B-00413. Hala a fost construită ilegal, fără avize de la Comisia Zonală a Monumentelor Istorice, iar amplasarea ei încalcă legea 422 din 2001, art. 59, lege care prevede că monumentele au dreptul la zona legală de protecție de minimum 100 de metri.

În ciuda memoriilor și protestelor a peste 250 de oameni de cultură din țară și

din străinătate, în ciuda a peste 100 de articole de protest din presa centrală și culturală, oficialitățile locale din Alba și oficialitățile centrale refuză să aplice legea, refuză să sancționeze caracterul ilegal al construirii halei; dimpotrivă, ele intenționează să aplice soluții de compromis, de așa-zisă „tratament plastic” a acestei construcții de metal. În România, legea nu este aplicată, iar ilegalitatea este consfințită prin comisii interministeriale și considerată normală.

Noi, semnatarii protestului privitor la Cimitirul lui Blaga, cerem ca legea 422 din 2001 să fie aplicată, hala să fie demontată și mutată pe alt amplasament. Locuitorii din Lancrăm și copiii lor vor

putea face sport și fără să profaneze cimitirul strămoșilor lor și mormântul celui prin care numele satului lor a intrat în cultura lumii.

Constituția României prevede că: „Nimeni nu este mai presus de lege”. Comisiile interministeriale nu sînt deci abilitate nici să schimbe legea, nici s-o încalce. Nu cerem, așadar, decît aplicarea legii împotriva bunului plac, a intereselor de tarabă și a disprețului față de adevăratele valori. Dacă nici Blaga nu contează, atunci cine contează?

GRUPUL DE ÎNITIAVĂ AL MEMORIULUI
„SALVAȚI CIMITIRUL LUI BLAGA”

Încă din 8 iulie 2004, un memoriu semnat de 265 de intelectuali a fost adresat următoarelor instituții: Președinția României, Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române, Primul-Ministru, Ministerul Culturii și Cultelor.

Cu câțiva ani înainte de moarte, Lucian Blaga și-a ales locul unde să fie înmormântat. Anume, în vechiul cimitir al bisericii din Lancrăm și în așa fel așezat încît, cum chiar el spune testamentar, „de lângă mormânt se văd în zare, peste copaci, peste crânguri, Râpile Roșii”.

Deși Blaga a murit ca filosof și poet interzis, regimul comunist a permis familiei sale să-l înmormânteze exact așa cum el a dorit. Astăzi, însă, autoritățile locale din Lancrăm și Sebeș sunt mai necruțătoare și mai batjocoritoare față de memoria lui Blaga decît fostul regim. În acest moment, Cimitirul din Lancrăm este desfigurat și profanat de construirea unei hale de metal. Scheletul halei, lipit de spatele cimitirului pe toată lățimea lui, obturează complet perspectiva către orizontul și peisajul consacrate de filosofia și lirica lui Blaga. Ridicarea la numai câțiva metri de mormântul său a acestei hale metalice anulează și calcă în picioare testamentul marelui creator. Un loc sacru al culturii românești ce pe cale să-și piardă întreaga magie.

Cimitirul din Lancrăm este sacru pentru că este cimitir și pentru că în el este înmormântat Lucian Blaga. Iar *Enciclopedia României*, din 1938, coordonată de prof. D. Gusti, înregistrează biserica din Lancrăm ca monument istoric în temeiul faptului că în secolul al XVI-lea a fost rezidență episcopală.

Vă rugăm, deci, să interveniți, cu prestigiul și cu autoritatea de care dispuneți, pentru ca respectiva construcție, cu totul inadecvat poziționată în acel loc, să fie demontată

și îndepărtată, iar ambientul original al cimitirului și al mormântului lui Blaga să fie grabnic restabilit.

Bartolomeu, Arhiepiscopul Clujului; Sergiu Adam, scriitor; Radu Afrim, regizor; Liviu Apetroaie, scriitor; Gheorghe Arion, profesor universitar; Nicolae Balotă, scriitor; Alex. Baumgarten, conf. univ.; Petre Mihai Băcanu, director la *România liberă*; Horia Bădescu, scriitor; acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici; Ion Beldeanu, scriitor; Miron Beteg, scriitor; Adriana Bittel, scriitor; Dorli Blaga; Dorin Blaga; Ana Blandiana, președinte de onoare al PEN Clubului Român; Mircea Borcilă, președintele Societății Culturale „Lucian Blaga”; Cluj; Nicolae Boșan, rectorul Universității „Babeș-Bolyai”; Cluj; Nicolae Breban, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor; Olga Brediceanu; Sanda Brediceanu; Felicia Bugnariu; Tudor Bugnariu, conferențiar universitar; Constanța Buzea, scriitor; Matei Călinescu, Indiana University Bloomington; Iosif Cheie-Pantea, profesor universitar; Vitalie Ciobanu, redactor-șef al revistei *Contrapunct*; Livius Ciocârlie, scriitor; Gabriel Chifu, redactor-șef al revistei *Ramuri*; Dumitru Chirilă, scriitor; Dumitru Chioaru, redactor-șef al revistei *Euphorion*; Aura Christi, scriitor; Nicolae Coandă, scriitor; Aurel Codoban, filosof; Denisa Comănescu, scriitor; Sanda Cordos, scriitor; Doina Cornea; Sorana Coroamă-Stanca, regizor; Marina Constantinescu, scriitor; Ioana Coșereanu, cercetător științific; Marco Cugno, profesor de românică, Universitatea din Torino; Dan Damaschin, scriitor; Marcu Mihai Deleanu, profesor universitar; Georgeta Dimisianu, director adjunct al *României literare*; Anca Dobrin; Maia Dobrin; Monica Dobrin; Dorin Dobrin, istoric; Octavian Doclin, scriitor; Gellu Dorian, scriitor; Livia Drăgoi,

directoarea Muzeului de Artă, Cluj; V. Fanache, scriitor; Michael Finkenthal, Universitatea Ebraică din Ierusalim, Johns Hopkins University, Baltimore; Victor Frunză, scriitor; George Gană, profesor universitar; Adrian Alui Gheorghe, scriitor; Maria Ghita, istoric; Ovidiu Ghitta, prof. univ.; Mircea Ghițulescu, secretar al Uniunii Scriitorilor; Gheorghe Glodeanu, scriitor; Claudiu Groza, publicist; acad. Ionel Haiduc, președintele Filialei Cluj a Academiei Române; Ioan Holban, scriitor; Emil Hurezeanu, scriitor; Gelu Ionescu, scriitor; Michael Impey, profesor universitar, Universitatea Lexington, Kentucky; Dumitru Irimia, profesor universitar; Cezar Ivănescu, scriitor; Dan Jumara, director adjunct la Muzeul Literaturii Române Iași; Adina Kenereș, director literar al Editurii Compania; Virgil Lazăr, ziarist; Adina Ledeanu, redactor-șef la revista *Secolul 21*; Carmelia Leonte, scriitor; Liviu Leonte, scriitor; Gabriel Liiceanu, filosof, directorul Editurii Humanitas; Iolanda Malamen, scriitor; Liviu Malița, scriitor; Florin Manolescu, scriitor; Nicolae Manolescu, directorul *României literare*; Aurel Marc, rectorul Academiei de Muzică „G. Dima”, Cluj; Ion Mariș, profesor universitar; Mircea Martin, scriitor, editor senior al revistei *Cuvântul*; Pamfil Matei, decanul Facultății de Litere și Arte, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu; Nicolae Mărgineanu, regizor; Anca Măniuțiu, scriitor; Mihai Măniuțiu, regizor; Liviu Mihailu, publicist; Mariana Mihuț, actriță; Doina Modola, scriitor; Viorica Moisil; Ioan Moldovan, redactor-șef al revistei *Familia*; Ion Mureșan, scriitor; Vasile Muscă, istoric al filosofiei; Mircea Muthu, decanul Facultății de Litere, UBB Cluj; Mircea Nădăin, consilier cultural la Lisabona; Mihail Nasta, profesor universitar, Universitatea Liberă Bruxelles; Eugen Negrici, scriitor; Lia Nicolau; acad. Basarab Nicolescu, președintele

Centrului Internațional de Cercetări și Studii Transdisciplinare, Paris; Mariana Nicolesco, directoarea Concursului Internațional de Canto „Hariclea Darclee”, membră de onoare a Academiei Române; Cornel Nistorescu, director al cotidianului *Evenimentul zilei*; ing. Nicolae Noica, fost ministru al Lucrărilor Publice; Andrei Oişteanu, cercetător științific; Marius Oprea, istoric; Ștefan Oprea, redactor-șef la *Dacia literară*; Mircea Oprea, scriitor; Octavian Paler, scriitor; acad. Șerban Papacostea; Horia-Roman Patapievici, filosof; Dora Pavel, scriitor; Eugen Pavel, istoric literar; Laura Pavel-Teuțișan, scriitor; Ioana Părvulescu, scriitor; Mircea Petean, scriitor, directorul Editurii Limes; Marta Petreu, redactor-șef al revistei *Apostrof*; Andrei Pippidi, istoric; Ioan Piso, directorul Muzeului de Istorie al Transilvaniei, Cluj; Andrei Pleșu, filosof, rectorul Colegiului Noua Europă; Maria Ploae, actriță; Ion Pop, scriitor; Mircea Popa, istoric literar; Adrian Popescu, redactor-șef al revistei *Steaua*; Nicolae Prelipeanu, scriitor; Mircea Pricăjan, scriitor; Doru Radosav, directorul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”, Cluj; Aurel Rău, scriitor; Victor Rebengiuc, actor; Petru Romoșan, director general al Editurii Compania; Alexandru Ruja, profesor universitar; Romulus Rusan, director al Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului; Olga Rusu, scriitor; Wilfried Schreiber, prorector Universitatea „Babeș-Bolyai”; Ana Simon (Geneva); Ion Simuș, scriitor; Maria Sofron; Monica Sofron; Cassian Maria Spiridon, redactor-șef la *Convorbiri literare*; Monica Spiridon, scriitor; Valeriu Stancu, redactor-șef la revista *Cronica*; Mihai Dimitrie Sturza (Paris); Geo Șerban, scriitor; Mihai Șora, filosof; Traian Ștef, scriitor; Alex. Ștefănescu, scriitor; Ștefan Tănase, scriitor; Călin Teuțișan, scriitor; Valentin Timaru, compozitor; Ion M. Tomuș, publicist; Mircea Tomuș, scriitor; Aurelian Trîșcu, arhitect, fost președinte al Comisiei Monumentelor Istorice; Dana Țăranu, profesor; acad. Cornel Țăranu, compozitor; Dumitru Țepeneag, scriitor; Tudorel Urian, scriitor; Eugen Uriaru, președintele Uniunii Scriitorilor din România; Radu Varia, critic de artă; Mariana Vartic, istoric literar; Ion Vartic, director al Teatrului Național „Lucian Blaga”, Cluj; Lucian Vasiliu, secretarul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor; Ioan Radu Văcărescu, scriitor; Ion Vianu, scriitor; Ștefan Vianu, cercetător științific; Alexandru Vlad, scriitor; Ion Vlad, scriitor; George Vulturescu, redactor-șef al revistei *Poesis*; Eric Williams, visiting professor, UBB; Oltea Williams, profesor; Rudolf Windisch, profesor universitar, Universitatea Rostock; Horia Zilieru, scriitor; acad. Alexandru Zub, directorul Institutului de Istorie A.D. Xenopol, Iași; Mitzura Arghezi; Andrei Doicescu (Paris); Adèle Porchet (Geneva); Maria Kodama Borges (Argentina); Jacqueline Kovač Suter (Geneva); Emilie Zajicovi (Geneva); Ilinca S. Calau (Geneva); Giordano Sassi (Geneva); Oana Mirabaud (Geneva); Aram Mentimedean (Geneva); Monique Mentimedean (Geneva); Ioana Giossan Hölm (Geneva); Werner Hölm (Geneva); Eugenia Barbulescu (Geneva); Ecaterina Golnon (Geneva); Petre Golnon (Geneva); Ileana Condaci; Zoltan Kacsóh; Baroi I. (Geneva); Jon Gostin; Florica Tănase; Ion Piso (Italia); Livia Piso (Italia); N. Tertulian (Paris); Georgeta Horodincă (Paris); Ovidiu Iuliu Moldovan, actor; Ștefan Borbély, scriitor; Carmen Borbély, lector universitar; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, scriitor; Dumitru Cerna, scriitor; Ion Moise, scriitor; Gavril Moldovan, scriitor;

Ioan Pinte, scriitor; Olimpiu Nușfelean, scriitor; Cornel Coțuțiu, scriitor; Virgil Rațiu, scriitor; Aurel Podaru, scriitor; Sorin Gârjan, scriitor; David Dorian, scriitor; Andrei Moldovan, scriitor; Emil Dreptate, scriitor; Florica Dura, scriitor; Adriana Rodica Barna, scriitor; Alexandru Cristian Mișoș, scriitor; Mircea Măluț, scriitor; Maria Olteanu, scriitor; Alexandru Uiuu, scriitor; Victor Știr, scriitor; Petru Cărdus, scriitor (Serbia); Vasile Andru, scriitor; Alexandra Anton, scriitor; Constanța Apetroaie, scriitor; Paul Aretzu, scriitor; Mariana Bojan, scriitor; Corin Braga, scriitor; Virgil Bulat, scriitor; Nicolae Buiuic, scriitor; Leo Butnaru, scriitor; Val Butnaru, scriitor; Oana Cătina, scriitor; Mircea Ioan Casimcea, scriitor; Lina Cenușă, scriitor; Domițian Cesereanu, scriitor; Ruxandra Cesereanu, scriitor; Doina Cetea, scriitor; Marius Chelaru, scriitor; Minerva Chira, scriitor; Angela Ciubotariu, scriitor; Cristina Ciubotariu, scriitor; Dragoș Cojocaru, scriitor; Marian Constandache, scriitor; Richard Constantinescu, scriitor; Ana Cornea; Ioana Crăciunescu, scriitor; Dan Craioveanu; Bogdan Crețu, scriitor; Ion Cristofor, scriitor; Mihai Cucu, scriitor; Ștefan Damian, scriitor; Simona Grazia Dima, scriitor; Vasilian Dobos, scriitor; Florin Dochia, scriitor; Mihai Dragolea, scriitor; Marian Drăghici, scriitor; Dorin Drugescu, scriitor; Eged Emese, scriitor; Florin Faifer, scriitor; Cristina Frumos, scriitor; Florin Frumos, scriitor; Gaal György, scriitor; Victor Gherman, scriitor; Vasile Gogea, scriitor; Adrian Grănescu, scriitor; Costel Grosu, scriitor; Vasile Popa Homiceanu, scriitor; Horváth Sándor; Alexandru Husar, scriitor; Victor Iancu, scriitor; Cezar Ivănescu, scriitor; Marius Jucan, scriitor; Alexandru Jurcan, scriitor; Király László, scriitor; Létay Lajos, scriitor; Lukács Iosif; Silviu Lupescu, scriitor; Dan Mănuță, scriitor; Maria Mănuță, scriitor; Theodora Mărginean, scriitor; Corina Mărgineanu, scriitor; Victor Constantin Măruțoiu, scriitor; Zinovia Marchitan-Butnaru, scriitor; Emilian Marcu, scriitor; Rodica Marian, scriitor; Ioan Marinescu, scriitor; Corina Matei-Gherman, scriitor; Gabriela Matiu, scriitor; Laurențiu Mihăileanu, scriitor; Nicolae Mocanu, scriitor; Simona Modreanu, scriitor; Mózes Attila, scriitor; Mihaela Mudure, scriitor; Horia Munteanu, scriitor; Constantin Virgil Negoită, scriitor; Nicolae Negru, scriitor; George L. Nimigeanu, scriitor; Ioan Nistor, scriitor; Ștefania Oproescu, scriitor; Maria Pal, scriitor; Antonio Patraș, scriitor; Gheorghe Pârja, scriitor; Radu Petru, scriitor; Mariana Platon, scriitor; Petru Poantă, scriitor; Dumitru Pană,

scriitor; Nicolae Panaite, scriitor; Doina Papuc, scriitor; George Popa, scriitor; Adriana Pop, traducător; Ileana Popovici, scriitor; Mircea Popovici, scriitor; Theodor Popovici, scriitor; Mihaela Postolache, scriitor; Șerban Pretor, membru CNA; Adam Puslojic (Iugoslavia), scriitor; Adrian Dinu Rachieru, scriitor; Ilie Rad, scriitor; Dan Rebreanu, scriitor; Ancelin Roseti, scriitor; Mihai Rotaru, scriitor; Persida Rugu, scriitor; Ionel Savitescu, scriitor; George Savu, scriitor; Miron Scorobete, scriitor; Sigmond István, scriitor; Mariana Sipos, scriitor; Vasile Spiridon, scriitor; George Stănculescu, scriitor; Mariana Stancu, scriitor; Carmen Veronica Steiciuc, scriitor; Nicolae Stroescu Stănișoară, scriitor; Szilágyi István, scriitor; Maria Șleahțișchi, scriitor; Cătălin Mihai Ștefan, scriitor; Valentin Talpalaru, scriitor; Teodor Tanco, scriitor; Efim Tarlapan, scriitor; Valentin Tașcu, scriitor; Nicolae Turcan, publicist; Ioan Tepelea, scriitor; Mihaela Urso-Pop, scriitor; Magda Ursache, scriitor; Ioan Vădan, scriitor; Echim Vancea, scriitor; Valeriu Varvari, scriitor; Sterian Vicol, scriitor; Carmen Vlad, prof. univ.; Miljurko Vukadinovic, scriitor; Constantin Zărnescu, scriitor; Alice Zwölfel, scriitor.

Total 350 semnături

15 aprilie 2005

DECLARAȚIE POLITICĂ

(rostită în Senatul României în data de 3 mai 2005)

Încă o umilință!

Filosoful Constantin Noica spunea, la un moment dat, referitor la un alt confrate al său, că „Dacă secolul XIX l-a avut pe Mihai Eminescu, atunci cu certitudine secolul XX îl are pe Lucian Blaga!”

La 9 mai, anul acesta, cultura românească și cea universală urmează să celebreze 110 ani de la nașterea poetului și filosofului Lucian Blaga. Totodată, în perioada 5-8 mai se va desfășura cea de-a 25-a ediție a Festivalului Internațional „Lucian Blaga”, în satul natal Lancrăm și în alte localități ale județului Alba, atât de dragi poetului dispărut dintre noi în urmă cu 44 de ani, pe data de 6 mai.

Cum îl omagiem însă pe Lucian Blaga la 110 ani de la naștere? În loc de recunoștință, omagiu și pioșenie, cum ar fi normal, cu un adevărat scandal care ține de aproape un an capul de afiș al cotidianelor centrale și locale, privind profanarea memoriei și dorințelor poetului, dar mai ales cu încălcarea flagrantă a legislației în materie de monumente istorice.

Totul a plecat de la Programul guvernamental „Șăli de sport” și de la opacita-

tea cu care primarul municipiului Sebeș, astăzi deputat PSD, a evitat găsirea de soluții legale pentru o construcție de acest gen. Lipsa de dialog și refuzul acestuia de a respecta Legea 422/2001 a revoltat atât intelectualitatea românească, cât și pe cea din afara granițelor.

Un număr de 260 de personalități ale culturii românești și străine au depus un memoriu la Președinție, la Guvern, la Ministerul Culturii și Cultelor și la Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului pentru a sensibiliza și corecta ilegalitatea și nedreptatea care s-au făcut prin construirea acestui obiectiv la nici 20 de metri de mormântul lui Lucian Blaga.

Soluția găsită de noua conducere a Ministerului Culturii și Cultelor, de a acoperi cu sticlă sala de sport, nu rezolvă nemulțumirile contestatarilor, acum, în prag aniversar.

Iată de ce solicit, în plenul Senatului României, o atitudine mai fermă și cât mai rapidă **din partea administrației centrale** de demolare a halei care umbrește mormântul lui Lucian Blaga! Cer pedepsirea celor care cu bună știință au încălcat Legea

422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, doar din dorința de a contribui la câștigarea pariului fostului premier Adrian Năstase: **patru sute de șăli de sport în perioada mandatului său!** Pariul era oricum câștigat și fără sala de sport vecină cu cimitirul din Lancrăm.

În schimb, grija și recunoștința față de istoria și cultura națională pot rupe orice pariu, fie el chiar și politic.

Senator

ALEXANDRU PEREȘ

Albastrul Lancrăm

Romulus Rusan

Sat al meu ce porți în nume/ sunetele la-
crimei./ La chemări adinci de nume/ În
cea noapte te-am ales/ ca prag de lume/ și po-
tecă patimei./ Spre tine cine m-a nădrumat/
Din străfund de veac./ În tine cine m-a che-
mat/ Fie binecuvântat./ Sat de lacrimi fână
leac.“

Ceea ce te uimește numaidecât în satul lui Blaga este o densitate specială a materiei, sporită de faptul că nimic nu-ți dă puțința s-o măsoară. Totul pare redus la esență. Zărilor sînt largi și totuși viguroase, oamenii înțelepți, cu toate că nu-și arată vîrsta, natura abundentă, deși nespectaculoasă. Acea fericită armonie care face farmecul localităților dintre Alba Iulia și Făgăraș, rezultată din iubirea milenară a muntelui cu cîmpia, ar explica și singură totul, dar aici, la Lancrăm, peste ea a mai coborît, ca o pecetă albă, piatra de mormînt a marelui poet – margine încăpătoare de ciclu. Cărei așezări nu i-ar ajunge un asemenea semn pentru o istorie întregă?

Frumusețea însăși are aici greutate fizică. Drumul național, abia despărțit, ceva mai la nord, de valea calmă a Mureșului, nimerește într-un univers aburind, unde roua lucrurilor poate fi în același timp sudoarea muncii a sublimului. Nesfîrșite holde pastelate freamătă în vînt, livezi văruite hașurează coastele, în viile năpădite de seve săpătorii prevestesc euforia culesului. În sat, de o parte și de alta a șoselei, casele robuste, abia prîdind sub povara arborilor, prelungindu-se apoi pînă departe, în cîmp, cu trene cafenii de grădini, alcătuiesc un coridor scos parcă de sub acoperișul unei sere... Șanțurile, tapetate cu un gazon curat, care te face să crezi că e tuns militărește; podețele grațioase de beton care le traversează spre asfaltul de culoarea bondarului; alinierea perfectă a gardurilor, străjuind fiecare o fîntînă; scurgerea neîntreruptă printre ele a bicicletelor țărănești și a tuturor vehiculelor țării; presimțirea unui rîu apropiat, liniștea zumbătoare a cerului și, în sfîrșit, departe, ari-

pile protectoare ale munților – toate acestea îi dau ultimului sosit impresia că a descins într-un loc la care se va putea gîndi oricînd cu o secretă febră interioară.

G. Călinescu a spus cîndva: «Albastrul Lancrăm», sub înfrîurirea, probabil, a numeroaselor fațade vopsite în culoarea «ce dă așezărilor românești acel aer idilic de sate din basm». Imaginea nu e fugitivă; dimpotrivă, pătrunzînd în spatele ei de timp, capătă consistență științifică; este înțuirea unui adevăr de structură. Casele, modernizate, poartă astăzi alte veșminte – de sub ele țîșnește însă, după fiecare anotimp ploios, flacăra albastră a *mîndră-măriei*. Albastrul pare însăși culoarea materialului de construcție, poate a vremii; dar el mai este, dacă vrem, insigna tenacității acelor oameni, semnalul unui perimetru în care tradiția s-a depus sistematic, fundînd un edificiu construit cu mîgală și pe a cărui culme a apărut, deodată, ziditorul *Poemelor lumii*. Sensibilitatea și forța, axele dintotdeauna ale artei, și nu în ultimul rînd

Poarta veche a Cimitirului lui Blaga. Foto: Cornelia Blaga, 1964.

ale artei sale, Lucian Blaga le-a ridicat, scalfandru între adînc și suprafață, din sufletul «*norodului spălat de ape sub pietre*», al șirului interminabil de bărbați despre care scria: «*Coboană-n lut părinții rînd pe rînd/ în timp ce-n noi mai cresc grădinile./ Ei vor să fie rădăcinile/ prin cari ne prelungim pe sub pămînt*».

Lancrămul a avut norocul de a fi fost sistematizat în două rînduri pe axa unui drum național. Pînă la începutul secolului, șoseaua pietruită care lega Clujul de Brașov trecea pe actuala «Ulița veche» a comunei, în imediata apropiere a rîului Sebeș. O prescurtare făcută în jurul anului 1900 a mutat traseul principal cu cîteva zeci de metri mai spre vest, acolo unde, asfaltat, se află și astăzi. Locul, devenit cu timpul centru al comunei, se numea pe atunci *După garduri*, era cîmp gol și corespundea marginii pustii a acareturilor. Treptat, «Fața satului» avea să se deplaseze într-acolo, și, invers, spatele grădinilor vechi să lase loc caselor noi. Alte cîteva ulicioare perpendiculare au venit, apoi, să lege cele două artere, dînd așezării actuala configurație de spatează, structură extrem de strînsă și ordonată, oarecum urbană.

«Ulița nouă», corespunzînd șoselei naționale, este cea pe care am descris-o la început. «Ulița veche», ușor melancolizată de ierburi și de lipsa vehiculelor, a rămas totuși un fel de nucleu istoric al satului. Pe ea sînt grupate școala, construită în 1875, moara de existență imemorială (încă din 1579 era pomenită în scripțe, cu nonșalanță!) și toate casele de stil vechi. În imediata apropiere, peste Rîul Morii, în Arini, era locul de joacă, propriu-zis de păzit gîștele, al copiilor, și un fel de promenadă rustică a tineretului. Dincolo, încă și mai departe de Arini, se desfășoară zidul, mai mult sălbatic decît înalt, al celor cîteva rîpe, năruiri de sărături roșii, cu înfățișări de vitralii în relief, și cărora imaginația colectivă le-a dăruit rînd pe rînd cîteva legende. Pe coama acestor dealuri s-ar fi aflat o pădure seculară de goruni, din tezaurul căreia ar mai fi existînd doar cîteva grinzi, putrezite și ele, grinzi considerate de fiecare din povestitori drept ultimele – în tavanul casei lui. De la această pădure ar proveni și numele satului (La Crîng – Lancrăm, argumentat prin existența pe o piatră de mormînt străveche a intermediarului Lancrêng).

Dar tot pe «Ulița veche», la nr. 234, se află casa natală a scriitorului, proprietate după 1908 (moartea tatălui și mutarea la Sebeș) a unei familii Păcurariu. Maria Păcurariu, totodată verișoară de gradul II, în vîrstă de 71 de ani, nepărînd a avea însă mai mulți de 50, ne prezintă cu orgolii de ghid gospodăria, semnalînd modificările survenite, dar mai ales mărturiile sigure ale copilăriei viitorului poet. Din toată vegetația curții a mai rămas un prun subțire, pîrînd, la unison cu gazda, mult mai tînăr, dar pe care «s-a suit vița», o viță banală de casă care îl amenință cu strangularea. Castanul uriaș dinspre uliță a murit de bătrînețe, dar o sămîntă a lui a dat naștere unui puiet care desigur îi va asigura spița. Pe frontul șurei înalte descifrăm data construcției: 1862, iar în interior consultanta noastră ne arată o monogramă (L.B.), repetată de trei ori în tencuiială, însă într-un rînd însoțită de adausul «VII cl – 1903». Sculpturile au fost făcute, deci, cu certitudine, nu de poet – care în 1903 era abia în primele clase primare – ci de unul din frații săi mai mari. O fantezie a părinților a făcut ca prenumele tuturor copiilor să înceapă cu litera L (evocare a inițialei satului?), astfel că – de la Letiția, Livius, Lionel, Longhin, Licinius, și pînă la mezinul Lucian – șirul monogramelor era identic.

Pe lîngă această originalitate, dar inclusiv prin ea, figura preotului Isidor Blaga (1851-1908), fiu el însuși al unui alt preot, fost notar, Simion (1821-1869), apare în memoria consătenilor și a poetului ca a unui liber-cugetător de cultură aleasă, care citea, o dată cu multă literatură străină, pe Kant și Schopenhauer, și care nu disprețuia nici chiar matematicile. Foarte puțin «practic» în ce-l privea (a desființat toate dăruirile enoriașilor, «de la costițe pînă la fuior»), era în schimb un bun organizator agricol, aducînd în sat trifoiul și lucerna, plugul de fier, mașinile de semănat și săpat porumbul, și proiectînd pe malul stîng al rîului Sebeș un sistem de pășunat, care mai tîrziu a profilat Lancrămul într-un puternic centru al negoțului de vite.

De la taică-său va fi împrumutat *Lulu popii* acea «fire amestecată», în care se întîlneau, de mic, încetineala cu voiciunea, spiritul de ordine cu orgoliul, iar reflexivitatea cu plăcerea jocurilor. Contemporanii

își amintesc – și poetul recunoaște într-un manuscris* – a nu fi știut să vorbească deloc pînă la vîrsta de patru ani. Unii pun această întîrziere pe seama mîndriei de a nu fi voit să înceapă un lucru decît atunci cînd ar fi fost sigur de reușită, și pomenesc de niște repetiții tainice, de unul singur, în dosul «cotărcii» (Ioana Pavel-Blaga). Totodată, majoritatea martorilor îl revăd, într-o perioadă mai tîrzie, studiînd sub un măr uriaș din grădina casei (Maria Păcurariu, Daniil Haiduc). Andrei Vlad îl ține minte îndrumînd pe copii, cu naivă intransigență, să iasă de la școală cîte doi în rînd și să salute pe vîrstnici. O altă categorie de mărturie vorbește de latura viguroasă a profilului viitorului poet. Deși nu era totdeauna întîiul, îi plăceau întrecerile «de-a cotca» și «de-a hoherii» (Ion Dedețel), înotul și sîniușul, jocul «de-a banca», pe Ripa Roșie, cu boabe de nalbă drept monedă (Daniil Haiduc). Într-un rînd, scriitorul însuși își amintește de un soi ciudat de jocuri în care desfășurarea energiilor vîrstei se întîlnește cu meditația asupra funcției lor. «O fetiță, prietenă de joacă, se căfăra în prunii cimitirului, crescute din morminte. Spunea, sîrînd, că vrea să vadă ce gust au morții și încerca prunele.» Dacă pruna era acră, mortul de la rădăcină fusese un om rău ș.a.m.d.

«Toată copilăria – mărturisirea în 1937, în cuvîntul de recepție la Academie – o fantastic de lungă copilărie, adolescența, înțîia tinerețe pînă la vîrsta de douăzeci și atîția de ani, le-am petrecut, cu întreruperi impuse de nomadismul sezonier al școlarului, la sat, sau în nemijlocită apropiere, în orice caz în necurmat contact cu satul natal». Chiar fără această confesie, ar fi greu de numit scriitorul căruia depozitul începutului de viață să-i fi lăsat o atare moștenire. Fie direct, fie intens prelucrată – primind peste ani interpretări mitice – observația infantilă, adolescență, s-a pus ca temelie, dar și ca acoperămint, întregii structuri a operei. «Albastrul Lancrăm» a fost, astfel, o capitală lirică permanentă, pe care comentatorii nu pot să n-o cunoască în amănunt. Căci, oricît s-ar glosa, iarba, plugul, lacul, mierea, munții, stelele, pămîntul, rîul, gorunul, finul, laptele, mugurii, cremenele, ulciorul, piatra – toate aceste celule poetice din lumea părintească alcătuiesc un curcubeu ce scapă de sub puterea oricărei abstracții, și care, deși proiectat pe un cer universal, rămîne al Lancrămului. Parcă poetul însuși s-a oferit drept început și capăt acestui arc, înapoiindu-și trupul în cimitirul străvechi, la cîteva sute de metri de casa natală.

mai 1965

■

* *Hronicul și cîntecul vîrstelor*, Ed. Tineretului, 1965.

CNI a încălcat legea pentru a-i face pe plac lui Năstase

Andi Laslău

Sala de sport ridicată la Lancrăm, lângă mormîntul marelui poet și filosof Lucian Blaga, încălcă nu doar dorința testamentară a acestuia, ci și legile. Sala, inclusă în programul guvernamental, nu este cu nimic mai brează decît orice altă construcție ridicată sîm să fie respectată legislația în construcții și cea care protejează monumentele istorice. „Evenimentul zilei” va prezenta modul în care, sub guvernarea PSD, firmele și autoritățile statului au sfidat legea pentru ca Adrian Năstase să cîștige pariul sălilor de sport.

În graba lor de a pune în practică Programul guvernului PSD „Săli de sport” și de a-l ajuta pe Adrian Năstase să cîștige pariul pus cu Ion Țiriac pe o limuzină Mercedes, autoritățile din județul Alba au demarat construcția în preajma unui monument, fără a avea documentația necesară. Sala de sport ridicată la Lancrăm, la zece metri de mormîntul lui Blaga, a fost construită ilegal, fără avizele Comisiei Regionale a Monumentelor Istorice sau ale Ministerului Culturii și Cultelor. Mormîntul poetului și filosofului, realizat de sculptorul Romul Ladea, este înregistrat în Lista Monumentelor Istorice încă din 1992 (cod AB01-D0013). Mai mult, potrivit *Enciclopediei României* din 1938, coordonată de prof. Dimitrie Gusti, și biserica cimitirului din Lancrăm este monument istoric, întrucît în secolul al XVI-lea a fost rezidență episcopală.

Autorizație de construire, nulă de drept

Legea 422 din 18 iulie 2001, privind protejarea monumentelor istorice, prevede o zonă de protecție de minimum 100 de metri pentru fiecare monument. Articolul 22, alineatul 1, stipulează că „intervențiile asupra monumentelor istorice se fac numai pe baza și cu respectarea avizului emis de MCC. Fac excepție intervențiile determinate de forță majoră, cu condiția ca modificările să fie reversibile”. De forță majoră nici nu poate fi vorba în cazul de față, iar modificările nu sînt deloc reversibile.

Autorizația de construcție poate fi eliberată „numai pe baza și în conformitate cu avizul MCC și cu celelalte avize, potrivit dispozițiilor legale în vigoare”, iar autorizațiile emise fără avizul instituțiilor abilitate și fără respectarea condițiilor acestora sînt nule de drept.

Plan urbanistic pe lîngă lege

Lipsa avizului a fost însoțită și de o altă „scăpare” inexplicabilă, respectiv faptul că în Planul Urbanistic General (PUG) al localității, mormîntul lui Blaga nu avea prevăzută o zonă de protecție. Potrivit articolului 36 din Legea 422/2001, toate planurile urbanistice generale (PUG), zonale (PUZ) și de

detaliu (PUD) ale localităților ce cuprind monumente istorice clasate în grupa A sau B trebuie avizate de Comisia Regională a Monumentelor Istorice. Acest aviz nu a existat în cazul de față, deși era obligatoriu, pentru că nimeni nu l-a solicitat, iar necunoașterea legii nu constituie o scuză.

Primarul vinovat, promovat prefect

Din articolele de lege menționate rezultă că autorizația de construire, emisă de Primăria Municipiului Sebeș, este ilegală, iar prefectul de Alba trebuia să se adreseze justiției pentru anularea acesteia. Situația „s-a rezolvat” de la sine, întrucît primarul care a semnat autorizația, Liviu Mugurel Sîrbu (actual deputat PSD de Alba), a fost numit prefect în acea perioadă și nu s-a mai ajuns la instanță. Ca reprezentant al guvernului în Alba, Sîrbu a apărut cu stoicism construcția ilegală, etichetîndu-i pe oamenii de cultură și ziariștii care au semnalat neregulile drept „scandalagii”.

Toate acestea pentru ca Sîrbu să crească și mai mult în ochii șefului său, Adrian Năstase. Eforturile lui au fost încununate de succes, iar Mugurel Sîrbu a ajuns președintele pesediștilor din Alba și, mai apoi, ocupantul unui fotoliu caldău din Camera Deputaților, cu imunitatea de rigoare în fața legii.

Investitorul, obligat să ceară avizele

Articolul 10 din Legea 50/1991 republicată, privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, prevede „în cazul lucrărilor de orice natură în zonele de protecție a monumentelor, solicitantul va obține avizul comun al Ministerului Culturii și Cultelor și al Ministerului Transporturilor, Construcțiilor și Turismului, potrivit competențelor specifice”. Același act normativ mai prevede, la articolul 4, că autorizațiile de construcție se emit de președinții Consiliilor Județene cu avizul primarilor – deci nu direct de către primari – pentru lucrări la monumente istorice sau în zonele de protecție ale acestora, cu avizul prealabil al MCC. Potrivit articolului 21 din Legea 10/1995, privind calitatea în construcții, „obținerea acordurilor și a avizelor prevăzute de lege, precum și a autorizației de construcție” ține de obligația investitorului, care, în cazul de față, este Compania Națională de Investiții.

CNI refuză mutarea sălii

Cu toate că sînt în culpă, oficialii Companiei Naționale de Investiții nu vor ca sala să fie mutată. Directorul general al CNI, Daniela Constantin, a declarat pentru EVZ că proiectul inițial va suporta doar mici modificări. „În urma discuțiilor cu reprezentanții

MCC [...] s-a decis tratarea plastică a fațadelor pentru încadrarea în situl istoric al ansamblului. Amplasamentul nu va fi schimbat din poziția actuală și nici înălțimea sălii de sport nu va fi redusă”, susține directorul CNI. Pe de altă parte, ministrul Mona Muscă a venit cu o altă soluție de compromis: „Toată partea care dă spre mormîntul lui Blaga va avea perete din sticlă, prin care să se poată vedea Rîpa Roșie. Este o formulă de compromis”.

Mai mult, Mona Muscă a precizat că înălțimea construcției va fi redusă cu doar doi metri pentru că „e rău să le iei oamenilor sala de sport pe care sigur și-o doresc”.

Deși urma să ia o decizie concretă asupra sorții sălii de sport, Comisia Regională a Monumentelor Istorice, întrunită la finele săptămînii trecute la Sovata, nu și-a dat avizul pentru nici una dintre variantele modificării proiectului.

Oamenii de cultură cer respectarea legii

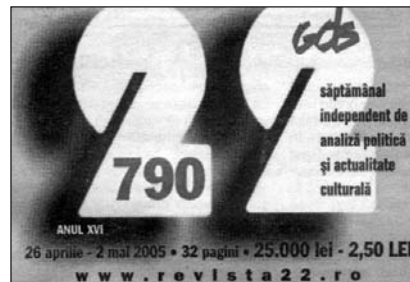
Cu doar cîteva săptămîni înainte de împlinirea a 110 ani de la nașterea lui Lucian Blaga, peste 260 de oameni de cultură din țară și străinătate au semnat un nou memoriu de protest, în care cer vehement respectarea legii.

Documentul a fost trimis președinției, guvernului, MCC și MLPAT, cărora li se solicită să ia măsuri.

„Noi, semnatarii protestului privitor la Cimitirul lui Blaga, cerem ca Legea 422/2001 să fie aplicată, hala să fie demontată și mutată pe alt amplasament. Locuitorii din Lancrăm și copiii lor vor putea face sport și fără să profaneze cimitirul strămoșilor lor și mormîntul celui prin care numele satului lor a intrat în cultura lumii”, se precizează în memoriu. Semnatarii – printre care se numără Ana Blandiana, Gabriel Liiceanu, Emil Hurezeanu, Nicolae Manolescu, Andrei Pleșu, Horia-Roman Patapievici, Octavian Paler, Mihai Măniușiu, Nicolae Breban, Constantin Bălăceanu-Stolnici, Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Victor Rebengiuc – denunță „ilegalitatea consfințită prin comisii interministeriale” și cer demontarea construcției și mutarea ei pe un alt amplasament. „Nimeni nu este mai presus de lege. Comisiile interministeriale nu sînt abilitate nici să schimbe legea, nici s-o încalce. Nu cerem decît aplicarea legii împotriva bunului plac, a intereselor de tarabă și a disprețului față de adevăratele valori”, subliniază grupul de inițiativă al memoriului „Salvați Cimitirul lui Blaga”.

Evenimentul zilei, sîmbătă, 30 aprilie 2005

Revista Revistelor

• Din revista 22, nr. 790, anul XVI, 26 aprilie-2 mai 2005, din dezbaterea de la GDS, intitulată *Criza de la Muzeul Țărănului Român*, din 19 aprilie a.c., transcriem următoarele:

„**Gabriel Liiceanu:** La o emisiune TV la care am fost împreună am pus în grabă pe o hârtie câteva situații nevăgâlice ale culturii noastre care mi se părea că cer rezolvări urgente. [...] De două-trei săptămâni sunt sunat la telefon aproape zi de zi de d-nele Dorli Blaga și Marta Petreu, care-mi spun că la cimitirul din Lancrăm se petrece un scandal în cascadă. V-am depus un dosar complet al acestei situații încă din prima săptămână a ministeriatului dvs. Au trecut de atunci aproape 3 luni. Nu s-a întâmplat nimic. / [...] Celălalt plan este cel în care trebuie să funcționați pentru a face față gospodăririi imediate a culturii. Or, am senzația că, atunci când trebuie să gospodăriți cultura, dvs. glisați pe planul campaniei electorale. Pentru că altminteri ce să înțeleg în clipa în care spuneți, în acea emisiune TV, referitor la situația de la Lan-

crăm, că *«și oamenii aceia din sat trebuie să aibă o sală de sport»*? Nu, oamenii aceia din sat nu trebuie să aibă o sală de sport pe spezele patrimoniului culturii românești. Ca ministru al Culturii, dvs. aveți de apărut aici cauza culturii, și nu un punct de vedere electoral. Oamenii aceia trebuie să aibă o sală de sport oriunde altundeva, *dar nu acolo.*”

„**Andrei Pleșu:** Nu conduceți Ministerul Transporturilor, ci un minister care lucrează cu criterii și cu concepte care nu sunt legiferabile în sens strict. Valoarea și prestigiul nu sunt legiferabile, pentru că nu sunt cuantificabile. Din cauza asta există anumite lucruri pe care, ca ministru al Culturii, cred că trebuie să le faceți pe bază de

asumare a responsabilității ministeriale. / [...] Există și probleme care sunt de soliditate și de onoare națională. Dacă se terfeleşte memoria lui Lucian Blaga, n-o să ne apucăm să căutăm o lege să i-o recuperăm. Trebuie să existe o reacție spontană de sănătate publică care oprește o asemenea mârșăvie.”

„**Mona Muscă:** În legătură cu sala de sport, n-ar fi nici o problemă dacă Ministerul Culturii ar putea să plătească investiția care s-a făcut până acum și ar cere demolarea construcției. Din păcate, conform legilor în vigoare, sala nu este în perimetrul monumentului. Și tot din păcate, testamentul poetului Blaga nu poate fi un argument legal.”

Document

• Răspunsul Companiei Naționale de Investiții S.A., în urma întâlnirii interministeriale din 13 aprilie a.c.

Către,
M.T.C.T. Cabinet Ministru Delegat

Referitor la solicitarea dlui. Andi Laslău, redactor la Departamentul Investigații al cotidianului „Evenimentul Zilei”, cu privire la amplasarea sălii de sport în vecinătatea mormântului poetului Lucian Blaga de la Lancrăm, jud. Alba, vă comunicăm următoarele:

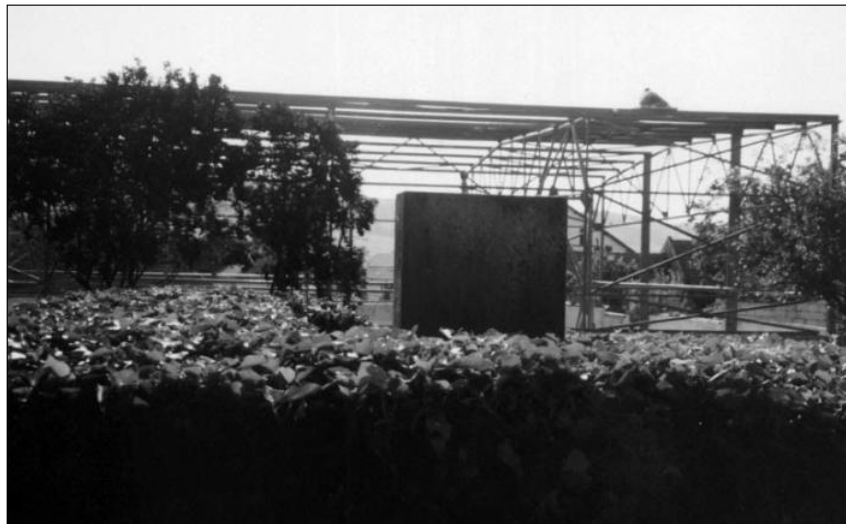
1. Proiectul inițial al sălii de sport de la Lancrăm va suporta mici modificări.

2. În urma discuțiilor purtate între reprezentanții M.T.C.T., M.C.C. și C.N.I. S.A. s-a decis tratarea plastică a fațadelor pentru încadrarea în situl istoric al ansamblului.

3. Amplasamentul nu va fi schimbat din poziția actuală și nici înălțimea sălii de sport nu va fi redusă.

4. Din punct de vedere tehnic, este posibilă finalizarea lucrărilor până pe data de 9 mai 2005, dar numai cu condiția respectării proiectului inițial.

DIRECTOR GENERAL
Daniela CONSTANTIN

*

• Din răspunsul ministrului Culturii și Cultelor, doamna Monica Octavia Muscă, către Guvernul României, Departamentul pentru Relația cu Parlamentul, răspuns la întrebarea domnilor senatori PPRM Mihai Ungheanu și Gheorghe Funar, la data de 25.04.05:

„Ca răspuns la întrebarea domnilor senatori Mihai Ungheanu și Gheorghe Funar, aparținând grupului parlamentar PPRM, din data de 11.04.2005, înregistrată la Ministerul Culturii și Cultelor cu nr. 2045/MM/08.04.2005, vă comunicăm următoarele:

[...] În anul 2004 Autorizațiile de Construcție au fost eliberate, în regim de urgență, de multe ori fără avizele legale necesare.

Este și cazul sălii de sport din Lancrăm, jud. Alba, amplasată în zona de protecție a mormântului poetului Lucian Blaga, înscris în Lista Monumentelor Istorice din 1992 ca monument cu valoare memorială, reprezentativ pentru patrimoniul cultural local.

Autorizația de Construire a fost emisă de Primăria Municipiului Sebeș fără a fi solicitat avizul Ministerului Culturii și Cultelor, prin Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național a județului Alba, emis pe baza analizei efectuate de Comisia Regională a Monumentelor Istorice nr. 7.

[...]

Pentru intrarea în legalitate s-a hotărât ca investitorul să solicite avizul Comisiei Regionale a Monumentelor Istorice nr. 7 și să propună acesteia o soluție în concordanță cu legislația în domeniu.

Precizăm că, prin strategia Ministerului Culturii și Cultelor pentru perioada 2005-2008, Ministerul Culturii și Cultelor nu poate dispune alte soluții sau măsuri în afara celor hotărâte de Comisia Regională a Monumentelor Istorice.”

Revista presei

• *Evenimentul zilei*, nr. 4086, marți, 10 mai 2005

„Secretarul de stat Virgil Nițulescu, responsabil cu Patrimoniul Cultural Național din Ministerul Culturii și Cultelor (MCC), ne-a confirmat ieri că ministrul culturii, Mona Muscă, a solicitat demolarea sălii de sport construită ilegal în zona de protecție a mormintului lui Lucian Blaga. În adresa trimisă primarului din Sebeș, Ministerului Transporturilor, Consiliului Județean și Prefecturii Alba li se solicită demolarea construcției și identificarea unui alt amplasament. [...]”

«Comisia Regională a Monumentelor Istorice nr. 7 a constatat amplasarea ilegală a sălii de sport și nulitatea autorizației de construire, emise fără avizul Ministerului Culturii și Cultelor. Membrii Comisiei au constatat și faptul că ambele variante propuse încălcă dorința testamentară a poetului Lucian Blaga, de aceea au refuzat emiterea unui aviz retroactiv», se precizează în documentul semnat de Mona Muscă. «Vă solicit, domnule primar, să luați măsuri imediate pentru demontarea sălii de sport și mutarea ei pe un alt amplasament», mai spune Mona Muscă în adresa.

O precizare suplimentară face referire la faptul că municipalitatea va trebui să găsească mijloacele financiare necesare identificării unor noi amplasamente și obținerii avizelor prevăzute de lege pentru demontarea și reamplasarea sălii de sport. Ministrul a mai solicitat Companiei Naționale de Investiții refacerea gardului cimitirului pînă la cota inițială. [...]

Acum un an, «Evenimentul zilei» a declanșat o campanie de presă fără precedent, pentru a sensibiliza autoritățile cu privire la sala de sport amplasată la doar zece metri de mormintul poetului și filosofului Lucian Blaga.

Am semnalat atît încălcarea gravă a legii pentru îndeplinirea programului lui Adrian Năstase, cît și ignorarea testamentului lui Blaga, care și-a dorit să se vadă de lîngă mormintul său Rîpile Roșii.“

(Andi Laslău, *Se face dreptate la mormintul lui Blaga*)

• *Ziua*, miercuri, 11 mai 2005

„După ce a dispus, în urma avertismentelor publice, un control al Comisiei de Monumente la Lancrăm, unde construcția unei săli de sport (din programul Adrian Năstase) obtura vizibilitatea mormântului lui Lucian Blaga (neținând, astfel, seama de dorințele sale testamentare), ministrul Culturii și Cultelor a cerut ieri administrației locale din Sebeș (de care aparține Lancrăm) demontarea și reamplasarea noii clădiri, ridicate fără avizul MCC. [...] În adresa trimisă de ministrul Culturii [...] se spune:

«După cum cunoașteți, Comisia Regională a Monumentelor Istorice nr. 7 a luat act de solicitarea dumneavoastră de a analiza fie modificarea proiectului sălii de sport din Lancrăm, fie tratarea ambientală a fațadei longitudinale pentru reducerea impactului negativ al acesteia asupra mormântului poetului Lucian Blaga, în vederea emiterii unui aviz pentru finalizarea lucrărilor.

Comisia a constatat amplasarea ilegală a sălii de sport și nulitatea Autorizației de Construire, emise fără avizul Ministerului Culturii și Cultelor. Membrii Comisiei au constatat și faptul că ambele variante propuse

încalcă dorința testamentară a poetului Lucian Blaga. De aceea, au refuzat emiterea unui aviz retroactiv.

Având în vedere cele de mai sus, vă solicit, domnule primar, să luați măsuri imediate pentru demontarea sălii de sport și mutarea ei pe un alt amplasament.» [...]

Tot astăzi, Mona Muscă a adresat o scrisoare deschisă celor 250 de intelectuali care au semnat apelul pentru demolarea sălii de sport din vecinătatea cimitirului din Lancrăm, informându-i asupra măsurii luate:

«Stimați Domni și Stimate Doamne,

Vă mulțumesc pentru grija pe care o arătați păstrării patrimoniului cultural național. Am înțeles sensul și importanța demersului Domniilor Voastre și vă asigur că așa fi fost onorată să fac, la rîndul meu, parte dintre semnatarii apelului. [...]

Cunosc bine situația de la Lancrăm. Construirea unei săli de sport în imediata vecinătate a mormântului poetului, cu încălcarea tuturor normelor care protejează un monument istoric, este un act de trivialitate morală, pe care fostul ministru al culturii l-a tolerat în chip inexplicabil. În momentul în care am preluat funcția de ministru al Culturii, m-am trezit într-o situație greu de gestionat. Sala de sport fusese deja înălțată, iar costurile acestei construcții au fost de 4 miliarde de lei, din banii publici. Demontarea ei costă alte 3 miliarde de lei (tot din banii publici). În total, 7 miliarde de lei, din impozitele contribuabililor, pentru a se ajunge la un statu-quo ante.

Vă imaginați că nu a fost deloc ușor pentru mine să iau o decizie în acest caz. Respectul pentru memoria lui Blaga îmi sugera o soluție, iar grija pentru banul public mă îndemna la prudență. În plus, nu doream să îndrept un abuz printr-un, eventual, alt abuz. Convinsă fiind că singurul lucru nenegociabil într-o societate este (ar trebui să fie) respectarea legii, m-am adresat celor în drept să soluționeze această problemă: Comisia Regională a Monumentelor Istorice. Aceasta a constatat amplasarea ilegală a sălii de sport și nulitatea autorizației de construire, emise fără avizul MCC. Luând act de faptul că sala de sport a fost construită și cu ignorarea dorinței testamentare a poetului, membrii Comisiei au refuzat emiterea unui aviz retroactiv. Ca urmare a concluziilor Comisiei, i-am adresat o scrisoare primarului municipiului Sebeș, Domnul Adrian Alexandru Dăncilă, prin care i-am solicitat demontarea sălii și mutarea ei pe un alt amplasament. Cred că este o decizie rațională, care va mulțumi pe toată lumea.

Cu speranța că autoritățile locale își vor face foarte repede datoria, vă rog să primiți expresia sincerei mele considerații» – cu semnătura ministrului Culturii. [...]

(I. Popovici, *Mona Muscă cere demolarea sălii de sport din Lancrăm*)

„ULTIMA ORĂ: Primarul municipiului Sebeș, Alexandru Dăncilă, a declarat că nu poate dispune demolarea sălii de sport construite în apropierea cimitirului din Lancrăm, unde este înmormântat poetul Lucian Blaga, întrucît construcția nu s-ar afla în administrarea Primăriei: «Primăria a dat Companiei Naționale de Investiții terenul și a introdus rețeaua de utilități. Noi nu putem acum să decidem demolarea și mutarea sălii de sport

deoarece, pînă la finalizare, este în administrarea Companiei Naționale de Investiții», a explicat primarul Alexandru Dăncilă. El a spus că demolarea și mutarea sălii de sport ar însemna bani pierduți atît pentru Primărie, care a cheltuit peste un miliard de lei pentru introducerea utilităților, cît și pentru Compania Națională de Investiții. «Se poate discuta despre mutarea sălii de sport în condițiile în care se găsește o sursă de finanțare pentru mutare și pentru finalizarea construcției pe noul amplasament. Din punctul de vedere al Primăriei, s-ar putea găsi alte soluții pentru amplasarea clădirii», a afirmat Dăncilă. [...]» (*Mediafax*)

• *România liberă*, nr. 4610, miercuri, 11 mai 2005

„De asemenea, în ceea ce privește refacerea gardului cimitirului pînă la cota inițială, aceasta rămîne în sarcina Companiei Naționale de Investiții. Scrisoarea adresată primarului din Sebeș este în același timp trimisă spre știință Consiliului Județean Alba, președinte Ion Dumitreț, prefectului Cosmin Covaciu, Ministerului Transporturilor, Construcțiilor și Turismului, ministru delegat László Borbély, Direcției de Cultură și Patrimoniu Alba, director Gabriel Rustoiu.“

(Dan Stanca, *Ministrul Culturii, la atac/ Mona Muscă cere demolarea sălii de sport din vecinătatea mormântului lui Blaga*)

• *Adevărul*, nr. 4619, 11 mai 2005

„Comisia Regională a Monumentelor Istorice a constatat amplasarea ilegală a sălii de sport și nulitatea Autorizației de Construire, emise fără avizul Ministerului Culturii și Cultelor. Membrii Comisiei au constatat faptul că ambele variante propuse prin remedierea situației încălcă dorința testamentară a poetului Lucian Blaga, de aceea au refuzat emiterea unui aviz retroactiv. Ministrul Culturii și Cultelor, Mona Muscă, ia atitudine, solicitîndu-i, printr-o scrisoare deschisă, primarului municipiului Sebeș, Adrian Dăncilă, să ia «măsuri imediate pentru demontarea» sălii de sport construite în apropierea cimitirului din Lancrăm, unde este înmormîntat poetul Lucian Blaga.“

(D.B., *Sala de sport de lîngă mormîntul lui Blaga, la un pas de demolare*)

• *Evenimentul zilei*, nr. 4088, joi, 12 mai 2005

„Rezolvarea definitivă a situației de la Lancrăm depinde, din punct de vedere al legalității, de instanța de contencios administrativ. Potrivit articolului 12 din Legea 50/1991 republicată, privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, autorizațiile emise cu încălcarea prevederilor legale pot fi anulate de instanțele de contencios administrativ. Anularea poate fi cerută, în condițiile legii, și de către prefect. Deși autorizația nr. 88/16.06.2003 este nulă, ca urmare a lipsei avizului MCC, nulitatea trebuie constatată de instanța de contencios administrativ, la cererea ministrului culturii. O altă variantă legală pe care Mona Muscă o are este propunerea unei hotărîri de guvern prin care să se dispună demolarea sau mutarea sălii de sport.

(Mihaela Moraru, Andi Laslău, *Primarul din Sebeș nu dărimă sala de sport. Scandalul continuă la mormintul lui Blaga*) ■

Dorli Blaga

Dora Pavel: Doamnă Dorli Blaga, bănuiesc că nu sunt multe întrebările care încă nu vi s-au pus, sau poate nici nu mai există asemenea întrebări. Totuși, eu mai am câteva curiozități. Mă gândesc la biblioteca lui Blaga, pe care presupun că o custodiți...

Dorli Blaga: Da, aici pot să vă dau niște lamuriri interesante. Se pare că nu se știe în curcări mai largi. În 1980, eu am convenit cu directorul Muzeului Literaturii Române din București, cu Al. Oprea, care a murit, să fac acolo Arhiva Lucian Blaga, și m-am apucat foarte serios de lucru după cutremurul din '77, pentru că mi-a fost frică să mai țin în casă manuscrise și am dorit să le pun într-un loc unde totuși se iau niște măsuri de conservare. Și așa, pe rând, am făcut un fel de înțelegere cu el, însă am făcut și o donație. Manuscrisele le-am vândut. Dar biblioteca Tatălui meu am donat-o, cum spun, în '80.

D.P.: Ați mai păstrat ceva, bănuiesc, pentru familie.

D.B.: Foarte puține, chiar cărți pe care eu le citeam, de literatură. Am păstrat *Brockhaus*-ul întreg și *Propylaen Welgeschichte* și încă câteva cărți. Atâta. Și s-a preluat, în mai '80, biblioteca asta, am venit cu o doamnă de la Muzeu și am preluat-o, am împachetat-o, am trimis-o acolo și a fost foarte bine, pentru că altfel s-ar fi pierdut.

D.P.: Așadar, nu v-ați despărțit foarte greu de ea, știind-o pe mâini bune...

D.B.: Da. Pentru că este acum acolo, în tezaurul lor, al Muzeului, și a fost catalogată, ceea ce eu n-aș fi avut timp să fac. Deci există un catalog – oricine poate să vadă biblioteca Tarei –, unde se găsește ce am ales. Literatură română nu prea, din acestea s-au preluat numai cărțile care erau cu dedicație de la autori.

D.P.: Totuși, opera lui Lucian Blaga o aveți, dețineți edițiile princeps.

D.B.: Da, sigur că o am. El și-a legat opera – deci pe cea antumă –, și-a legat-o și o ținea pe birou. Și, pe urmă, sigur că eu am aproape tot ce s-a tipărit.

D.P.: Tocmai am întrerupt dialogul nostru pentru un admirator care a dorit să vă atingă. Cred că gestul lui v-a impresionat... Dar ce s-a întâmplat cu colecția de fotografii pe care presupun că o aveți?

D.B.: Am dat o parte din ea la Muzeul Literaturii, și albumele le-am păstrat eu, adică le aveam în duplicat.

D.P.: Ele vor rămâne, așadar, urmașilor, în familie?

D.B.: Da, da.

D.P.: Mi-ar fi plăcut să fi avut la Dvs. aici, acum, o fotografie de-a lui Blaga, pe care să

mi-o comentați: când a fost ea făcută, în ce împrejurare...

D.B.: Vreau să vă vorbesc despre o fotografie. Pentru că aproape pe toate edițiile a apărut cam aceeași fotografie, până de curând, când a apărut volumul acela, opera poetică în engleză, și editorii au ales o altă fotografie de la Muzeul Literaturii. Aveau un duplicat, dar originalul îl am eu, acasă. Este o fotografie de format mic, foarte mic. Și m-am bucurat că au ales-o, pentru că era fotografia preferată a Mamei mele, din perioada când erau logodiți.

D.P.: De ce credeți că s-a ales mereu aceeași fotografie până acum? Nu vi s-au solicitat altele, sau ați ezitat Dvs. să le oferiți?

D.B.: Nu știu, intrase într-un soi de rutină chestia asta.

D.P.: Într-adevăr, nu se cunosc prea multe fotografii cu Blaga.

D.B.: Da. Ei au fost foarte inteligenți că au căutat la Muzeu și au găsit-o pe asta. Și, deși în format mic, și-au dat seama că e o fotografie foarte frumoasă.

de amintiri, precum cea de la Biblioteca Apostrof... În afară de cărți și de fotografii, ce obiecte mai păstrați de la Blaga? Mă refer la mobilier, vestimentație...

D.B.: Niște obiecte de vestimentație le-am dat tot Muzeului Literaturii, adică niște extreme vestimentare: un frac, pe care îl îmbrăca la obligațiile lui diplomatice, și o haină de casă, dintr-o stofă foarte groasă, frumoasă, cum purtau pe atunci domnii, pe-acasă, în loc de halat. E o haină mai scurtă, tocită până la ultima limită, adică ilustrează greutatea lui materiale din ultimii ani. Și o rochie de seară a Mamei, mi se pare...

D.P.: Cum sunt păstrate acolo?

D.B.: Eu le-am dat și cu o ladă, în care stau.

D.P.: Iar acasă? E imposibil să nu mai aveți ceva...

D.B.: Mai sunt obiecte. Eu locuiesc în ele. Adică, și mobilier, și niște tablouri.

D.P.: Blaga a avut și prieteni pictori... Dețineți tablouri de-ale Tatălui, nu?

„Am jucat piesa «Cruciada copiilor» cu păpuși din plastilină“

D.P.: Pentru că n-am acum posibilitatea să le văd, vă amintiți o fotografie în care sunteți împreună cu Tatăl Dvs., pe când erați copil, și legat de care să-mi spuneți împrejurarea în care ați fost fotografiați?

D.B.: Mama fotografia foarte mult, așa că avem foarte multe fotografii, eu și Tatăl meu, împreună. E una draguță, în Portugalia, într-un castel lângă Lisabona, în palatul regal, pe o terasă căptușită cu faianța aceea tipic portugheză, și e și un fel de tron, de fotoliu, unde se povestea că a stat un rege al Portugaliei, iar Camoens i-a citit din versuri. Și acolo stau eu, cu Tata. Mama ne-a fotografiat.

D.P.: Ce vârstă aveți?

D.B.: Aveam vreo opt ani.

D.P.: Era vară?

D.B.: Acolo era tot timpul plăcut, cald.

D.P.: Dar împreună cu Mama, aveți un tablou, așa, de familie? De când?

D.B.: Tot la Lisabona, am stat în fața unui copac înflorit într-o culoare foarte frumoasă, dar pe atunci nu se făceau fotografii în culori.

D.P.: Și sunteți toți trei...

D.B.: Nu, doar Mama cu mine.

D.P.: V-a fotografiat Blaga?

D.B.: Nu. El nu fotografia. Cred că a făcut-o o doamnă, care era cu noi.

D.P.: Presupun că, dacă ați face comentarii pe marginea fiecăreia dintre fotografiile pe care le dețineți, s-ar putea scrie încă o carte

D.B.: Da, a colecționat ceva... ele sunt amestecate.

D.P.: Recent, ați făcut o altă donație Bibliotecii Universitare „Lucian Blaga” din Cluj. Ce-ați donat?

D.B.: Am donat cam tot ce a adunat Mama mea într-o anumită direcție, adică cum s-au reflectat în presa vremii, de când s-au căsătorit, lucrările publicate de Tatăl meu. Ea a alcătuit o colecție extraordinară de recenzii, referințe critice la toate volumele lui, tot ce-a publicat el, piese care s-au jucat ș.a.m.d. Dar ce e interesant e că ea a găsit în biblioteca bunicului meu, Coriolan Brediceanu, un ziar vechi, „Tribuna” – pentru că Brediceanu era o familie cu tradiție culturală în Lugoj, erau oameni cultivați –, în care a găsit prima apariție în presă în care era menționat Tatăl meu. El a trimis la revista „Tribuna” niște poezii, în 1910, când avea cincisprezece ani, și i s-a răspuns mai întâi la „Poșta redacției”. Le-a trimis cu pseudonimul Lulu Popii. Și i s-a răspuns acolo lui Lulu Popii să mai scrie, chiar dacă scrie poezii fără rimă, dar să mai scrie [nide]. Era îndemnat, așadar, să mai scrie... Și Mama a decupat această mică mențiune, iar prima filă de album – dintre albumele în care ea lipea toate recenziile astea – se deschide cu mențiunea pe care o găsisem în biblioteca tatălui ei.

D.P.: Dar tot în acel an, în 1910, poetul debută totuși în „Tribuna” de la Arad... Ați re-

Dorli Blaga, mai 2001, © M.P.

cuperat deci o adevărată biobibliografie ilustrată?

D.B.: Da. Este o colecție mare, de vreo câteva zeci de albume mari, mai mari decât formatul A4 al unei pagini, cu file de carton, în care sunt lipite aceste recenzii.

D.P.: Și ele, toate, există acolo? De la început și până când?

D.B.: Nu sunt chiar exhaustive, că nu se putea, totuși sunt foarte bogate. Și merg până în '68, când Mama s-a îmbolnăvit. Sunt peste 4000 de articole. Mama le-a făcut și fișe bibliografice – și pe acelea le-am donat –, scrise de mâna ei, după standardele care se cer, până la 2000 și ceva, către 3000. În albume, articolele sunt numerotate până la 3000 și ceva, iar ultimele, când era deja bolnavă, sunt numai lipite, pentru că nu le-a mai putut lucra.

D.P.: După care nu s-a mai ocupat, n-a mai selectat nimic. N-ai făcut-o nici Dvs.?

D.B.: Eu n-am mai adunat, pentru că a apărut Biobibliografia foarte voluminoasă a lui Vătamaniuc, precum și una la Iași.

D.P.: Doamnă Dorli Blaga, Dvs. sunteți cunoscută doar sub acest prenume, Dorli, deși el este un soi de pseudonim, de supranume, în acte fiind înscrisă cu Ana-Dorica. Dorli este, de fapt, un diminutiv, elvețian, al numelui Dora. Am observat însă că toate numele familiilor Dvs., și din partea Mamei și din cea a Tatălui, conțin aceste consoane sonante, cum sunt denumite ele de foneticieni, r și l, mai ales l: Lucian Blaga, Dorli, Cornelia Brediceanu, Coriolan, Tudor...

D.B.: Și fiica mea, Lilla [râde].

D.P.: Da, Lilla, Felicia, Alexandru..., deci absolut toți aveți aceste consoane sonante, l ori r. Spre deosebire de r, însă, care este zgomoasă, vibrantă, consoana l (iată, Lucian Blaga nu conține r-ul) este mai muzicală, între cele două sonante ea dănd tonalitățile eufonice. Cine anume din familia Dvs. avea

legături directe cu muzica? Știm de Tiberiu Brediceanu... Mai erau și alți muzicieni în familie?

D.B.: Muzician era fratele Mamei mele, Tiberiu Brediceanu. Se împlinesc acum un număr de ani de când s-a înființat Opera Română din Cluj, ea fiind întemeiată chiar de unchiul meu, Tiberiu Brediceanu, care funcționa ca ministru al culturii în Consiliul Diligent. El are și o placă la Operă. În familie, el a fost un adevărat muzician. Ceilalți aveau și n-aveau înclinare spre muzică. Depinde de persoane.

D.P.: Mama?

D.B.: Mama, nu. Și nici n-a învățat să cânte la pian, și nu m-a pus nici pe mine, pentru că nu am manifestat un talent deosebit în direcția asta. Mama zicea că, mai demult, în alte generații, era obiceiul ca orice fată să învețe să cânte la pian, dar unele numai băteau claviul, cum se zicea în Lugoj, deci...

D.P.: E interesant că Mama Dvs., care a învățat limba franceză, fiind trimisă în Elveția, spre pian n-a avut înclinare...

D.B.: Da, a învățat și engleza, târziu, foarte bine. Nu, ea spunea că trebuia să învețe numai cei care au talent. Așa a avut vârul meu primar, deci fiul lui Tiberiu Brediceanu, Mihai Brediceanu, care s-a dedicat și el muzicii.

D.P.: Dar legăturile lui Blaga cu muzica?

D.B.: Blaga avea o ureche bună, cunoștea muzică, avea cultură muzicală, cum avea și Mama mea, amândoi aveau o serioasă cultură muzicală, dar nu o practicau.

D.P.: Faceau audiții?

D.B.: Da, Mama mergea des la concerte. A mers și la Paris, în 1919, când au fost baleturile ruse. Din plăcere și din curiozitate. Era foarte tânără și...

D.P.: Vorbiți-mi, vă rog, despre Jurnalul Mamei, care se află, și el, la Muzeul Literaturii Române.

D.B.: Pe care l-am și publicat...

D.P.: Da, în „Manuscriptum“. Dar separat, în volum, de ce nu l-ați publicat?

D.B.: Pentru că nu are continuitate. Mama a rupt, a tăiat și a șters multe, de teama unor percheziții – cum am tăiat și eu, la un moment dat, în anii '67, '68, '69, din jurnalul meu, editorial, din care au apărut acum fragmente în cartea de la Biblioteca Apostrof.

D.P.: Faptul că e întrerupt n-ar fi un motiv să nu-l publicați.

D.B.: Păi, s-a publicat în „Manuscriptum“.

D.P.: Sub titlul Însemnări zilnice.

D.B.: Da, pentru că ea nota și data, și nota foarte scurt. Lucruri legate de viața Tatălui meu.

D.P.: Textul nu are o valoare literară propriu-zisă.

D.B.: Nu, nu. Nici n-a vrut să aibă.

D.P.: Are doar valoare documentară.

D.B.: Era un fel de pudoare. Adică, Mama a fost anume foarte reținută. Ea nu a vrut niciodată să scrie despre Tata la modul afectiv, sentimental.

D.P.: Doar consemna evenimente. Erău cele legate doar de el sau și de familie?

D.B.: De viața lui literară și diplomatică, dar și de familie.

D.P.: Despre ea însăși consemna ceva, sau o făcea numai în măsura în care era ceva în legătură cu Blaga?

D.B.: A reluat jurnalul ăsta mai mult în ultima parte, când a început cu traducerea din lirica engleză, unde au făcut împreună o echipă extraordinară.

D.P.: Când îl ajuta... Cine mai este acum în viață din familia Brediceanu sau Blaga?

D.B.: Nu prea mai sunt. Verșoara mea, ultima, doamna Georgina Gheorghe, a murit. Mai am o verșoară la București și una în Germania...

D.P.: Verșoare dinspre cine?

D.B.: Dinspre Tată. Și vârul meu, Mihai Brediceanu, și altă verșoară, fiica lui Caius Brediceanu, diplomatul. Și, de vârsta mea – nu mi-e văr, mi-e nepot, de fapt –, este Dorin Blaga, cu care am copilărit la Bistrița, la grădina. Mama lui era verșoară primară cu mine.

D.P.: Vorbiți-mi, vă rog, despre Georgina Gheorghe, verșoara Dvs. Numele ei apare foarte des invocat, e pomenit și de Dvs. mereu, se pare că ea avea mai multe legături cu literatura.

D.B.: Mai înainte de toate, tatăl ei, profesor de fizică și matematică, a fost profesor Tatălui meu. Erău dintre cei mai mari frați, la Șaguna. Deci profesorul Tit-Liviu Blaga, împreună cu profesorul Aurel Ciortea au scos unul dintre cele mai bune manuale de fizică înainte de război, după care a învățat și Tata, la Liceul Șaguna.

D.P.: Ciortea era tatăl inginerului Marin Ciortea, prietenul lui Blaga.

D.B.: Exact. Și, la bacalaureat, Tata a prezentat la oral și teoria relativității. Vreau să vă spun că asta era o raritate în 1914, pentru că prima versiune a fost elaborată de Einstein în 1905, dar nu era încă larg cunoscută. Foarte larg cunoscută a devenit imediat după Primul Război Mondial.

D.P.: Da, se cunosc și preocupările Tatălui Dvs. în domeniul științei.

D.B.: Iar Georgina a studiat germana la București, și pe urmă a stat la Viena, la noi, un an, să se perfecționeze. Iar apoi, în '39, ne-am întâlnit aici. Ea era profesoară de germană, iar soțul ei, de franceză.

D.P.: Și-ați fost mai legate, se pare. Poate și pentru că ea a fost mult preocupată de posteritatea lui Blaga.

D.B.: Da, ea a și bătut la mașină, împreună cu Mama, lucrările Tatălui meu, le corectau, avea și ea poezii de la Tata, variante...

D.P.: Acum locuiți în București, dar nu cred că greșesc spunând că Dvs. ați avut, de mică, o viață – care pe mine m-a uluit – aproape nomadă. Mereu v-ați mutat, mereu ați migrat de colo-colo. Cum e să trăiești astfel? Izbuteați să vă adaptați în noile locuri? Ați putea să reconstituiți, începând cu data la care v-ați născut Dvs., un itinerariu complet al peregrinărilor familiei?

D.B.: E foarte simplu. Întâi, Mama spunea că ei s-au mutat de vreo 19 ori în timpul căsătoriei, dar eu n-am numărat, pentru că au fost mutări și înainte, cu serviciul Tatei. Când s-au căsătorit, au locuit la Cluj,

aici, pe Moșilor, într-o casă a familiei Banfi, dar aveau un apartament mic, cam vizavi de actuala Primărie. Aveau un apartament de două camere și dependențe, spre Moșilor.

D.P.: În chirie...

D.B.: În chirie. Pe urmă au stat la Lugoj, la bunica mea. Acolo, de curând s-au făcut niște filmări destul de frumoase, dar nu știu de ce Televiziunea Timișoara nu le-a dat pe un post național. Pe urmă, au plecat la Varșovia, la Praga, trei luni, Varșovia un an, apoi la Berna...

D.P.: Și la Belgrad.

D.B.: La Belgrad, nu. A fost numit, dar nu s-a dus acolo, pentru că destinația s-a modificat în Berna, unde au rămas patru ani, și unde au mai schimbat niște locuințe, dar au avut și una stabilă. Așa era obiceiul, de a închiria locuințe gata mobilate.

D.P.: Au locuit mult și în hoteluri.

D.B.: Era prea scump. Un atașat de presă nu-și putea permite. Dar exista sistemul pensiunilor, care erau foarte ieftine, comparativ cu hotelul. Erai ca acasă. Și foarte multă lume, îndeosebi oameni rămași singuri își duceau viața în pensiuni.

D.P.: Îi mulțumea locul respectiv? Dat fiind că, totuși, Blaga avea un anumit rang diplomatic...

D.B.: Da, dar el, ca atașat de presă, n-avea un salariu foarte mare, iar obligațiile monedene nu erau nici ele mari. Să stabilească relații cu colegii de branșă din alte țări, asta da, dar în rest... Deci, de la Berna ne-am mutat la Viena, legația de-acuma pe care a cumpărat-o fratele Mamei, pentru România. Până ne-am găsit locuință, am stat acolo, în două camere. Pe urmă ne-am mutat într-un cartier mărginaș, o locuință de patru camere, cu grădină. Erau, de fapt, două locuințe în casa respectivă. La Berna, unde am locuit când m-am născut eu, s-a pus o placă, în '95. E un bloc de patru etaje, mare, frumos, într-o stradă frumoasă, puțin în stilul *art nouveau*, foarte confortabil, și toți cei de-acolo, din zece apartamente, elvețieni extrem de amabili, au participat la festivitate. În locuința în care am stat noi, acum stă un poet grec. Și toți au contribuit într-un fel. Unul și-a pus la dispoziție chiar apartamentul, pentru o mică primire de la parter, pe care a organizat-o ambasada pentru cei de acolo... cu un pahar de vin... deci toți au fost foarte draguți.

D.P.: Sunt atenți cu locul respectiv...

D.B.: Da, la Viena, în locuința noastră, stă un profesor universitar medic. Și acolo s-a pus o placă pe gard.

D.P.: Iar în Lisabona?

D.B.: Atunci, Blaga era ministru plenipotențiar. Am stat șase luni la Estoril, la un hotel. Era un tren electric care făcea, într-o jumătate de oră, legătura cu Lisabona. N-am avut mașină niciodată, dar pe atunci Tata a înființat acolo prima societate petrolieră mixtă, româno-portugheză, și director a fost numit un evreu din România, un om foarte draguț, a cărui familie a rămas acolo, pentru că în Portugalia s-au putut refugia evreii în timpul lui Hitler. Și el, acest director, ne pune la dispoziție mașina lui, duminică, să facem excursii.

D.P.: Iar la Paris, unde Dvs. ați făcut o bronșită?

D.B.: Am stat la Hotel Molière. L-am regăsit în '87, când am fost la un Simpozion

Blaga, era lângă Opera, pe o străduță lângă Avenue de l'Opéra.

D.P.: Dvs. v-ați născut în 1930, la Berna. Iar din cauza acestor continue peregrinări, după cum ați mai mărturisit, ați avut o copilărie destul de însingurată, n-ați avut foarte mulți prieteni. Vorbiți mereu însă de acel fiu al scriitorului Hugo Marti, care v-a fost bun prieten în Elveția, de atunci, din copilărie, și până...

D.B.: Până acum. Și îmi este încă.

D.P.: Opriti-vă puțin la această prietenie: cum se manifesta ea pe când erați copii? E cel care v-a văzut imediat după ce v-ați născut...

D.B.: Da, m-a văzut după ce m-am născut, când aveam doar două săptămâni, iar el avea trei ani. S-a uitat atunci la mine și a zis că sunt foarte draguță, dar nasul îmi e „stricat“, asta însemnând că eu aveam un nas foarte mic [râde]. Și, după asta, ne-am revăzut când el avea zece ani, și eu șapte, când am stat iarăși un an la Berna. Chiar atunci, tatăl lui, Hugo Marti, a murit de tuberculoză, în primăvară, la Davos. Era scriitor și fusese în România din 1915 până în 1917, ca profesor la copiii familiei Cantacuzino. De altfel, nu era numai el, ci țineau mulți profesori, zeci de profesori, întrucât copiii lor nu mergeau la școală.

D.P.: Cu Blaga cum s-a cunoscut? Știu că acesta scrisese două cărți cu amintiri despre România și apare evocat în volumul *Isvoade...*

D.B.: Când Tata s-a mutat la Berna, Hugo Marti conducea suplimentul literar al ziarului „Der Bund“. Așa, ca ziariști, s-au cunoscut mai bine.

D.P.: Cum a evoluat în continuare prietenia Dvs. cu fiul lui?

D.B.: Ei, un an întreg ne-am jucat împreună, murise tatăl lui, și-atunci mereu era cu mine. Apoi, nu ne-am mai văzut. Eu am plecat, România, Lisabona, România, refugiul, războiul, comunismul, nu mai puteai să... Am încercat să dau de el și n-am reușit. Iar în '78, am făcut o călătorie împreună cu fiul meu, mi s-a plătit ceva de la Televiziunea franceză și am putut să am și în valută o parte (aveai voie să ai 15% din sumă), astfel că am ieșit și ne-am regăsit. A fost o emoție teribilă.

D.P.: Cum a decurs întâlnirea? Unde l-ați revăzut? V-a apărut pur și simplu în față?

D.B.: La Berna. Am făcut un circuit, că așa se făcea pe-atunci: îți cumpărai din România bilete. Și am gândit un circuit care să treacă și prin Elveția – pentru că mai fusesem în străinătate, cu Teatrul Giulești, în Danemarca, în '71, când s-a jucat *Meșterul Manole*, apoi cu soțul meu, în '75, trecusem Cortina de Fier în '67, în Germania, prima dată. Și am făcut circuitul în felul ăsta, am cumpărat toate biletele de la o agenție de voiaj, unde am dat de niște doamne amabile, mai în vârstă, care mi-au făcut traseul. Am început cu Viena, pe urmă am coborât în Italia, direct la Veneția și Roma, ne-am întors prin Milano, pe urmă prin Elveția și Viena. Până în '78, eu n-am îndrăznit să cer viză de ieșire pentru Elveția, deși eram născută acolo. Mă temeam că mă refuză.

D.P.: Iar un refuz întărea interdicția...

D.B.: Da. Și-atunci, s-a întâmplat că am primit-o. Și am ajuns la Berna, devreme, din Milano, de la niște prieteni de-ai noștri, români. E o călătorie splendidă. Trenul traversează una din cele mai frumoase zone ale Europei, lacurile din nordul Italiei, pe

urmă Alpii. Am ajuns la Berna pe la două și, nefiind sezon turistic, erau reduceri de prețuri la hoteluri. Ne-am cazat la un hotel mic, pe care fiul meu l-a găsit chiar pe strada principală. După-masa ne-am plimbat, i-am arătat locurile mele cunoscute...

D.P.: Cum le-ați regăsit?

D.B.: Nici o schimbare! Ei sunt foarte conservatori, și de aceea impactul a fost foarte puternic. Am regăsit totul întocmai.

D.P.: Asta numai acolo e posibil! La noi n-ați mai fi regăsit nimic...

D.B.: Da. Seara, i-am spus fiului meu că o să dau un telefon, să caut o familie. N-aveam nici un reper, decât jurnalul Mamei mele din Elveția, și-mi notasem niște adrese. Gândeam că o să caut. Nu știam nici măcar cine mai trăiește și unde. Am deschis cartea de telefon, hotelul era mic, n-avea clienți, avea o fată draguță la recepție, m-am așezat acolo, fiul meu m-a lăsat singură, s-a dus în cameră. Și dau de numele Marti, numele acesta de familie fiind răspândit acolo precum Popescu la noi. Și-atunci, i-am luat alfabetice. Am găsit doi Rolf Marti. Îmi zic: Acum, iar, ce mă fac? Doar că ei, elvețienii, dau și profesiunea. Unul era arhitect, iar celălalt instalator. Îmi zic: Mai probabil, ca fiu de scriitor și ziarist, ar fi arhitectul. Și am sunat acolo, am vorbit în germană, natural, a răspuns o doamnă foarte amabilă, am întrebat dacă domnul Marti e fiul scriitorului. Și-mi zice: Vi-l dau imediat. Mi l-a dat la telefon, vocea mi-a fost imediat familiară. I-am spus: Aici e o prietenă de-a ta, de demult și de departe. Și el zice: Doar nu ești Dorli?!

D.P.: E limpede. A știut imediat că e vorba despre prietena lui cea mai bună...

D.B.: Da. Și zice: Chiar acum am vorbit cu mama despre voi, că mereu vorbim. Patruzeci de ani am căutat, am tot vrut să dăm de voi. Și n-am reușit. Am să-i spun mamei mele că ești aici, mâine vin și te iau, și mergem la ea, în sfârșit.

D.P.: Era căsătorit?

D.B.: Da. Cu o muziciană foarte simpatcă, cultă.

D.P.: Iar când v-ați regăsit, cum anăta Rolf Marti?

D.B.: Tot așa arăta, numai cu ochelari [râde]. Era ca și cum ne-am fi văzut săptămânal. Și mama lui, tot așa. La ea în casă, atunci, în prima seară, se aflau o mulțime de obiecte primite cadou de la părinții mei.

D.P.: Le păstrasem cu sfințenie... Această frumoasă prietenie continuă și acum?

D.B.: Da, cu corespondență, cu telefoane, soția lui e cam bolnavă, el e necăjit, săracul, am mai fost cu copiii la ei. Am fost chiar și cu unul dintre nepoții mei, în '98, când mama lui a împlinit o sută de ani, și atunci, cu ocazia asta, ne-au invitat în mod special. Iar mama lui era încă bine, a trăit o sută doi ani. Am fost la ea, stătea într-un fel de azil, dar unul special. Ea fusese bibliotecară. S-a angajat să lucreze numai după ce a murit soțul ei. Avea patruzeci de ani, și-l avea pe fiul ei, de zece ani, când s-a angajat la biblioteca orașenească universitară, la Berna, unde a lucrat până către șaptezeci de ani, ca să-și facă anii de pensie, cum e sistemul acolo, că mai cotizezi și la alte societăți pentru pensie. Avea o pensie care-i permitea să trăiască decent, rezonabil, fără risipă. Locuința ei era frumos mobilată, econoamă, dar cu tot confortul. Ulterior, acolo, la acel azil, i-au mutat un

Isidor și Ana Blaga, părinții poetului, împreună cu Letiția, sora mai mare a lui Lucian, cca 1880-1881.

salonaș, doar dormitorul era ca de spital, adică cu tot ce-ar trebui pentru o intervenție medicală.

D.P.: În rest, se simțea ca acasă, în mediul ei.

D.B.: Da. Și, când am vizitat-o atunci, ea vorbea. Iar nepotul meu, de zece ani și foarte energic, zglobiu, a stat o oră pe un scaun și s-a uitat fascinat la ea. Nu s-a mai putut mișca, fiindcă știa că are o sută de ani. Iar când am ieșit, a zis: Dar cum poate fi atât de frumoasă la o sută de ani? Era cu părul alb, cu ochi albaștri...

D.P.: Pentru că am ajuns la frumusețea, la tenacitatea și puterea de muncă a femeilor acelor vremuri, chiar și a femeilor din familia Dvs...

D.B.: Ea era norvegiană.

D.P.: Mie mi se pare că Mama Dvs., Cornelia Blaga, îi seamănă, într-un fel, acelei doamne.

D.B.: Da, da, da. Întotdeauna Mama mi-o dădea pe doamna Marti ca exemplu pentru ținută, pentru demnitate, cum mi-o dădea ca exemplu și pe doamna Groza, cu care a fost împreună la pension, la Sibiu, și despre care spunea că și-a crescut extraordinar de bine copiii.

D.P.: Deschid acum o paranteză și sar la altă

epocă, pentru că vreau să-mi clarific ceva. Legat tot de Mama Dvs., în anii '80, circula un zvon că în revista „Flacăra” va fi publicat un reportaj despre condițiile în care trăiește ea la Cluj...

D.B.: Chiar de curând mi-am adus aminte de asta, intrând la revista „Apostrof”. Cunoașteți, desigur, sediul, sunt două case bătrânești, vagon, și cu o curte...

D.P.: ... Rustică, în care miroase a struguri negri... are și găini...

D.B.: Da. Din cauza bolii Mamei, s-au făcut mai multe mutări. A primit, într-adevăr, o locuință cu chirie la stat în cartierul Gheorgheni, pe urmă s-a mutat pe Horea. Am găsit foarte greu o doamnă care s-o îngrijească. Mama a rămas la Cluj, pentru că nu i-am putut face intrarea în București. Știți că pe-atunci erau orașe închise. De aceea n-am putut să-i obțin acolo o locuință. Nu s-a putut. Nici la soțul meu, la Comitetul Central, nu s-a putut. Singurul lucru care s-a putut face prin secția de administrație publică de la Comitetul Central a fost să obținem ca doamna care o îngrijea să aibă buletin de Cluj, venind de la Oradea. Ea avea un interes, copiii ei erau aici, doi băieți, dintre care unul era bolnav de inimă. Și ultima mutare a Mamei a fost

într-o casă, de-asta, cum e acum redacția „Apostrof”, unde avea o bucătărie, baie și două camere, care erau unite printr-o sobă de teracotă. Noi am introdus gaze, care să încălzească ambele camere, s-a amenajat să aibă apă caldă la baie și la bucătărie. Casa avea și ieșire în curte. Când am văzut locuința, eu am fost imediat de acord să o renovăm, pentru că o și vedeam pe Mama stând în fotoliu, acolo, sub vița de vie. Doamna asta, care o îngrijea, lua întotdeauna în jurul ei o trupă de pensionari, dar pe mine nu mă deranja, cu toate că se comenta în Cluj că ar mânca pe banii Mamei, dar nu conta asta, ci faptul că erau oameni în jurul ei. Și, oricum, era o perioadă grea cu aprovizionarea, așa căăștia ori făceau ei cumpărături pentru doamna Teodorescu, ori stăteau acolo, cu Mama, cât se ducea ea, astfel că Mama n-a fost niciodată singură. Și a fost spălată și hrănită cu ce trebuie unui om la optzeci și șase de ani, și care nu mai știa nimic. Absolut nimic.

D.P.: Și-atunci, care au fost reproșurile sau comentariile?

D.B.: Nu știu. Păunescu a trimis ceva reporteri acolo... De fapt, el a fost instigat de unii care vroiau să pună mâna pe locuință. Cum era pe-atunci, dacă moare cineva... locuințele fiind de stat, cu chirie... Deci să știți că Mama era bine așa cum era, pentru situația ei de atunci. Dar cine știe cine era cu ochii pe locuința ei sau pe locuința doamnei Teodorescu, și care a făcut reclamație la „Flacăra”. Eu nu sunt o fană a lui Păunescu, Doamne păzește! Și nici nu știam că s-a publicat, credeam că s-a stopat toată povestea, se pare însă că totuși ceva s-a publicat, că a fost ceva atunci, înainte de-a muri Mama, cândva, în '82 spre '83. Mi s-a părut complet deplasat să se amestece cineva în treaba asta...

D.P.: Și să denatureze adevărul.

D.B.: Când, de fapt, și ziariștii și Uniunea Scriitorilor erau manipulați de cu totul alt interes. Acela de a pune mâna pe un spațiu locativ.

D.P.: Să revenim acum la Tatăl Dvs., legat de care mai am unele curiozități. Blaga obișnuia să vă scrie și Dvs. autografe? Făcea asta și pentru cei din familie?

D.B.: Uneori, da.

D.P.: Cam ce vă scria?

D.B.: Cred că mie nu mi-a prea dat, dar, de exemplu, verișoarei mele, doamna Georgina Gheorghe, de-aici, din Cluj, care a murit acum, și altora din familie, le scria.

D.P.: L-ați observat în timp ce scria autografe? Le gândea mai îndelung sau...?

D.B.: Erau foarte scurte.

D.P.: Am văzut și eu câteva, dar credeam că ele sunt atât de laconice doar pentru străini.

D.B.: Nu, nu, cam așa scria el, erau foarte scurte.

D.P.: Le gândea înainte de-a le caligrafia?

D.B.: Nu. Cum se întâmpla, când venea un prieten sau o rudă și dorea să-i dea.

D.P.: Vă amintiți cum lucra Blaga și care era, de exemplu, starea Dvs. de spirit în timp ce dânsul era la biroul de lucru?

D.B.: Nu avea voie să intre nimeni în camera lui de lucru când scria.

D.P.: Nu vă simțeați frustrată, nu erăți supărată din cauza asta?

D.B.: Nu, nu. Mi se părea normal.

D.P.: Dvs. ce făceați în tot acel timp?

D.B.: Eram fiecare cu ale lui, în casă [râde]. Școală și lectură...

D.P.: *Ca părinte, Blaga nu avea o ambiție din asta, exagerată, cum o au de obicei părinții, ca și din copilul lui să facă, la fel, o celebritate?*

D.B.: Nu, el spunea că e bine că sunt fată, fiindcă nimeni n-o să-mi ceară să-l urmez.

D.P.: *Nici Dvs. n-ați vrut să-l urmați neapărat?*

D.B.: Nu, nu, nu. Eu voiam să fac o casă de modă [râde].

D.P.: *Vorbiți-mi despre anii în care Blaga a fost prigonit, eliminat din universitate. Care era atmosfera în casă, în ce măsură își exterioriza starea firească de nemulțumire?*

D.B.: Oricum o exterioriza, adică era foarte nemulțumit, și erau și greutăți mari. Și sigur că în familie ne sfătuiam cum să le rezolvăm și cum să ne adaptăm situației.

D.P.: *Deci aveți discuții pe tema asta.*

D.B.: Erau discuții foarte amicale, adică nu eram în contradicție niciodată.

D.P.: *Nu era foarte disperat, nu anăta asta?*

D.B.: Nu, era foarte stăpânit. L-a afectat foarte mult, și cred că a fost o mare suferință pentru el când a apărut Beniuc, cu capitolul acela despre el, în „Gazeta literară”. Cred că asta l-a afectat foarte tare, pentru că acolo era vorba și de tatăl lui, de bunicul meu.

D.P.: *Vă pun acum o întrebare pe care i-am adresat-o și domnului Nicolae Balotă: e ade-vărat că Blaga era o statuie umblătoare, că devenise o legendă chiar din timpul vieții? Dvs. ați simțit asta în comportamentul lui, în intimitate, în casă?*

D.B.: Nu, nu, nu. Era foarte normal.

D.P.: *Se vedea că avea conștiința propriei valori?*

D.B.: Sigur că avea această conștiință, dar n-o arăta, nu vorbea despre asta.

D.P.: *Nici familia nu-l încânta cu asemenea omagii?*

D.B.: În nici un caz. Nu practicam cultul [râde] personalității.

D.P.: *V-ați putea lua curajul de-a alege un poem anume, unul singur, din creația lui Blaga, care vă place cel mai mult?*

D.B.: De ales aş alege câteva, preferate ale mele, dar în nici un caz nu le-aş spune.

D.P.: *De ce? Vi se pare că ați diminua importanța celorlalte? N-aveți și Dvs. dreptul la preferințe?*

D.B.: Nu, dar nu s-a obișnuit la noi în casă să fiu obligată, instruită sau îndemnată să recit poezii de-ale Tatei. Nicidecum.

D.P.: *Totuși, ați putea măcar să-mi spuneți mai multe titluri de poeme dintre cele care vă plac foarte mult.*

D.B.: Când Tata a publicat *Stă în codru fână slavă*, aveam doar trei ani. A compus-o în cap și în foarte scurt timp. Mai târziu, când ne-a spus-o Mamei și mie, eu am început să plâng, pentru că m-a impresionat. Îmi era milă de pasăre [râde] la trei ani, nu?

D.P.: *Ați și recitat-o?*

D.B.: Nu, niciodată, dar pot spune că asta a fost prima pe care, să zic, am conștientizat-o.

D.P.: *Iar mai pe urmă, care a fost poezia pe care ați recitat-o undeva?*

D.B.: N-am recitat nici una, niciodată.

D.P.: *Niciodată? Nici la școală, nici altundeva?*

D.B.: Nu, nu.

D.P.: *Nici n-ați fost solicitată să o faceți, chiar la început, tânăr fiind?*

D.B.: Nu, am refuzat. Și-apoi, tânără fiind, Blaga era interzis. Deci nu era cazul.

D.P.: *Dar din ceea ce dețineți din creația lui Blaga, în edițiile Dvs., de care vă simțiți mai*

apropiată, care vă e mai dragă? Nu neapărat pentru conținut... Ați putea alege vreuna în mod special?

D.B.: Nu știu. Sunt foarte legată de ediția pe care am făcut-o eu, aceea de 12 volume. Pentru că o am în raft, la mine. Am aproape tot ce s-a publicat, dar acolo e munca mea de vreo 20 de ani.

D.P.: *Dar dintre volumele princeps ale lui Blaga, care vă plac îndeosebi?*

D.B.: Foarte interesantă e coperta la *Cru-ciada copiilor*, din 1930. Am și jucat-o apoi cu păpuși de plastilină. Am făcut niște păpuși din plastilină și am montat-o. Am făcut decoruri, am făcut un fel de teatru.

D.P.: *Teatru cu păpuși? Unde?*

D.B.: Acasă, la Cluj. Aveam 10 ani.

D.P.: *Singură?*

D.B.: Singură, da.

D.P.: *Acasă.*

D.B.: Acasă, într-un dulap, așa, am montat un teatru și am făcut figurile din plastilină. Și jucam piesa. Aveam și decoruri și o instalație de lumină făcută de un electrician. Și Mama stătea pe un scaun în spatele dulapului și citea rolurile [râde]. Eu spuneam că are talent. Nu știu pentru care personaj. Îmi plăcea cum citește rolul.

D.P.: *Nemaipomeneți! Dar montarea asta ați făcut-o fână să știe nimeni la început, sau v-a asistat Mama tot timpul?*

D.B.: Nu mi-a dat idei, m-a ajutat doar așa, tehnic, nu știu cum să spun. De exemplu, a chemat electricianul să facă instalația electrică.

D.P.: *Și Tata a știut de toate astea?*

D.B.: Sigur. Eu am făcut asta după ce piesa s-a jucat la Teatrul Maghiar, cu decorurile lui Demian. Acolo avusese loc premiera, în februarie 1940, la care am asistat și eu, și după aceea am citit-o de zeci de ori, o știam aproape pe de rost și am și montat-o așa...

D.P.: *Tatei i-a plăcut?*

D.B.: Da.

D.P.: *Și ați mai avut inițiative de genul ăsta, de-a vă juca de-a punerea în scenă?*

D.B.: Nu.

D.P.: *Cred că a fost un dar foarte frumos, poate unic, pentru Tatăl dvs.*

D.B.: Da.

D.P.: *Semănați atât de izbitor cu el, ochii, gura, totul. Și cu bunica dinspre Tată. Dar de la Mamă ce aveți, în aspectul exterior?*

D.B.: Părul, gura probabil, picioarele [râde].

D.P.: *Blaga era tăcut și în familie?*

D.B.: Da, destul de tăcut.

D.P.: *Depăna amintiri?*

D.B.: Da. La masă, când luam masa împreună. Mai ales seara, la masă. Și povestea de-ale lui, de la bibliotecă, pe când lucra – ce citea, ce noutăți veneau în știință, din străinătate, pentru că toate cărțile treceau prin mâna lui și...

D.P.: *Era un om calm întotdeauna? L-ați văzut vreodată furios, supărat, într-o criză de isterie?*

D.B.: Nu, nu, în nici un caz!

D.P.: *Era tot timpul calm, domol, așezat?*

D.B.: Calm, dar nu, nu domol, însă nu l-am văzut niciodată furios.

D.P.: *Pe Dvs. nu vă certa? Nu erați un copil neastâmpărat, care să-l incomodeze câteodată?*

D.B.: Nu.

D.P.: *Probabil că ați moștenit și firea Tatălui, pentru că sunteți foarte veselă și expansivă. Râdeți mult și aveți un râs frumos...*

D.B.: Când îl amuza ceva, râdea, într-adevăr.

D.P.: *Râdea din inimă, sincer?*

D.B.: Da, da.

D.P.: *Celebritatea Tatălui nu v-a făcut geloasă, nu v-a făcut să vă simțiți frustrată că trebuie să împărțiți gloria lui cu ceilalți, cu toată lumea, în fond, că nu vă aparține numai Dvs., ci tuturor?*

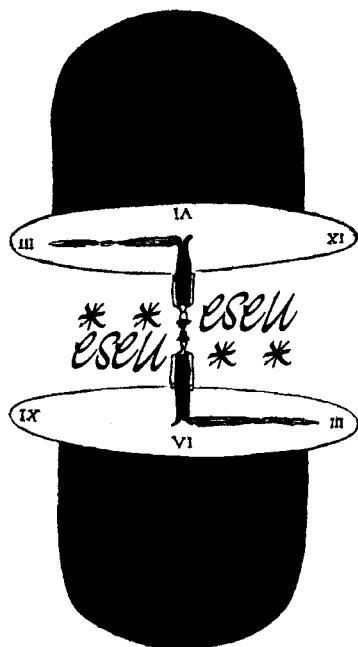
D.B.: Să știți că a fost și o perioadă, chiar în adolescență și tinerețe, când aproape îmi era frică să spun că mă cheamă Blaga. Așa era situația lui. Sunteți prea tineri ca să realizați cum a fost în perioada aceea.

D.P.: *Dar după aceea, mai târziu, când era din nou recunoscut? N-ați avut sentimentul acela, că devine un personaj ușor înstrăinat, care aparține lumii întregi, și nu doar fiicei, pe care o ținuse de mână până atunci?*

D.B.: Nu m-a preocupat niciodată chestiunea asta, că e celebru, raportul meu cu celebritatea lui. Iar dacă aparține tuturor e foarte bine!

Interviu realizat de DORA PAVEL
septembrie 2004 ■

Număr ilustrat cu fotografii
din Cimitirul lui Blaga.
Copyright M.P.

Lucian Blaga – erotica vitalistă

Călin Teuțișan

când te văd,/ oare nu e un strop din lumina/ creată în ziua dintâi,/ din lumina aceea-nsetată adânc de viață? Gestul poetic raportat la esența primă a lumii este echivalent celui barbian de mai târziu (raportat la esența poeziei), al „ocolorilor temătoare” în jurul „restrânselor perfecțiuni poliedrale”. Utopia artei ca substitut al lumii e străină însă conștiinței blagiene, care încearcă prin mijlocirea cuvântului poetic, ca singură magie accesibilă umanului, să descopere (în sensul înțelegerii intuitive) tocmai esențele, „ascunsul” acestei lumi, făcând din artă o oglindă misterioasă, oblică a ei.

Lumina ce „năvălește în pieptul” subiectului îndrăgostit la vederea obiectului adorației sale face din acesta din urmă un echivalent al instanței divine. Generatoare de lumină, ființa iubitei, „minunată”, păstrează astfel atributele mistice ale creațiunii, păstrează *semnul* divin, oracular și activ al întemeierii. O frază poetică din prima parte a textului afirmă litera Scripturii („Să fie lumină”), caz în care poemul ar putea fi judecat în linia convențională a mitologiei biblice, dar segmentul final, unde se reafirmă simbolul femeii-lumină, devine ambiguu: dacă personajul e gândit prin prisma unor elemente de cult marianic, linia ortodoxă e păstrată; dacă e vizat în schimb un principiu feminin legat de ideea de cuplu (eventual adamic), o „Evă” nicidecum efigie a păcatului originar, ci dimpotrivă, generatoare de lumină divină, ține deja de o hermeneutică biblică iconoclastă. Oricum, contează mai puțin posibilele trimiteri dogmatice la textul religios, câtă vreme miza fundamentală a viziunii poetice blagiene este *mythos*-ul în sine, în datele lui general valabile (dincolo de dogme particulare) de elaborare a arhitecturii cosmice și a umanului.

Pulsunile vitaliste se răsfrâng și asupra registrului chthonian al imaginii. Proiecția uraniană a eului duce la elaborarea unui model cosmologic în care cuplul e integrat organic în ritmurile surde, oculte ale pământului: „Pe spate ne-am întins în iarbă: tu și eu./ Văzduh topit ca ceara-n arșița de soare/ curgea de-a lungul peste miriști ca un râu./ Tăcere-apăsătoare stăpâna pământul/ și-o întrebare mi-a căzut în suflet până-n fund./ N-avea să-mi spună/ nimic pământul? Tot pământu-acesta/ neîndurător de larg și-ucigător de mut,/ nimic?// Ca să-l aud mai bine mi-am lipit/ de glii urechea – îndoienic și supus – / și pe sub glii ți-am auzit/ a inimei bătaie zgomotoasă./ Pământul răspundea? (*Pământul*). Curgea văzduhului „topit ca ceara” peste miriști e imaginea unificării polilor universului într-un construct unitar, armonic, inundat de lumina solară. În mijlocul acestei ipoteze mitice de real, cuplul se poziționează ca parte a întregului, integrată prin

împărtășirea tăcerii universale. După apropierea „tăcerii”, pasul al doilea pe care eul simte nevoia să-l facă, tot ca pe un demers integrativ, este înțelegerea „ritmurilor”, în sensul lor de timp spațializat, care modelează, dincolo de structura universului, existența lui. Ceea ce urmează e un model poetic de „traductologie” vizionară, căci pământul „răspunde” întrebării retorice a personajului prin zgomotele inimei iubitei. Punând urechea la pământ, eroul aude „a inimei bătaie zgomotoasă”, care traduce, în semnale inteligibile și interpretabile, răspunsul teluricului. Corespondența mistică dintre uman și cosmos „traduce” la rândul ei o imagine „antropocosmică”, a unei Ființe integrale, *subiect – obiect – cosmos*, o utopie fericită a lui Unu gnostic, monadă arhetipală supremă rezultată în urma erotizării (în sensul de comuniune) globale a lumii și ființelor ce-o populează.

Semn al lumii, subiect al poeziei și obiect absolut al iubirii, rună cosmică, femeia copleșește orizontul îndrăgostitului. Poetica vederii lasă loc atunci vizionarismului, sprijinit pe „înțelepciunea magului”, echivalentă „vrăjii”: „Înțelepciunea unui mag mi-a povestit odată/ de-un vâl prin care nu putem străbate cu privirea,/ păinjenis, ce-ascunde pretutindeni firea,/ de nu vedem nimic din ce-i aievea./ Și-acum, când tu-mi îneci obrazii, ochii/ în părul tău,/ eu, amețit de valurile-negre și bogate,/ visez/ că vâlul, ce prefăce în mister/ tot largul lumii, e urzit/ din părul tău – / și strig,/ și strig,/ și-ntăia oară simt/ întreaga vrajă ce-a cuprins-o magul în povestea lui” (*Din părul tău*). Femeia-mister, echivalentă „păienjenisului” vrăjit, provoacă „strigătul” în ființa subiectului – un strigăt desemnând o voluptate vitalistă a trăirii directe a magiei, o excitație a conștiinței în raport cu taina „pătrunsă” și resimțită organic, o recuperare în fond a stării originare, prenatale, ca timp echinocțial al trăirii în integralitate, în Tot. Principiu învâluitor, femeia cuprinde din nou ființa poetică într-o sferă „păienjenită”, amețitoare, echivalentă unei beții a intuiției firii, unei descătușări a limitelor individualului, unei promisiuni a regenerării perpetue, unei cufundări definitive în esențele lumii.

Iubirea stihială generează, pe de altă parte, un scenariu convulsiv și apocaliptic. O demonologie cosmologică a amorului înlocuiește „magia” mitică din viziunile apolinice cu „vrăjitoria” unor nocturnalii faustice, în care, în marginea nebuniei, subiectul îndrăgostit își „consumă” obiectul printr-o „ardere de tot” a ființei și a lumii: „Atâtea stele cad în noaptea asta./ Demonul nopții ține parcă-n mâini pământul/ și suflă peste el scânteii ca peste-o iască/ năpraznic să-l aprindă./ În noaptea asta-n care cad/ atâtea stele, tânărul tău trup/ de vrăjitoare-mi arde-n brațe/ ca-n

Lirica erotică a lui Lucian Blaga recurge la retorici ale *germinației* sau *regenerării*, esențiale pentru universul imaginar ți-tanian, din prima perioadă de creație. În egală măsură, erotica autorului e traversată de un motiv tutelar al „luminii”, supus unor tendințe tensionate, ambivalente. O manieră de identificare a iubitei cu un principiu cosmic supraordonat se dezvăluie tocmai în deschiderea universului erotic blagian, prin *Lumina* – al doilea poem din volumul de debut, plasat imediat după *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*. Imaginarul configurează, din prima mișcare, un model cosmogonic similar celui eminescian, în toate articulațiile esențiale ale viziunii: „Nimicul zăcea-n agonie,/ când singur plutea-n întuneric și dat-a/ un semn Nepătrunsul:/ «Să fie lumină!»// O mare/ și-un vifor nebun de lumină/ făcutu-s-a-n clipă:/ o sete era de păcate, de doruri, de-a vânturi, de patimi, o sete de lume și soare”. Echivalență setei absolute „care soarbe” hiper-eonul eminescian, setea ființei blagiene se îndreaptă către abstracțiuni, dar din sfera umanului („păcate”, „doruri”, „patimi”). Se constituie astfel un domeniu de definiție care nu trădează natura cosmologică și vizionară a imaginarului, dar propune categorii ale ființei și nu ale cosmosului, categorii care sunt totuși înscrise într-o ordine ce depășește imanentul, concretul fizic, trivialul.

Obsesia (clasicizată în fond) a „înaltului” poetic (fie în ordine tematică, fie într-una a limbajului) își semnalează astfel prezența în poematizările lui Blaga. Vitalismul viziunii derivă din conotațiile stihiale ale descrierii („vifor nebun”), prin care e desemnată o formulă a universului tulburat, iar prin aceasta viu, născut energic din „semnul” zeului Nepătruns. E o lume de semne așadar, care se cere citită de conștiința lirică și apoi descrisă prin „cuvântarea” poetică a celei din urmă. Cuvântul poetic are, prin urmare, capacitatea de a reproduce (mima?) creațiunea. El se instalează în centrul lumii poetice imaginate și se revendică de la gestul divin de întemeiere, deși cenzurat de nuanța umană prea umană a *dubitației*, tradusă retoric prin interogație: „Lumina ce-o simt/ năvălindu-mi în piept

flăcările unui rug./ Nebun,/ ca niște limbi de foc eu brațele-mi întind,/ ca să-ți topesc zăpada umerilor goi,/ și ca să-ți sorb, flămând să-ți mistui/ puterea, sângele, mândria, primăvara, totul./ În zori, când ziua va aprinde noaptea,/ Când scrumul nopții o să piară dus/ de-un vânt spre-apus,/ în zori de zi aș vrea să fim și noi/ cenușă,/ noi și – pământul“ (*Noi și pământul*). Ciocnirea convulsivă a principiilor opuse se soldează cu un cataclism cosmic. Iubirea pus-tuitoare, fizica mistuitoare a unei combustii generalizate, puse sub semnul demoniei amoroase și al supraumanului, comunică imagini dintre cele mai puternice sub raportul cromaticii „însângerate“, al gestualității titaniene. Suflul demonului inundă lumea și-i inflamează categoriile. Sub semnul „stelei căzătoare“, scenariul se derulează până la un „vârf“ dramatic („să-ți mistui puterea“ – suprem vampirism al eului), urmat de „moartea împreună“ a cuplului („să fim și noi cenușă“), la un loc cu întreg universul și cu o întreagă vârstă („noaptea“) a lui. Retorica violentă e profund congruentă cu imaginarul pe care-l configurează și îl sprijină. Ritm spațializat, poemul comunică o senzualitate devastatoare între actorii scenariului – un mod nu prea obișnuit, în poezie, de integrare în tiparele cosmice. Demonologia erotică blagiană nu e cu nimic mai puțin arhetipală decât viziunile sale apolinice. E însă, categoric, mai puțin eminesciană. Arald și Maria, „nemorții“ vampirici eminescieni, produse spectrale ale unei demonologii lunare, perturbatori ai ordinii firești a universului, sunt alungați din acesta și se refugiază pe vecie în domul mortuar al magului înțelept. În schimb, eul stihial blagian domină universul, îl sfidează din postura demoniac superioară a amorului-cataclism și îl consumă până la cenușă o dată cu propria ființă. Dominând creațiunea, eul devine echivalent Creatorului, pe care îl concurează cu violentă voluptate, deși conștiința morții e mereu prezentă.

Scenariul erosului continuă în *Nu-mi presimți?* cu o substituție: moartea din *Noi și pământul* e înlocuită aici cu nebunia, în sensul unei frenezii vitaliste care comunică o sursă a vieții clocotitoare în „peștera“ ființei poetice. Imaginarul uzează de formula corporalității ca spațiu închis, îngust, încarcerant, în care și din care energiile eului stau să izbucnească, latențe formidabile ale unei capacități uriașe de a fi. Erosul, reprezentat prin prezența iubitei, figurată metaforic ca „picur de rouă-mbrățișat de raze de lumină“, este catalizatorul acestei viziuni. O retorică liberă, mărturisind armoniile sacadate ale unui ritm intern, dezvăluie textul ca o emisie viscerală, încandescentă de sens poetic, foarte capabilă de a configura la justa dimensiune și intensitate natura stării comunicate: „Nu-mi presimți tu nebunia când auzi/ cum murmura vieța-n mine/ ca un izvor/ năvalnic într-o peșteră răsunătoare?// Nu-mi presimți văpaia când în brațe/ îmi tremuri ca un picur/ de rouă-mbrățișat/ de raze de lumină?// Nu-mi presimți iubirea când privesc/ cu patimă-n prăpastia din tine/ și-ți zic:/ O, niciodată n-am văzut pe Dumnezeu/ mai mare!?“ Cheia construcției poematice e verbul „presimțirii“. El scoate imaginarul poetic din orice posibilitate raționalistă, precum și din orice posibilitate retoric-confesivă. Persoana a doua interogativă

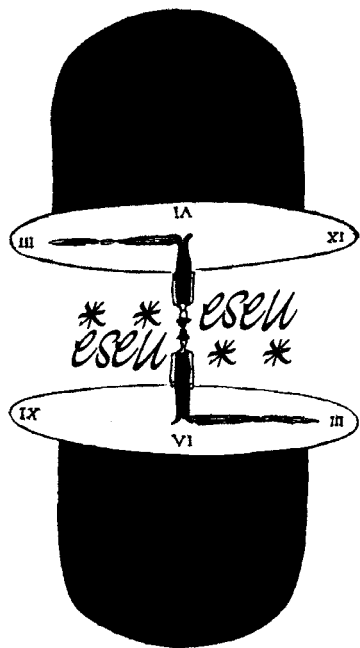
(„nu-mi presimți?“) echivalează unei proiectări a stării subiectului în câmpul intuitiv al obiectului. De la acesta din urmă se așteaptă o revelație, iar nu o definiție, a trăirilor celui dintâi. În plus, nici această revelație nu poate fi una „închisă“, definitivă, ci e continuă și echivalează unui proces de perpetuă reinventare și redescoperire a celui alt. Sensul unei asemenea deschideri este dat în discurs tocmai de structura interogativă, care sparge granițele stricte ale enunțului și deschide porți către posibilități nelimitate de răspuns, deci de continuare a enunțării.

În marginea „prăpastiei“ iubirii, personajul are revelația divină, dovedind astfel o structură pasională pentru care excitația senzuală depășește limitele imanentului, ale simplei corporalități, înspre semnificații transcendente care leagă destinul cuplului de valorile supracategoriale ale divinului. Funcția unei astfel de imagini este, din nou, integratoare. Pe urma ei scenariul erotic se relevă ca „dans cosmic“, iar actanții săi ca „ființe naturale“. Faptul e cu atât mai cert cu cât figurarea poetică a acestor ființe este adesea duală, implicând aducerea în același spațiu al ființării atât a categoriilor luminoase, cât și a tenebelor: „oare ar rodi-n ogorul meu/ atâta răs far' de căldura răului?// Și-ar înflori pe buza ta atâta vrajă,/ de n-ai fi frământată,/ Sfânto,/ de voluptatea-ascunsă a păcatului“ (*Lumina raiului*). Deloc maniheistă, viziunea lui Blaga asupra ființei este dominată de unitatea contrariilor și potențarea lor reciprocă, ceea ce sporește mult natura de autenticitate a „caracterelor“ și a stărilor acestora. „Lumina“ însăși, ca esență a lumii, este duală („De unde-și are raiul –/ lumina? – Știi: Îl luminează iadul/ cu flăcările lui!“), are o funcție bipartită, așa cum era deja anunțată din *Eu nu strigesc corola*... Coerența imaginarii lui blagian se afirmă astfel, o dată mai mult, în toate articulațiile temelor și motivelor. Elementele ce organizează universul poetic se aliniază coerent într-un sistem care devine tot mai mult un model al lumii imaginată subiectiv de sensibilitatea vizionară a eului liric.

Eva blagiană din *Poemele luminii* e o femeie a „tainei“. Ea reprezintă un arhetip al feminității, marcat de calitatea germenativă, nu doar într-o ordine a „feminității născătoare“, ci și într-o ordine spirituală. Fără îndoială că „taină“ feminină e legată indisolubil de ritmurile generative și regenerative ale cosmosului. De aici și instrumentarea personajului feminin ca element conținător de mister, un mister ce nu poate fi revelat decât cel mult intuitiv și care rămâne ocult până și principiului divin creaționist: „Când șarpele întinse Evei

mărul (...) s-a-ntâmpat că-i mai șoptit apoi/ și ceva în ureche (...) ceva ce nu se spune în scripturi.// Nici Dumnezeu n-a auzit ce i-a șoptit anume,/ cu toate că a ascultat și el (...) De-atunci femeia-ascunde sub pleoape-o taină/ și-și mișcă geana parc-ar zice/ că ea știe ceva,/ ce noi nu știm,/ ce nimenea nu știe,/ nici Dumnezeu chiar“ (*Eva*). Utopia vizionară romantică după care ochiul „închis afară“, ce „înlauntru se deșteaptă“, descoperă astfel Adevărul asupra esențelor lumii și ale ființei, e depășită aici de Blaga, pentru care taina rămâne în siguranță chiar și în câmpul vizionar, închisă în abisurile ființei. Erosul poate intui că ea există, îi poate aproxima prezența, însă e incapabil de a-i „citi“ în întregime sensurile, ceea ce duce la o și mai mare putere fascinatorie. Speculativă, conștiința poetică elaborează presupozii în raport cu acest mister. Una dintre ele oferă o ipoteză mistică, ce leagă ideea „germinativă“, ca atribut al feminității, de ideea de „mântuire“, așa cum apare ea în mitologia cristică: „Strălucitoare-n poarta raiului/ sta Eva (...) și visătoare/ mușca din mărul/ ce i l-a-ntins ispita șarpelui./ Fără de veste/ un sâmbure i-ajunse între dinți din fructul blestemat./ Pe gânduri dusă Eva îl suflă în vânt,/ iar sâmburele se pierdu-n țărână, unde încolți./ Un măr creșcu acolo – și alții îl urmară/ prin lungul șir de veacuri./ Și trunchiul aspru și vânjos al unuia din ei/ a fost acela/ din care fariseii meșteri/ ciopli- ră crucea lui Isus“ (*Legendă*). Gestul Evei devine un gest original, care face posibilă mai apoi ipostaza mântuirii cristice – o versiune ce iese în afara dogmei teologice (după cum Blaga însuși, în *Luntrea lui Caron*, mărturisește că face adesea atunci când utilizează în chip liber asemenea elemente, ca mijloace de expresie poetică), dar rămâne în cadrele celui mai profund și coerent *mythos*.

Epistolă despre Lucian Blaga

Michael Finkenthal

ta, diferența între „bază” și „suprastructură”, așa cum ne învăța unica noastră filosofie de atunci, materialismul dialectic, dispărea. Această revelație m-a imunizat față de dogmatismul marxist și mi-a deschis în același timp o porțiță înspre filosofia sistematică. Ceea ce însemna, în contextul românesc, opera filosofică a lui Lucian Blaga.

Dar Blaga nu se găsea nici în librării nici pe rafturile bibliotecii de la Palatul Culturii (la cea universitară nu aveam încă acces în acel moment; mai târziu aveam să aflăm că nici acolo nu puteai să citești în mod liber cărțile sale până spre sfârșitul anilor 'șaizeci). După câte-mi amintesc, înainte de plecarea mea din România fuseseră re-editate – în afara unui volum de poezie – doar trei fragmente din operele sale filosofice: *Zări și etape*, *Trilogia culturii* și *Experiența și spiritul matematic*. Până la apariția (după '89) a romanului său de sertar, *Luntrea lui Caron*, l-am uitat – sau mai bine-zis l-am „pus în paranteză”. Și totuși nu de tot. Când am început să mă ocup de Benjamin Fondane-Fundoianu și am citit undeva (în *Fals tratat de estetică*, cred) despre felul în care acesta reconstitua originea actului poetic, mi-am adus aminte de Blaga. Fondane explica evoluția gândirii filosofice (de la vechii greci și până la Nietzsche și Kierkegaard) ca fiind o continuă și progresivă renunțare la „gândirea de participare”. Aceasta din urmă era – după Fondane și mentorul său Lev Șestov – gândirea omului dominat de prezența în cotidian a sacralului. Predominanța profanului, a „realului” denudat de veșmintul sacralului, a dus – pe de altă parte – la Socrate, care la rândul lui a deschis drumul pe care a mers filosofia de la Platon până la... Heidegger (pentru Fondane, și acesta din urmă făcea parte din aceeași tradiție, vezi *Conștiința nefericită și ultimul său eseu filosofic, Lumea existențială și duminica istoriei*). Dar sacralul nu dispărea cu ușurință: Fondane credea că „gândirea de participare” nu dispărea cu totul, ci mai curând este sublimată într-o nouă stare de agregare, aceea a poeziei. Poezia se naște deci la granița dintre sacru și profan, dintre „gândirea de participare” și gândirea rațională, logică, a filosofiei. În acest punct Fondane îl întâlnește pe Blaga. În capitolul „Sacral” din *Religie și Spirit* (unde, până la un punct, Blaga îl urma fidel pe Rudolph Otto, dar numai până la un punct!) acesta scria: „Am vrea îndeosebi să atragem atenția asupra mutabilității, ce-i revine «magiciului» sau «sacralului», în suflul uman... sentimentul sacralului îndură «transferuri» de la un obiect asupra altuia...”.

În urmă cu vreo zece ani am încercat să lansez o „inițiativă Blaga” în afara granițelor României. Tocmai terminasem, împreună cu prietenul meu Bill Kluback – profesor de filosofie pe atunci la New York City University – o carte despre Cioran, în care eu îl menționasem pe Blaga. Bill a găsit interesante relatările mele și mai ales, specialist fiind în neo-kantieni, a intuit imediat că există probabil în opera filosofului român o reacție față

de această tradiție așa cum s-a întrupat ea de la Hermann Cohen la Ernst Cassirer. M-a întrebat ce și cât din sistemul pe care i-l descriesem a fost tradus în engleză. „Din păcate, mai nimic”, i-am răspuns. După căutări prin biblioteci și pe internet am ajuns la traducerea în franceză a *Eonului Dogmatic*. Și-a procurat cartea și a citit-o imediat. A găsit interesantă diviziunea dintre plus și minus-cunoaștere, între gândirea paradisiacă și cea luciferică, dar la un moment dat, în mijlocul lecturii, a remarcat, „prea multă epistemologie”. Câteva zile mai târziu mi-a spus la telefon, „îmi pare foarte interesantă totuși ideea «antinomiei transfigurate»” (după ce a murit, am găsit în exemplarul pe care-l citește o singură subliniere, la sfârșitul capitolului despre paradoxurile metafizicii: „Ainsi le paradoxe dogmatique avoisine-t-il dangereusement le Non-Sens; à ceci près qu'il implique le postulat d'une solution au-delà du logique et du concret; mais alors, le voisinage dangereux redevient un immense et salutaire éloignement, et ce qui semble être un Non-Sens pourrait bien se révéler comme l'expression d'un inaccessible Sens Ultime”). „Acest Blaga al vostru (!) pare a fi interesant în mai mult decât un singur domeniu al filosofiei”, conchidea Bill. Ce-ar fi să publicăm o selecție, o antologie de fragmente filosofice?, ne-am întrebat la unison. Timp de câteva luni m-am străduit să fac o selecție; apoi a venit rândul discutării traducerilor și a editurilor care ar putea fi interesate să o publice. În același an, am întâlnit la Tîrgul Internațional al Cărții de la Ierusalim mai mulți editori din România. Din vorbă-n vorbă, am ajuns la concluzia că am putea tenta o colaborare între un editor român și unul american. Noi urma să-l găsim pe acesta din urmă, editorul român trebuia să facă o traducere cât de cât rezonabilă în engleză a fragmentelor alese, pe care noi doi urma să o transformăm într-o versiune finală. Ajunși la acest punct, cineva a pus întrebarea drepturilor de autor. „Nu va fi ușor”, a venit răspunsul din România, care apoi s-a repetat vreme de câțiva ani ca un ecou. N-am crezut atunci și nu cred nici astăzi că acesta a fost motivul pentru care proiectul a eșuat. Cred că dincolo de aspectele formale ale lucrurilor, ceea ce a împiedicat realizarea sa a fost părerea unor specialiști (pe care am auzit-o adeseori după aceea), că Blaga nu mai este relevant astăzi, că sistemul său este, sub mai toate aspectele sale, depășit.

Poate că sub cerul „infranegru” al post-modernismului (să mă ierte Dumnezeu și colegii mei fizicieni!) așa stau lucrurile. În lumina crudă, aruncată asupra cunoașterii, a mecanismelor și a motivelor sale, de către criticii gândirii cinice sau deconstructiviști de toate culorile curcubeului, Blaga poate să apară oarecum demodat; dar dacă sub praf care acoperă sistemul său se mai găsec totuși câteva diamante căzute din corola de minuni a lumii?

Columbia, 15 aprilie 2005

Oricât ar părea de ciudată – din partea cuiva născut imediat după sfârșitul celui de-al doilea război mondial în România – afirmația că „Blaga a fost unul dintre eroii culturali ai tinereții mele” este adevărată. Primele volume de poezii le-am văzut în biblioteca lui Radu Enescu, dar ceea ce m-a atras cu adevărat a fost un volumaș în proză, intitulat *Religie și Spirit*. Ambele cuvinte care defineau titlul cărții erau tabu în anii cincizeci: religia era practică în ascuns și despre ea se vorbea în șoaptă. Spiritul era perceput de generația mea ca un concept derivat, un fel de față schimonosită a „suprastructurii”, emanație anemică și ea a unei „baze” solide, lumea materiei și a materialității. Știam că există o dinamică a acestei lumi, descrisă de materialismul dialectic. Splendida serie de traduceri din Hegel, printre care și *Fenomenologia spiritului*, tradusă de D. D. Roșca, încă nu apăruse (Radu îmi povestise câte ceva despre această „fenomenologie”, dar apariția prea frecventă a unor cuvinte de neînțeles, precum „immanent” și „transcendent”, m-a speriat cumplit). Despre Feuerbach aflam doar prin intermediul lui Marx și Engels și despre Mach prin *Materialism și Empiriocriticism* (scrisă de Lenin, precizare pentru generația '89!).

Ceea ce m-a uimit a fost o observație simplă din prefața cărțiței (îi mulțumesc pe această cale, încă o dată, unui bun prieten care mi-a oferit recent volumul în ediția princeps; l-am luat cu mine în America, coincidență fericită). Blaga își propunea să considere „fenomenul religios după metode și sub unghiuri proprii filosofiei”. Așadar, religia nu era doar o simplă născocire inventată pentru a servi drept drog, „opium”, antinevrălgic pentru masele largi. Era un subiect complex care se preta la interpretări nuanțate; în același timp realizam că filosofia are metodele sale proprii. Metode, la plural, nu o metodă doar. Al doilea lucru care îmi părea uimitor era constatarea autorului că „divergența de unghiuri și de procedee nu împiedică totuși pe filosofi și pe teologi să ajungă uneori la aceleași rezultate”. Această concluzie „subversivă” m-a pus pe gânduri: dacă așa stau lucrurile, a reflecta asupra conținutului actului religios și a crede – ceea ce pentru mine era echivalent cu a practica, a îndeplini poruncile Legii – sunt două activități care au un „loc geometric” comun. În felul aces-

Transilvania în ruine

Lukács József

Situația Cimitirului vechi din Lancrăm este numai unul dintre exemplele care arată atitudinea autorităților față de moștenirile trecutului. Datorită unui demers susținut și categoric, distrugerea ambianței mormîntului lui Blaga este cunoscută în întreaga țară. În legătură cu profanarea acestui loc sacru al culturii și spiritualității române din Transilvania se scrie în ziarele și revistele din toată țara, se discută în emisiuni de televiziune sau de radio. Din acest punct de vedere este un caz fericit. Sub presiunea opiniei publice poate că se va repara stricăciunea provocată.

Alta este situația celorlalte monumente din Transilvania. În ultima jumătate de secol s-a reușit distrugerea unei părți importante din moștenirea arhitecturală a Transilvaniei. Cetăți, castele, biserici, clădiri reprezentative sînt lăsate să se degradeze și să se dezintegreze sub privirile indifferente ale autorităților. Între explicațiile acestora pe primul loc stă lipsa banilor. Acest argument poate fi credibil numai atunci cînd este vorba de reconstrucția unui monument. În urmă cu cîteva decenii imensa majoritate a monumentelor nu s-a aflat în starea deplorabilă de astăzi. Nepăsarea autorităților este de vină că monumentele cad în ruine. Se știe că întreținerea unui imobil necesită mai puține fonduri decît reconstrucția. În deceniile socialismului, politica autorităților și în acest domeniu a fost una ipocrită, de fațadă. Unele monumente, cele aflate în vîzul tuturor, erau restaurate exemplar, dar în același timp, cu un cinism răuvoitor, alte monumente erau lăsate să se distrugă sau chiar demolate de autorități.

În prezent, autoritățile locale sînt acelea care contribuie în mod decisiv la pierderea moștenirii arhitecturale a țării. În deceniile trecute au fost învățate că mana cerească vine de la București, de acolo trebuie să vină inițiativa, indicația și finanțarea pentru orice investiție. Această neputință a fost înșușită atît de profund de cea mai mare parte a funcționarilor statului, încît, după 15 ani de la schimbarea regimului, unii reprezentanți ai autorităților locale așteaptă încă banii de la București, nefăcînd nici cele mai mici gesturi de a procura fonduri interne sau externe pentru proiectele de importanță locală. Ba mai mult, am ajuns acolo încît trebuie să ne gîndim la binefacerile unei conduceri centrale, care ne-ar putea apăra de gafele (citește: prostia) unor funcționari locali aleși în mod democratic. Mă gîndesc la situația cimitirului lui Blaga.

După părerea mea, nu lipsa banilor constituie cel mai important impediment în îngrijirea monumentelor. De cele mai multe ori, reprezentanții administrației locale, primarii și consilierii locali, habar nu au ce moștenire se află pe teritoriul localității lor. Ei nu cunosc deloc istoria, nu au nimic în comun cu trecutul și cu tradiția locală. Pentru a-mi susține afirmația, folo-

sesc un argument logic foarte simplu: un om întreg la minte nu aruncă la gunoi un obiect valoros. Acest obiect ajunge la gunoi numai dacă proprietarul nu-i cunoaște valoarea sau dacă proprietarul nu este în totalitatea facultăților sale mintale. Nici argumentele de ordin financiar, de pildă posibilitatea atragerii unor surse de bani din turism, nu sînt suficiente de convingătoare încît să trezească interesul autorităților asupra acelor comori care ar putea asigura atracția turistică pentru o localitate. Lancrămul, de exemplu, se poate mîndri numai cu faptul că acolo s-a născut și acolo este înmormîntat Lucian Blaga. Oricine este întrebat despre Lancrăm amintește de Blaga. Dacă un turist se oprește în această localitate nu o face pentru nimic altceva, decît să viziteze mormîntul lui Blaga. Or, conducerea localității batjocorește chiar acest loc. Iar preotul localității își instalează gazul, construind conducta de gaz deasupra mormîntului lui Blaga. Oare cine a acordat aprobările pentru această lucrare, dacă aceste aprobări există? Dar la Lancrăm, cum se știe, nu este nevoie de nici un fel de aprobare: domnul primar decide pe propria răspundere unde și ce se poate construi în localitatea lui. Probabil și domnul părinte face la fel: el are nevoie de gaz, deci face instalația cea mai ieftină cu putință. Ce treabă are el cu un monument funerar declarat monument istoric? El este apărătorul moralității între enoriașii săi. Nu se ocupă de fleacuri cum ar fi răscolirea și profanarea unor morminte.

Iar exemplele pot continua. La Deva se află în stadiu de finalizare ascensorul care va transporta oamenii în cetatea Devei. S-a tăiat o fișie din pădurea ce acoperă dealul cetății (mai contează faptul că întregul deal pe care este situată cetatea este declarat rezervație naturală?) și s-au construit stîlpi din beton și metal. Toată instalația arată ca o cicatrice urîtă pe un obraz, vizibilă de la o distanță de cîteva kilometri de oraș. Sus, în cetate, a fost stricată o porțiune din zidul cetății, unde s-a făcut stația finală a ascensorului. Făcută frumos, din imitație de marmură colorată, pavată cu gresie de ultima modă și vopsită într-un alb imaculat. Numai aspectul general nu a contat. Cum se încadrează această construcție în ansamblul cetății Devei? Ce mai contează! Pentru onorabilul investitor austriac important este ca turiștii să fie aduși sus, în cetate, să bea bere. Și încă un amănunt: construcția ascensorului a blocat, a făcut impracticabil drumul folosit de secole care ducea spre cetate prin tunelul tăiat în stîncă. Sacrificăm totul de dragul unei modernități prost înțelese! Sînt curios, există aprobări pentru această lucrare? Oare cine a aprobat tăierea pădurii și instalarea unui ascensor zgometos, înconjurat de plasă de sîrmă, pe teritoriul unei rezervații naturale? Cine a aprobat ridicarea unei construcții chiar pe locul zidurilor cetății?

Nu departe de Deva, la Ilia, putem vizita un alt monument. Este vorba de bastionul încă existent al cetății de la Ilia, unde s-a născut cel mai mare principe al Transilvaniei, Gabriel Bethlen. Am amintit că bastionul poate fi vizitat. Da, trebuie doar să sari gardul spitalului special (unde accesul este interzis), în curtea căruia se află monumentul, trebuie să traversezi depozitul de gunoaie (cel puțin asta este impresia vizitatorului văzînd mormanele de gunoaie, de moloz și de leșuri în putrefacție) și ajungi la clădirea-monument istoric. Iar aici ne întîmpină miracolul: se lucrează la clădire. Este refăcut, deja, acoperișul, se fac studii ale zidurilor, cu intenția de a efectua o restaurare corespunzătoare. Lucrarea este finanțată de Fundația Sfîntul Francisc. Adică, de un orfelinat! A trebuit să vedem și asta: fundația care administrează orfelinatul înființat de călugărul franciscan Csaba Bojtje a cumpărat clădirea și a început reconstrucția ei. O palmă pe obrazul autorităților locale (căroră însă nu le pasă!). Cea mai veche și mai vestită clădire din Ilia, pe care autoritățile locale nu au putut-o folosi, este restaurată de un orfelinat. Nu știu dacă există vreun muzeu local în Ilia. Dacă da, trebuie să fie într-o locație mai adecvată decît casa natală a principelui Gabriel Bethlen, cea mai ilustră personalitate născută la Ilia. Să sperăm că peste cîteva ani clădirea restaurată va atrage turiștii care trec prin valea Mureșului și că ei se vor opri pentru a-l evoca pe ilustrul personaj din istoria României, care pînă acum nu a meritat să fie amintit nici măcar pe o placă comemorativă în limba română.

Vizitînd monumentele din județul Hunedoara putem ajunge la Densus. Minunata și enigmatică biserică, care este amintită în toate cărțile de istorie și care este dată ca exemplul cel mai elocvent de arhitectură medievală românească, este foarte frumos restaurată și bine îngrijită. Amabilul paroh ortodox ne întîmpină, ținînd o adevărată prelegere despre istoria și arhitectura bisericii. Printre altele, ne povestește că ilustrul lăcaș de cult a fost vizitat de ambasadorul Statelor Unite, Michael Guest, care, impresionat fiind de această biserică, a donat pentru restaurarea ei 20.000 de dolari și a făcut demersuri la Ministerul Culturii din România pentru ca și această instituție să contribuie la terminarea lucrărilor de restaurare. Așa a ajuns biserica din Densus la înfățișarea sa actuală. Din păcate, banii nu au fost de ajuns și pentru restaurarea frescelor, datînd din sec XV, aflate în interiorul bisericii. „Acuma așteptăm un alt demnitar din străinătate, care poate ne va da banii necesari“ – își încheie prezentarea parohul de la Densus.

O soartă mult mai crudă au castelele din Transilvania, foste centre de putere feudală, unde a fost concentrată cea mai mare parte a averii produse de populația țării. La sfîrșitul Celui de-al Doilea Război

→

Două amintiri despre Blaga

Marta Petreu: București, 24 februarie, 2005: Dorli o să povestească despre un volum, un manuscris al lui Lucian Blaga prin 1954-1955. Era bătut la mașină.

Dorli Blaga: Era un caiet bătut la mașină pe foi A4, în care, pe măsură ce Tata scria poezii, mi le trimitea și-mi spunea unde să le lipesc. Sau să acopăr o poezie la care a renunțat. Și nu era gros, era mai subțire decât un caiet și se putea împătura în două. Deci, la formatul jumătate A4 și, ca să nu-l las nicăieri la vedere, l-am introdus între căptușeală și pielea poșetei, în singura mea poșetă de piele încăpătoare și pe care o purtam tot timpul. Și umblam cu el acolo. Și Tata avea două motive să-și ascundă po-

emele: întâi, că îi era frică de Securitate, natural, mai ales că erau poezii cu iz politic; și-n al doilea rând, îi era frică și de poeți. El nu voia ca poemele să circule, pentru că, spunea, fără să vrea, nu din intenția de a fura, o metaforă se imprimă undeva în fundul memoriei unui poet, iar el însuși nu putea publica.

M.P.: Și pînă cînd l-ați ținut acolo, în poșetă?

D.B.: Păi, pînă cînd m-am măritat cu Tudor Bugnariu.

M.P.: Fantastic. Nu vă era frică că pierdeți poșeta?

D.B.: Nu. Nu, nu. [rîde]

D.B.: Unul din cele mai frumoase vise din viața mea a fost cu Arghezi, pe care nu l-am cunoscut personal. Cred că e o frustrare a mea, că niciodată nu l-am văzut pe Tata scriind o poezie. Era ca la Thomas

Mann, nu aveam voie să intru. El și-n plimbare și le făcea în cap, pe urmă le pune pe hîrtie, dar... A fost după moartea Tatii. Am intrat într-o cameră cu pereții albi, nu prea mare, nu era nici o mobilă. Și, așa într-un colț, nu chiar în colț, era un fotoliu. Foarte banal. Și ședea Arghezi cu basca pe cap și cu un suport pe genunchi și scria. S-a uitat la mine, n-am vorbit și eu m-am dus pînă lîngă el. Și așa, cum ar fi brațul fotoliului aicea, am îngenuchiat și, peste mîna lui, m-am uitat cum scrie. Și-am văzut o poezie întreagă, cu grafia foarte frumoasă a lui Arghezi. Nu a Tatii, a lui Arghezi. Și asta e tot. Doctorul Dan zicea că am vise bune pentru manualele de psihiatrie, de psihanaliză.

Fragmente consemnate
de MARTA PETREU

→

Mondial, aceste castele erau locuite și bine întreținute. Astăzi, în cel mai bun caz, sînt transformate în ospicii sau în internate pentru persoane cu nevoi speciale. Spun că asemenea cazuri sînt fericite deoarece, în aceste situații, măcar zidurile au fost păstrate. Alte castele au fost și sînt în continuare distruse piatră cu piatră, cu ajutorul autorităților locale și al cetățenilor „descurcări”. Cazul castelului de la Bonțida este cel mai cunoscut, deoarece a fost cel mai mare și mai frumos castel din Transilvania. În toamna anului 1944, germanii l-au incendiat în semn de răzbunare, dar acest incendiu nu a provocat distrugerii irecuperabile. Dacă s-ar fi restaurat atunci, poate am fi putut admira și astăzi acest Versailles al Transilvaniei, cum a fost numit în urmă cu 60-70 de ani. Din castelul lăsat în paragină au fost furate mobilierul, apoi țiglele, după care degradarea a devenit galopantă și ireversibilă. Fără acoperiș, zidurile au început să se strice, transformîndu-se în mine de materiale de construcții pentru satele din zonă. Imensul parc dendrologic, plantat și îngrijit de familia Banffy timp de secole, care ar putea să fie azi o altă atracție a zonei, a fost tăiat de localnici și folosit ca lemn de foc. Atunci au intervenit autoritățile locale: au hotărît adunarea pietrelor, în vederea stopării degradării castelului. Au plătit oameni, care primeau bani în funcție de grămezile de piatră adunate. Fiind vorba de bani, cetățenii au devenit interesați. Au început să adune pietre. Cînd nu mai erau pietre de adunat, aceștia au început să procure, dărîmînd și spărgînd statuile baroce de pe frontispiciul castelului. Au făcut treaba temeinic, întrucît astăzi mai putem admira uriașa galerie de statui a castelului de la Bonțida numai în fotografii.

Castelul de la Bonțida a început, totuși, să fie restaurat, și în fiecare an se organizează zilele castelului, în vederea sensibilizării opiniei publice față de această construcție atât de importantă din istoria Transilvaniei. O soartă mai tragică are castelul de la Mănăstirea, de lîngă Dej. Castelul familiei Kornis era într-un stadiu excepțional în anul 1947. Astăzi este așa de degradat, încît nu cred că mai poate fi reconstruit.

Ne-am întors la Deva să vizităm celălalt monument al orașului: *Magna Curia*, palatul construit de principele Gabriel Bethlen în stil renascentist, care îndeplinea rolul de palat princiar al Transilvaniei. În această clădire funcționează, încă din anii 1880, muzeul de istorie care ar trebui să prezinte cea mai bogată colecție de vestigii dacice și romane din țară. Însă muzeul este în „reparații” de foarte mulți ani. Geamurile sînt sparte, tencuiala a fost îndepărtată și nu a mai fost refăcută. Pe treptele cîndva grandioase ale palatului crește iarba, dovadă că nu prea se mai umblă pe acolo. O imagine dezolantă, dar simbolică pentru monumentele din Transilvania: nu reușim să întreținem și să folosim clădirile reprezentative. Autoritățile se apucă de reparații, după un timp scurt sistează lucrările din cauza epuizării fondurilor. După aceea, lucrările trenează cîteva decenii, în timp ce monumentul se degradează și mai mult, astfel încît este nevoie de sume mult mai mari să fie adus măcar în stadiul în care a fost înainte de începerea lucrărilor de restaurare. Cum să numesc acest lucru, dacă nu o iresponsabilitate totală din partea autorităților?

Muzeul de istorie de la Deva nu este un caz singular, pot să aduc măcar încă un

exemplu: muzeul de istorie de la Turda. Această instituție și-a închis porțile cel puțin cu zece ani în urmă, tot pe motivul că se restaurează. Însă, de ani de zile, nu se mai face nimic, nu există semne că cineva ar lucra acolo, clădirea este lăsată în paragină, fără tencuială, închisă în spatele unui gard din tablă. Turiztii care o vizitează sub conducerea unor ghizi, care încă mai au la suflet istoria Turzii, prezintă această clădire ca pe o întrupare a expresiei *sic transit gloria mundi*: așa trece gloria lumii, gloria trecutului, în cazul de față. Clădirea administrației minelor de sare de la Turda în evul mediu, locul unde au locuit principii Transilvaniei cînd veneau la Turda cu ocazia zecilor de Diete (Parlamente) ale țării care au fost convocate în acest oraș, muzeul din Turda nu poate fi ținut deschis deoarece nu se găsesc funcționari, nici la primăria Turzii și nici la Ministerul Culturii, care să facă un gest de bunăvoință față de muzeul unei localități care a fost una din cele mai importante în Transilvania, atît în perioada romană, cît și în evul mediu. Neexistînd un muzeu local, unde oamenii să învețe istoria locului, ei vor deveni ca personajul acela de poveste care a aruncat la gunoi tezaurul din lada bunicului, fiindcă a găsit în ea numai lucruri vechi.

Rubrica DOSAR
este îngrijită de

Marta Petreu

D O S A R

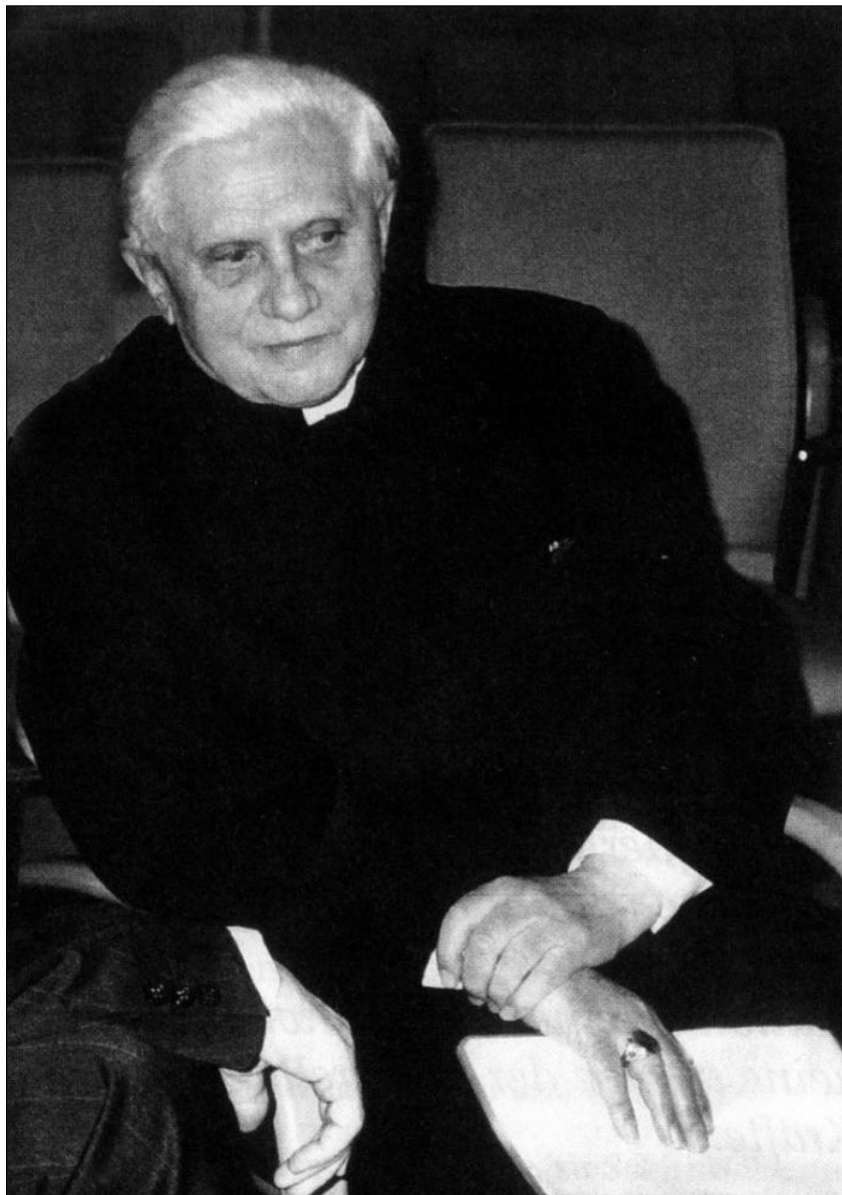
110

Lucian Blaga

110

Criza de motivație. Habermas și Ratzinger

Andrei Marga

Joseph Ratzinger, acum Papa Benedict al XVI-lea.

Katholische Akademie din München a avut excelenta idee de a organiza, la 28 ianuarie 2004, o dezbatere directă între Jürgen Habermas și o personalitate teologică de cea mai largă notorietate, Joseph Kardinal Ratzinger, pe tema „bazelor morale ale unui stat liberal”. Dezbateră care a avut loc și-a câștigat relevanța nu numai din reprezentativitatea culturală a preopinienților, nu numai din împrejurarea că în spatele numelui lor se află opere înscrise definitiv în filosofia și teologia mondială, nu numai din faptul că Habermas și Ratzinger sunt veritabile conștiințe ale timpului nostru, ci și din aceea că, indirect, abordările fiecăruia îl priveau până atunci predominant critic pe celălalt. Pentru a

sublinia importanța evenimentului, directorul de la *Katholische Akademie*, Florian Schuller, l-a prezentat pe Habermas drept „cel mai influent filosof german de la Marx, Nietzsche și Heidegger încoace”, și pe Cardinalul Ratzinger ca veritabil „Trainer” al Bisericii Catolice. Florian Schuller a arătat că „fiecare dintre cele două nume, «Ratzinger» și «Habermas», desemnează astăzi o întreagă lume intelectuală, iar ambii, împreună, formează una din cele mai stimulative perechi de dezbatere ce se pot imagina acum – probabil nu doar în spațiul de limbă germană – în ceea ce privește reflecția asupra principiilor existenței umane”. În cele ce urmează redăm punctele de vedere prezentate de Haber-

mas și Cardinalul Ratzinger și evocăm neașteptate convergențe între cei doi proeminenți parteneri ai unei dezbateri epocale.

*

Habermas a abordat tema „bazelor prepolitice, morale ale unui stat liberal” plecând de la întrebarea pusă de Ernst-Wolfgang Böckenförde, în *Die Entstehung des Staates als Vorgang der Säkularisation* (1967), în felul următor: pot să fie asigurate presupuzițiile normative ale unui stat liberal, secularizat, pe care acesta nu le poate garanta? Este, în alte cuvinte, destul de sigur că statul de drept democratic își va putea înnoi resursele fără să tematizeze tradițiile etico-religioase pe umerii cărora stă? Habermas a căutat, în dezbateră de la München, să dea un răspuns la această întrebare plecând de la situația lumii din zilele noastre.

Este astăzi de recunoscut retrospectiv că doctrina modernă a drepturilor omului, tradiția dreptului rațional, care au fost preluate în interpretări secularizate, au fost posibile înăuntrul unor viziuni monoteiste, în orice caz religioase. „Istoria teologiei creștine în evul mediu, mai ales scolastica târzie spaniolă, aparțin în mod natural genealogiei drepturilor omului”. Legitimările statului modern s-au făcut însă prin recurs la resursele profane ale filosofiei din secolele 17 și 18. Întrebarea foarte precisă care se pune este dacă statul secularizat poate să își asigure resursele de motivare în așa fel încât cetățenii nu numai să folosească libertățile și drepturile, ci și să fie gata să facă, la nevoie, sacrificii pentru apărarea și promovarea acestora.

Orice variantă a statului liberal secularizat ar fi gândită, „virtuțile politice, chiar dacă pot fi «pretinse» doar la un nivel modest, rămân esențiale pentru menținerea unei democrații. Ele sunt chestiuni de socializare și de integrare în practicile și modurile de gândire ale unei culturi politice liberale. Statusul de cetățean al statului este, într-o oarecare măsură, înscris într-o societate civilă care trăiește din resurse spontane, dacă vreți «prepolitice». De aici nu rezultă că statul liberal nu este capabil să-și reproducă premisele sale motivaționale din componentele sale secularizate. Motivele pentru o participare a cetățeanului la formarea opiniei și voinței se hrănesc însă, desigur, și din proiecte etice de viață și din forme de viață culturale”. Între timp, societățile își largesc cadrele de cuprindere în direcția unei *Weltbürgergesellschaft* structurată de norme, care este cel puțin un orizont de abordare a problemelor. Pe această direcție fiind, societățile pot asigura „solidaritatea” de care au nevoie

numai atunci când „principiile dreptății află ancorare în împletirea deasă a orientărilor culturale valorice”. „Pe de altă parte, între timp, refugiarea în sfera privată a cetățenilor statelor democratice a crescut sub diferitele ei aspecte. Privatismul cetățenesc de stat s-a întărit prin descurajarea pierdere a unei formări democratice a opiniei și voinței, care odinioară a funcționat, pe jumătate, doar în arenele naționale și care, de aceea, nu mai face față în procesele de decizie deplasate pe plan supranațional⁴⁴. O „tendință de depolitizare a cetățeanului” este susținută din multe părți ale evoluției societăților democratice actuale.

În această situație – iar aici avem un pas nou în concepția filosofului – Habermas propune ca dosarul deja clasicizat al secularizării (cu un postmodernism ce acuză autodestrucția raționalității moderne și cu o Biserică Catolică rezervată față de curențele umanismului, iluminismului și liberalismului) să fie redeschis, spre o nouă examinare. „Eu consider că este mai adecvat ca întrebarea dacă o modernitate ambivalentă se va stabili doar din resursele seculare ale unei rațiuni comunicative să nu fie pusă în sensul criticii rațiunii și dusă la exagerare, ci să fie abordată nedramatic, ca o întrebare empirică deschisă. Cu aceasta nu aș vrea să aduc în discuție fenomenul continuității religiei într-un context mai departe secularizator, ca simplu fapt social. Filosofia trebuie să ia în serios acest fenomen în același timp din interior, ca o provocare cognitivă⁴⁵.”

Teza – nouă în scrierile lui Habermas – pe care filosoful o apără în 2004, în întâlnirea de la München, este aceea că filosofia și religia rămân, cum Kant și Hegel au argumentat, cu delimitări clare ale câmpurilor lor de competență, ale „frontierelor” lor. Dar, spre deosebire de clasicismul german, trebuie renunțat, spune Habermas, la „pretenția filosofică” de a stabili ceea ce în tradițiile religiei „este adevărat sau fals”. „Respectul care merge mână în mână cu această abținere a judecății se întemeiază pe respectul față de persoane și feluri de viață ce își trag integritatea și autenticitatea în mod evident din convingeri religioase. Dar respectul nu este totul; filosofia are motive să se raporteze cu disponibilitatea de a învăța la tradițiile religioase⁴⁶.”

Habermas admite că s-a intrat într-o „societate postseculară”. În situația în care integrarea în societățile modernității târzii este în pericol, ca urmare a faptului că „echilibrul dintre cele trei medii ale integrării sociale este periclitat, căci piețele și puterea administrativă elimină din mereu mai multe domenii de viață solidaritatea socială”, este nevoie de reevaluarea resurselor motivaționale. „Este astfel în interesul propriu al statului constituțional să-și apropie, cruțându-le, toate resursele culturale din care se alimentează conștiința normelor și solidaritatea cetățenilor⁴⁷.” Societatea postseculară este societatea în care „secularizarea” este reinterpretată ca un „proces de învățare complementar”, ce se referă la mentalități profane și religioase deopotrivă, preluate fără evaluări *a priori* și în mod reflexiv. „Neutralitatea conceperii puterii de stat, care garantează libertăți etice egale pentru fiecare cetățean, nu este conciliabilă cu generalizarea politică a unei optici secularizate asupra lumii. Cetățenii secularizați, atât timp cât ei apar în rolul lor de cetățeni ai statului, nu pot să-și permită nici să nege reprezentărilor religioase ale lumii, în mod principal, un potențial de adevăr și nici să conteste concetățenilor credincioși dreptul de a aduce contribuții la discuțiile publice în limbaj religios⁴⁸.”

Cardinalul Ratzinger a evocat dezvoltări din societățile de astăzi ce reclamă un apel nou la religie pentru ca omenirea să rămână în limitele unei vieți demnă de a fi trăită de oameni. Pe de o parte, „formarea unei societăți mondiale”, pe de altă parte, dezvoltarea fără precedent a capacităților tehnice ale umanității de a distruge, transformă problema „bazelor etice ale culturilor ce se întâlnesc” într-o problemă urgentă a timpului nostru. Proiectul lui Hans Küng, al *Weltethos*-ului, semnalizează urgența, chiar dacă lasă loc obiecțiilor, așa cum Robert Spaemann, în *Weltethos als «Projekt»* (2000)⁹, a arătat. „Mi se pare evident – subliniază Cardinalul Ratzinger –, că știința ca atare nu poate genera un astfel de ethos, o astfel de conștiință etică înnoită nu rezultă drept produs al dezbaterilor științifice¹⁰.” Ca o altă situație, schimbările tabloului lumii și ale reprezentării omului, ce au rezultat din cunoștințele științifice

crescând, au distrus „vechile certitudini morale”. Există însă o „responsabilitate a științei” pentru umanitatea omului și, mai ales, o „responsabilitate a filosofiei” – aceea de a însoți critic dezvoltarea diferitelor științe. În sfârșit, „este sarcina politicii să pună puterea sub măsura dreptului și să asigure folosirea cu sens a acesteia”. Forța dreptului are a prevala în fața dreptului forței, a arbitrarului, a abuzurilor. „Libertatea fără de drept este anarhie și, de aceea, este distrugere a libertății¹¹.”

Pentru Cardinalul Ratzinger dreptul trebuie să rămână astfel construit încât să fie un „vehicul al dreptății”, și nu „privilegiu al celor ce dețin puterea”. Regula majorității, adoptată de „sistemele democratice de formare a voinței politice”, ar trebui privită însă nu doar sub aspectul tehnic al adoptării deciziilor, ci și sub aspectul moral. „Inclusiv majoritățile pot fi oarbe sau nedrepte¹².” Problema bazelor etice ale dreptului se pune, ca urmare, cu o acuitate sporită. Dreptul este el însuși precedat de asumții care îl depășesc, ca drept, și țin de altă sferă a spiritualității.

La toate acestea se adaugă „provocările” la adresa puterii, a dreptului și a moralei din realitățile lumii de astăzi. „Umanitatea – așa vedem noi lucrurile acum – nu are deloc nevoie de un mare război pentru a face lumea improprie pentru a fi trăită. Forțele anonime ale terorismului, ce pot fi prezente în orice loc, sunt destul de puternice pentru a penetra orice în viața cotidiană, încât rămâne spectrul accesului elementelor criminale la marile potențiale de distrugere și astfel primejdia de a arunca, în afara sferei politicii, lumea în haos¹³.” Cu aceasta se pune problema surselor din care se alimentează terorismul.

Cardinalul Ratzinger a observat, în intervenția sa la dezbaterile de la München, că „este îngrijorător că cel puțin parțial terorismul este motivat moral”, din „fanatism religios¹⁴” și a invocat apelul la raporturi de asupra și la religie din mesaje teroristilor islamici. Celebrul teolog a pus, ca urmare, explicit întrebarea: „nu ar trebui aici ca religia să fie pusă sub controlul (*Kuratel*) rațiunii și delimitată cu grijă?¹⁵” Și religia are de participat la promovarea „libertății și toleranței universale”, după cum doctrinele moderne ale drepturilor omului au nevoie astăzi de o neîntârziată dezvoltare. „Poate ca astăzi ar trebui ca învățătura despre drepturile omului să fie întregită cu o învățătură despre îndatoririle omului și despre limitele omului, iar aceasta ar putea acum să ajute la înnoirea întrebării dacă nu ar exista un drept al rațiunii pentru om și poziția lui lume¹⁶.” În acest sens, creștinismul oferă perspectiva de răspuns. „Chiar dacă cultura seculară a unei raționalități riguroase, despre care domnul Habermas ne-a prezentat un tablou impresionant, este mai departe dominantă și se înțelege pe sine ca necesară, înțelegerea creștină a realității este, ca și până acum, o forță eficientă¹⁷.” Va trebui astfel acceptat că „secularizarea europeană este o cale aparte (*Sonderweg*), ce are nevoie de o corectură¹⁸.” Aceasta nu înseamnă – precizează Cardinalul Ratzinger – să ne alăturăm lui Carl Schmitt, Heidegger și Levi Strauss în

Jürgen Habermas și Joseph Ratzinger

Jürgen Habermas și Joseph Ratzinger

a acuza „obosirea“ raționalității europene. Aceasta semnifică doar să admitem că raționalitatea europeană, „ca raționalitate, se lovește de limite în încercarea ei de a se face evidentă. Evidența ei este legată în fapt, de contexte culturale determinate; ea trebuie să recunoască împrejurarea că nu este realizabilă ca atare în întreaga umanitate, încât nu poate fi în totalitatea ei operativă. Cu alte cuvinte, formule ale lumii raționale sau etice sau religioase, în dreptul cărora toți se unesc și care apoi pot susține întregul, nu există. În orice caz, astăzi o astfel de formulă nu este tangibilă. De aceea, și așa-numitul *Weltethos* rămâne o abstracțiune”¹⁹.

Evaluarea lui Habermas, conform căreia am intrat, ca umanitate, într-o „societate postseculară“, este împărtășită deplin de Cardinalul Ratzinger. „În privința consecințelor practice sunt în acord deplin cu ceea ce domnul Habermas a prezentat cu privire la o societate postseculară, la disponibilitatea la învățare și autolimitarea ambelor părți”²⁰, a precizat Cardinalul. El admite explicit că există „patologii ale religiei, care sunt foarte periculoase și care fac necesar să considerăm lumina dumnezeiască a rațiunii ca un organ de control de care religia trebuie să se lase mereu purificată și ordonată, așa cum au gândit și părinții Bisericii”²¹. Există însă și „patologii ale rațiunii” (mai recentă și periculoasă fiind, pe lângă bomba atomică, „producerea” artificială a oamenilor cu ajutorul tehnologiilor bazate pe genetică), care fac necesar ca „rațiunea” să rămână în granițele ei și „să învețe disponibilitatea la a asculta în fața marilor tradiții religioase ale umanității”²². Nu este vorba aici de ceea ce unii au numit „întoarcerea la credință (*Rückkehr zum Glauben*)”, ci mai curând de „o necesară corelaționalitate a rațiunii și credinței, rațiunii și religiei, care sunt chemate la purificarea și vindecarea (*Heilung*) reciprocă și care au nevoie reciproc una de alta și trebuie să se recunoască reciproc”²³. Partenerii principali ai acestor „corelaționalități” sunt „credința creștină” și „raționalitatea seculară occidentală”.

*

Dezbateră din ianuarie 2004, de la München, dintre Habermas și Cardinalul Ratzinger, se profilează, pe măsura trecerii timpului, ca una de cotitură în abordarea problemelor societăților și culturii modernității. Aceasta nu numai pentru că a adus în discuție directă două din principalele conștiințe și personalități ale timpului nostru, nu numai pentru că fiecare dintre preopinenți a asumat, în cursul dezbaterii, inițiative noi în cadrul viziunii pe care a articulat-o și care l-a consacrat: Habermas a admis că resursele raționalității europene secularizate nu mai sunt suficiente pentru a stăpâni crizele existente, în mod exact criza de motivație din democrațiile unei lumii pe cale de mondializare, iar Cardinalul Ratzinger a admis că religia însăși are nevoie de rațiune pentru a preveni alunecarea în fundamentalisme ce generează terorismul. Dezbateră este de cotitură pentru că a circumscris una din problemele ce se acutizează în societățile modernității târzii – criza de motivație – și a dat o diagnostică evoluțiilor actuale argumentând ideea că, în fapt, s-a trecut la „societatea postseculară”. Cel puțin în aceste două privințe, o largă și oarecum neașteptată convergență, între una din cele mai mari personalități filosofice și una din cele mai mari personalități teologice ale ultimului secol, s-a produs. Habermas și Cardinalul Ratzinger consideră că secularizarea pe care Europa s-a angajat cu câteva secole în urmă va trebui să sufere o corectură. Ambii admit că raționalitatea seculară europeană are nevoie astăzi de un complement, pe care tradițiile religioase îl pot asigura. Ambii consideră că resursele culturale ale democrațiilor au nevoie nu numai de izvoarele profane ale procedurilor bazate pe libertate și egalitate, ci și de infrastructura morală și de motivarea religioasă. Ambii împărtășesc convingerea că s-a intrat în „societatea postseculară”, în care rațiunea și credința, respectiv științele, filosofia, pe de o parte, și religia, pe de altă parte, intră

într-o relație istorică nouă, în care fiecare este disponibilă la învățare din cealaltă. Ambii sunt de părere că epoca ostilității rațiunii și credinței și a considerării depreciative a celeilalte drept „istoricește” depășită s-a încheiat.

Note

¹ Ernst-Wolfgang Böckenförde, *Die Entstehung des Staates als Vorgang der Säkularisation*, în E. W. Böckenförde, *Recht, Staat, Freiheit*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1967.

² Jürgen Habermas, *Stellungnahme*, în „Zur Debatte. Themen der Katholischen Akademie in Bayern”, 34. Jahrgang, München, 2004, p. 2.

³ *Ibidem*, p. 3.

⁴ *Ibidem*, p. 3.

⁵ *Ibidem*, p. 3.

⁶ *Ibidem*, p. 4.

⁷ *Ibidem*, p. 4.

⁸ *Ibidem*, p. 4.

⁹ Robert Spaemann, *Weltethos als «Projekt»*, în „Merkur”, Heft 570/571.

¹⁰ Joseph Cardinal Ratzinger, *Stellungnahme*, în „Zur Debatte. Themen der Katholischen Akademie in Bayern”, 34. Jahrgang, München, 2004, p. 5.

¹¹ *Ibidem*, p. 5.

¹² *Ibidem*, p. 5.

¹³ *Ibidem*, p. 6.

¹⁴ *Ibidem*, p. 6.

¹⁵ *Ibidem*, p. 6.

¹⁶ *Ibidem*, p. 6.

¹⁷ *Ibidem*, p. 6.

¹⁸ *Ibidem*, p. 7.

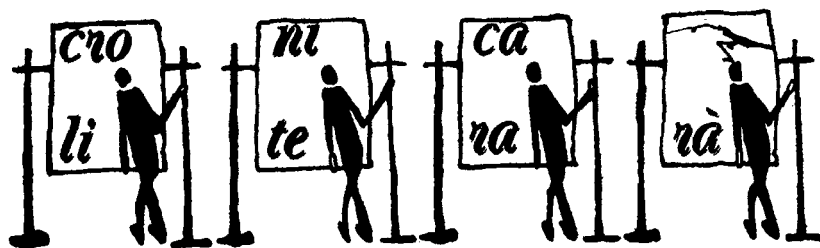
¹⁹ *Ibidem*, p. 7.

²⁰ *Ibidem*, p. 7.

²¹ *Ibidem*, p. 7.

²² *Ibidem*, p. 7.

²³ *Ibidem*, p. 7.

Ego-grafii provocate

Irina Petraș

Suntem o nație/lume po-vestitoare. Verbalizăm tot ce ne cade sub ochi. *Talk-show-uri*, convorbiri, interviuri. La *talk-show-uri*, subiectul e mereu alunecos și atât de fierbinte ori anume înfierbântat că, deși picante, lucrurile sunt oricând amen- dabile ori remaniabile. Discuții trecătoare, taclale la „fierăria lui Iocan”, cu inși care se pricep mai mult sau mai puțin la descri- frăt desenul din covorul politic – desen pe care, de multe ori, nici actorii principali nu-l știu ori l-au țesut după ureche. Și, ori- cum, analizele politice nu schimbă lumea – nu-mi amintesc de vreun lucru îndreptat fiindcă un analist a spus că-i strâmb. E asi- gurată, însă, iluzia implicării, ne prefacem că suntem în joc/jocuri, ne dăm cu părerea (un „pe ce te bazezi”, ironic, se aude mereu în fundal). Convorbirile/dialogurile la te- levizor au aceeași meteahnă. Cei doi fie se cunosc prea bine și au tăfăsuț adesea, pre- făcătoria de-a „ard de nerăbdare să aflu ce crezi despre” sărind în ochi, fie nu se prea cunosc și nu știu de ce fir să apuce pentru a desfășura ghemul ideilor ori de care să nu apuce ca să nu deșire, doamne ferește, vreun tabu. Las deoparte *poza* pe care se simt atâția obligați s-o arboreze – mâna la bărbie, privire fixă, ușoară aplecare spre ce- lălalt –, gen fiziologia co-locutorului prof- und. Când cei doi nu sunt chiar în formă, interesul e mimat stângaci, se prefac ori ro- dați pe un subiect, ori abia atunci căzând împreună, ca în gară, pe o temă. Rareori rămâi să vezi cum se termină.

Cele mai interesante rămân, totuși, in- terviurile. Li se spune, uneori, convorbiri ori conversații, însă ele păstrează accentul pe cel întrebat. Oricât de deștept și de citit, întrebătorul se mulțumește să rămână oa- recum în umbră și să lanseze din *off* ori din culise mici imbolduri, să împospăteze din când în când ritmul confesiunii. Nu-mi plac în mod deosebit cele în direct, copia- te apoi de pe bandă (senzația de viu/ frust/proaspăt, dată de voce și de modu- lațiunile ei, dispăre în varianta transcrisă, înecată în poticniri, redundanțe, ruperi de gând deodată foarte vizibile), ci cele cu în- trebări libere – în sensul că larg manipu- labile de cel întrebat, care se poate întreba și singur când nu a primit exact impulsul așteptat pentru destăinuirea cu miez. Lăsat în voia lui să-și rumege și cântărească răs- punsurile, întrebătorul e provocat la o ego- grafie discret condiționată de interesul ce- lulalt pentru anume detalii și prinde chef de poveste.

Un lung interviu este cartea Irinei Ma- vrodin, *Convorbiri cu Al. Deșliu* (Focșani, Editura Pallas, 2004, 224 pagini). Pe co- pertă, un portret al scriitoarei – o femeie frumoasă, distinsă, misterioasă ori, poate, doar foarte stăpână pe sine. În *addenda*, o substanțială selecție de referințe critice și câteva fotografii (cea mai emoționantă mi s-a părut ultima, Irina Mavrodin la 75 de ani – aceeași frumusețe dinăuntru, rasată și delicat-generoasă, cu o privire tânără și plină), cât să transforme volumul într-o ve- ritabilă (auto)biografie. Pun între paran- teze *auto* doar fiindcă mărturisirea de sine e provocată anume de întrebător. Al. Deșliu știe exact ce vrea. A urmărit cu bună știință să stărnească aduceri aminte, să acopere un chestionar bogat și pedant în seama căruia să arhiveze povestea unei vieți obținută de la sursă. Întrebările lui țin seama de cronologie, au grijă să nu lase pete albe pe harta unui destin de excepție – pe cât de discret și ne-zgomotos, pe atât de consistent. Răspunsurile au curs un an și mai bine, pe-ndelete, dezgropând rădă- cini și revenind încet în prezent, cu brațe- le încercate.

Citite/recitite la capătul interviului, *re- ferințele critice* nu mai sunt deloc surprin- zătoare. Ele pun accente pe un portret deja foarte clar desenat: conștiință artistică ne- zitantă, delicată feminitate nelipsită de vi- goare, muzicalitate ținând de pulsații adânci ale eului, prezență plăcută și plină de sens, maturitate suavă alături de o gravitate în- sorită, absență a ostentației, autenticitate a transcrierii sentimentului, puritate, cere- bralitate conținută, grație, tăceri vorbitoare, neliniști și calm, simplitate, perseveren- ță, voluptate și rafinament, dedublare în livresc, solitudine, concretețe, forță, ones- titate intelectuală, aer elevat și firesc, seve- ritate, har. Martori îi sunt Laurențiu Ulici, Marian Papahagi, Nicolae Manolescu, Alex. Ștefănescu, Marin Mincu, Gheorghe Grigurcu, Mihai Zamfir, Mircea Ivănescu și așa mai departe.

Cum spuneam, Al. Deșliu știe exact ce vrea. Convins că poți afla de la scriitori, cât mai sunt printre noi, lucruri importan- te pentru viitoarele istorii literare, pune în- trebări cuminiți, însă cu mari șanse de a obține o biografie detaliată: despre fami- lie, copilărie, debut, anii de studenție, ti- nerețe, obstacole, prieteni, catedră, cărți, planuri, tristeți, împliniri. Acestea se între- taie cu întrebări despre literatura română și destinul ei, despre libertate, despre criti- ca literară, generații, anotimpuri, ore isto- rice. Nu lipsește iluzia dialogului pe viu, cu reveniri, insistențe, reformulări. Irina Mavrodin e, în această carte, o ființă foar- te vie și atentă la tot ce se petrece în jur, dar și un *personaj* (doza de ficțiune a ori- cărei traduceri în cuvinte) plin de farmec, surprinzător.

Autobiografii indirecte (I)

Ștefan Borbély

Dan C. Mihăilescu (*Scri- eri de plăcere*, Buc; Ed. Fundației PRO, *Literatura română în postceaușism. Vol. 1: Memorialistica sau trecutul ca re-umanizare*, Iași, Ed. Polirom, ambele în 2004) și-a diversificat în ultimii ani ca- litățile native de fin degustător al literatu- rii, devenind din omul de bibliotecă de odinioară un prodigios *one man show* pe platourile de la PRO TV, metamorfoza vo- luptuoasă aducându-i, pe lângă plăcerea de a răsfoi din obligație profesională o carte pe zi, și o notorietate publică foarte largă, menită să arate cum trebuie promovată cultura scrisă într-o civilizație a imaginii și a evanescenței, criză la care mulți dintre noi par să se adapteze mai greu.

Reconversia lui Dan C. Mihăilescu se cuvine a fi analizată în detaliu, fiindcă ea indică o evoluție atipică pentru criticii li- terari de seamă din optzecism, generație din care majoritatea protagoniștilor s-au îndreptat spre universități, cariere acade- mice titrate sau cercetare umanistă inter- disciplinară, erudiții simțindu-se în largul lor în acest mediu, spre deosebire de foile- toniști – avem și așa ceva, nu puțini, în uni- versități... –, pentru care servitutea cate- drei și obligația de a susține un doctorat opus structurilor lor flotante, donjuanești, a reprezentat o traumă care i-a blocat iden- titar și literar. Excelent cunoscător al lite- raturii noastre interbelice și reductabil „soa- rece de bibliotecă” în vremuri nu de mult apuse, Dan C. Mihăilescu părea sortit unei iminente cariere academice după Revo- luție, pentru care îl recomandau și realele sale calități de organizator cultural, vizibile în redactarea săptămânală a *LA&T*-ului, suplimentul cultural al ziarului *Cotidianul* (abandonat în 2003). În anii de dinainte de 1990, această disponibilitate comunita- ră s-a particularizat în prezența la colocvii și simpozioane, în întreținerea unei co- respondențe neobosite (care ar merita și ea să fie cercetată, ca fenomen socio-cultural semnificativ), sau în redactarea semiclan- destină a publicației unipersonale *Călă- rețul nins*, distribuită ingenuu prin co- respondență, care îi atrage autorului – traducător autorizat la Mecanoexportim- port, apoi cercetător la Institutul „G. Că- linescu” – o arborească urmărire securi- tică, unele rezultate fiind reproduse în *Scrieri de plăcere*, după citirea de către autor a dosarului său de urmărire operativă.

Erau și literați care îl vedeau pe Dan C. Mihăilescu în postura unui influent con- ducător de revistă literară centrală, direc- tor de editură sau coordonator de mari opere de sinteză, după ce el participase la redactarea *Dicționarului Scriitorilor Români* și la alte câteva reușite editoriale certe. Sur- prinzător întrucâtva, dar foarte logic pen- tru economia sa existențială, Dan C. Mi- hăilescu n-a devenit nici academizant scorțos, nici șef cultural aulic după Revo- luție, păstrându-și neatinsă vocația de om liber într-o țară în care fiecare intelectual a

căutat febril protecția unei umbrele. Sub acest aspect, cariera lui postdecembristă a fost atipică: nu a călătorit din rațiuni academice peste hotare, nu s-a înscris la doctorat, nu s-a grăbit să conducă o revistă centrală și nu a devenit polul de putere în ipostaza căruia mulți îl vedeau promovând în mod firesc, prin calități proprii indiscutabile, dar și-a sporit autoritatea publică pas cu pas, într-o primă instanță la nivelul elitei, prin cronici literare săptămânale publicate în revistele *Contrapunct*, *Lucașfărul*, *LA&I* și 22, și apoi la nivel popular, prin emisiunea de la PRO TV (al cărei realizator este), difuzată inițial la o oră de mare audiență, nu ca acum, în matineu.

Volumul *Scrieri de plăcere* este, înainte de toate, o autobiografie indirectă, presărată cu o mulțime de sincope temporale, pe care nu putem decât să le regretăm. Reconstrucția subiectivă pe care și-o face autorul, prin texte luate din perioade culturale diferite, arată cu claritate că marginalitatea ludică a reprezentat dintotdeauna pentru el o preocupare obsesivă, echivalentă doar cu bucuria de a nu se „înregimenta” și de a rămâne liber. Bucureștean îndrăgostit lulea de orașul în care trăiește (un eseu din volum evocă străzile din opera lui I. L. Caragiale), îi cultivă cu predilecție pe clujeni (Ion Pop, Zăciu, Papahagi, Aurel Sasu, Vartic), la care admiră soliditatea patetismului sintetizator, sistemic și oroarea de dispersia levantină. Optzecist de marcă, nu frecventează Cenaclul de Luni sau cel complementar, teoretic, condus de către Mircea Martin, abătându-se însă ocazional pe la ședințele lui Crohmălniceanu, din rațiuni spectaculare, care țin de afinitatea stilistică. Suspectat – în mod abuziv – că ar fi un „postmodern” *avant-la-lettre*, din cauza criticii „ludic-apocaliptice” pe care o practică, cultivă livrescul șaiyecist sau antropologia, mărturisindu-și predilecția pentru *Structurismul...* lui Gilbert Durand. Ne preocupat sistematic de psihanaliză, într-o perioadă postdecembristă în care mulți dintre colegii săi se dedau la degustarea unor fructe până nu de mult oprite,

recenzează laborios cartea lui G. Brătescu, de la Humanitas (*Ce-a fost să fie. Notății autobiografice*, 2003), extrăgând din ea o foarte subtilă cazuistică privind incompatibilitatea dintre scriitorul român interbelic și freudism. Precaut, face un pas discret în afara optzecismului chiar în anii în care acesta aspiră să devină un pol de putere în lumea noastră culturală: gesturile acestea își au, strânse mănunchi, coerența lor internă, indicând o atitudine *anti-Establishment* foarte pronunțată și un anarhism dispersiv accentuat, drapat în vulturi sentimentale și autoironice.

Ciudad indeajuns – și, din nou: atipic –, Dan C. Mihăilescu nu este un sarcastic negru, umoral în ceea ce scrie sau în ceea ce trăiește, în ciuda ascendenței spirituale corozive, caragialești. Exasperat de realitatea din jur, ca orice om trăitor într-o țară care nu-ți oferă prea multe clipe de satisfacție, nu neagă zdrobitor, cioranian, și detestă superioritatea mocofană antiromânească a conaționalilor săi – unii tineri –, exilați în Occident. Chiar și atunci când e ironic, rămâne constructiv, responsabil, înscris în cursa morală a culturii pe care o comentează. Nu persiflează, nu are judecăți apriorice, globalizante, aneantizatoare: e un dezecilibrat echilibrat, simpatic, debordant, locvace, spectacular, dotat cu un har stilistic de invidiat și cu un simț al responsabilității comunitare pe care pușini din jurul său îl posedă.

Om-orchestră și victimă literară predilectă a propriului său histrionism (indiciu de narcisism!), Dan C. Mihăilescu este, caragialian vorbind, un degustător vesel al spectacolului numit România, în care trăiește. Ca un Brillat-Savarin autohton, așteaptă cu nara-n vânt să-i savoreze, voluptuos și decadent, toate aromele, chiar și pe cele fetide. Când scrie, produce nu numai idei, ci și corespondențe senzorial-olfactive: „De câte ori îl citesc – mărturisește despre el Andrei Pleșu –, am extaze cvasi-gastronomice.” Structural, și-ntr-o bună măsură utopic, e un benedictin vinovat, surprins cu ușa chiliei mereu deschisă. E

vanitos, îi plac băile de mulțime, fiind contrariat retoric de obligația de a-și face zilnic machiajul. Copertile recentelor sale cărți – de conceperea cărora presupun că nu este străin – indică bulimie culturală, exces copleșitor și dezordine controlată estetic: planșe de colorat pentru copii, prinse cu cârlige verzi de haine, la *Scrieri de plăcere*, un morman de cărți răsturnate, vraște, într-o cameră crepusculară, luminată de o rază discretă, rece, la *Literatura română în postceașism*.

Scrieri de plăcere reprezintă – așa cum precizăm mai devreme – autobiografia indirectă, reconstrucitiv-fantastă, a unui șoa-rece de bibliotecă devorat de morbul dispersiv al publicisticii. Adică: reușită într-o parte, eșec într-alta. Primele texte din volum sunt foarte vechi (1971), de pe vremea când autorul pritocea poezii juvenile și dădea sfaturi colegilor liceeni despre cum se face o revistă literară. Urmează anul apoteotic 1976, când Ioan Alexandru, cu lipsa lui proverbială de măsură, îl înscrie în tradiția „catorva mari poeți români de până astăzi”, cu prilejul publicării unor versuri în revista *Lucașfărul* (de asemenea reproduse). Un mic grupaj evocă anii de dinainte de Revoluție, cu texte despre Radu Cosașu, Valeriu Cristea, Ștefan Agopian, Ioan Groșan sau Mircea Cărtărescu: de multe ori citiți în cheie autobiografică mascată, cu subtile „șopârle” servite generos Cenzurii. Partea rezistentă a volumului – și-n multe locuri remarcabilă – e dată de publicistica de după 1989, întreținută în *Contrapunct*, *Lucașfărul*, *LA&I* și *Ziarul de Duminică*, în care Dan C. Mihăilescu face atât comentariu politic – într-un mod mai sceptic și mai inteligent decât mulți alții –, cât și critică sau istorie literară. Vom reveni asupra acestora în următoarea cronică, în care vom analiza și primul volum al sintezei dedicate *Literaturii române în postceașism*.

Cărți primite la redacție

- Alain Finkielkraut, *Memoria zadarnică. Despre crima contra umanității*, trad. de Gina Vieru, București, Ed. Hasefer, 2004
- George Steiner, *Maestri și discipoli*, Prelegerile «Charles Eliot Norton» 2001-2002, trad. de Virgil Stanciu, București, Ed. Compania, 2005
- Constantin Eretescu, *Folclorul literar al românilor. O privire contemporană*, București, Ed. Compania, 2004
- Petru Vaida, *Opera filozofică a lui Tudor Vianu. Aspecte*, București, Ed. Enciclopedică, 2004
- Vintilă Horia, *Suflete cu umbra pe pământ*, portrete și reflecții memorialistice, ediție îngrijită și postfață de Nicolae Florescu, București, Ed. „Jurnalul literar”, col. „Labirint”, 2004
- N. Herescu, *Dreptul la adevăr*, publicistica exilului, ediție îngrijită și prefață de Nicolae Florescu, București, Ed. „Jurnalul literar”, col. „Procesul comunismului românesc”, 2004
- Ileana Cudalb, *Fântâna*, nuvele, București, Ed. Fundației Culturale Libra, 2004

- Nicolae Matei, *Străinul*, Cluj-Napoca, Ed. Eksperimental Forlag, 2005
- Minerva Chira, *Jar și lebădă*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, col. Poeți de azi, 2004
- Mihai Ene, *Trei viziuni ale orașului* (pentru un film alb-negru), Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 2004
- Gh. Kovacs Eichner, *Contraofensiva obscurantismului*, 2004
- Ion Militaru, *Meditații asupra filosofiei românești – prolegomene la o istorie a filosofiei românești*, Craiova, Ed. Aius, 2004
- Mihai Măniuțiu, *Memoriile Hingherului*, *Spune Scărdanelli*, Cluj, Ed. Casa Cărții de Știință, 2004
- Ștefan Bolea, *Ontologia negației*. Eșeu despre nihilism, Cluj, Ed. Casa Cărții de Știință, 2004
- Iordan Aioanei, *Interior de floare*, Bacău, Ed. „Casa Scriitorilor”, 2004
- Gheorghe Simon, *Duminica absențelor*, poeme, Iași, Princeps Edit, 2004
- Gheorghe Smeoreanu, *Ave Maria*, poezii, Pitești, Editura Tiparg, 2004

- Gabriel Chifu, *Lacătul de aur*, Hyperion. Serie nouă, Postfață de Dan Cristea, București, Ed. Cartea Românească, 2004
- Dumitru Chioaru, *Developări în perspectivă. Generația poetică '80 în portrete critice*, București, Ed. Cartea Românească, 2004
- Nicolae Sandu, *Ecou însăngerat*, poeme, Focșani, Ed. Zedax, 2004
- Viorel Marineasa, *Tradiție supralicitată, modernitate diortosită*, publicistica lui Nichifor Crainic și a lui Nae Ionescu, la o nouă citire, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2004
- Indira Spătaru, *Sălbaticul anotimp*, prefață de Ioan Holban, Botoșani, Ed. Axa, col. Poezie, 2004
- Geta Brătescu, *Ziua și noaptea*, București, Ed. FCS21, 2004
- Angela Furtună, *Poemian Rhapsody*, *Cartea Donei*, Botoșani, Ed. Axa, 2004
- Marinela Țepuș și Andreea Dumitru, *Iosif Herța – vâjitor de sunete ciudate*, București, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, Revista „Teatrul azi” (supliment), 2004
- Tomis, Revistă de Cultură, Constanța, octombrie 2004
- Poezia, Revistă de Cultură poetică, anul X, nr. 4(30)/2004

Revenind la proza lui Ion Creangă (*Ion Creangă, povestitorul*, Ed. Biblioteca Apostrof, 2004), Irina Petraș invită cititorul să recitească amintirile, povestirile și poveștile, călăuzindu-l printr-o analiză de o mare finețe, producând interpretări și sugerând un univers infinit, mirabil precum Lumea poveștilor și a aducerilor-amine. Ion Creangă provine din stirpea cea mai aleasă a celor chemați să recreeze vechi motive și arhetipuri esențiale ale Lumii. Nu surprinde, desigur, numărul impresionant de comentatori și de interpreți ai textelor, edificând o veritabilă hermeneutică a operei precum *Cartea celor o mie și una de nopți*; lecturile au extras substanța vie a operei, înțelepciunea ei ancestrală, conferind creației lui Creangă valoarea unui canon fundamental pentru istoria povestirii românești și pentru destinul indelebil al istoriilor narative. Paginile semnate de G. Călinescu, Vladimir Streinu, G. Ibrăileanu, Pompiliu Constantinescu, Valeriu Cristea, C. Regman, Ioan Holban (o remarcabilă carte ne însoțește: *Ion Creangă – spațiul memoriei*), Doina Curticăpeanu, Petru Poantă, I. Negoiescu în a sa *Istorie a literaturii române* etc. sunt prezente în orice bibliografie serioasă și au darul să ratifice dimensiunea ontologică și valoarea incontestabilă sub specia artei a creației lui Creangă, povestitorul cu har dăruit de zeii supremi ai eposului lumii.

Ar mai fi de adăugat că lucrarea lui Jean Boutière, *Viața și opera lui Ion Creangă* („La Vie et l'oeuvre de Ion Creangă”, 1930) reprezintă una dintre cele mai vechi construcții de istorie literară tradițională (viața – opera); ea configurează, potrivit unei taxonomii nu lipsite de interes, creația și destinul unui scriitor grav încercat de avatarii unei existențe defel ușoare; la rîndul său, Valeriu Cristea publică în 1995 un prim volum din *Dictionarul personajelor lui Creangă* (Ed. Viitorul Românesc); fixarea trăsăturilor personajelor e însoțită de un comentariu pertinent la povestiri, povești și basme, concentrînd remarcile în funcție de tipologia uimitoare ca număr și valoare actanțială pentru această comedie umană, echivalent impresionant al unei epopei precum seria bocacciană a lui Mihail Sadoveanu din *Hanul Ancuței*. În fine, profesorii Ilie Guțan și Victoria Murărescu-Guțan au publicat în 2003 volumul *Ion Creangă. Treptele receptării operei* (Ed. „Alma Mater”, Sibiu), unde sunt „antologate” cele mai importante contribuții la interpretarea și la cunoașterea biografiei intelectuale a lui Creangă. În ordinea unui biografii inteligent restituite prin incursiuni teoretice semnalez lucrarea sibianului D.-L. Cenușer, *Ion Creangă și comedia învățaturii* (Ed. Universității din Sibiu, 1998).

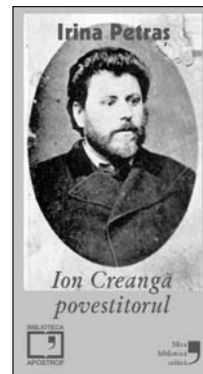
Irina Petraș procedează prin reinventarea bibliografiei consacrate lui Creangă și prezentînd în anexa la cartea sa extrase semnificative pentru înțelegerea operei și pentru extinderea analizei unei opere dificile, în ciuda aparențelor, așa cum o va sublinia strălucit G. Călinescu în *Ion Creangă (Viața și opera)*, carte apărută mai întîi la „Cultura națională” în 1938.

Lectura Irinei Petraș, elocventă și adesea inspirată în statuarea unor dominante definitorii ale scrisului lui Creangă, pune în pagină elemente cu valoare paradigmatică pentru introducerea și inițierea cititorului de azi. Astfel, natura dialogică, în sens bahtian, a operei; atmosfera inimitabilă, unică, a poveștilor și povestirilor; enormul gargar-tuesc al unor pagini din *Amintiri...* și din povestiri (*Dănilă Prepeleac, Povestea lui Stan Pățitul, Soacra cu trei nurori, Ivan Turbincă*); valoarea semnului gestual; timpul și spațiul

Comentarii critice

Între analiză și interpretare

Ion Vlad

rememorărilor, precum și ceremonialul inflexibil al rostirii (sunt necesare disocierile: povestire – poveste în ordinea viziunii scriitorului, a prezenței fabulosului, a ipostazelor naratorului persoanei întîi etc.); rolul actanților și spectacolul interpretat de ei și de naratori etc. dau socotale despre calitatea și vocația analitică a autoarei acestui eseu de reală frumusețe și inteligență critică.

Irina Petraș revine la opera lui Creangă cu fervoarea primei lecturi, retrînd plăcerea și încîntarea paginilor scriitorului. E un fel de intimitate cu opera: „Pe Eminescu îl ascuți, cu Creangă poți conversa”, scrie comentatorul, mereu în acel spațiu al așteptării unei noi întîmpinări deschise unor descoperiri într-o operă savantă ca profunzime și înțelepciune, o istorie miraculoasă printr-un nemuritor și etern „A fost odată...”. Asistăm, altfel spus, la un ceremonial al lecturii după cum există un ceremonial imuabil al rostirii povestirilor și poveștilor, „într-un început continuu”. Justificarea întreprinderii analitice se află și în preceptele naratologiei, în special în cele recomandate de natura povestirii și de motivele sale situate în zona ontologicului, a sensurilor general-umane. Reproduc constatările lui Umberto Eco din *Șase plimbări prin pădurea narativă*: „...orice ficțiune narativă este în chip necesar și fatal rapidă, pentru că – de vreme ce construiește o lume, cu întîmplările și cu personajele ei – despre lumea asta nu poate spune totul. Vorbește în treacăt, iar pentru rest îi cere cititorului să colaboreze umplînd o serie de spații goale” (Ed. Pontica, 1997). În acest sens, lectura Irinei Petraș continuă să descopere, să producă acte de comunicare despre un univers niciodată epuizat sau definitiv explorat, și unde truismele și locurile comune din manuale sunt respinse categoric. Sunt în total de acord că avem în G. (și nu George!) Călinescu un interpret exemplar ca sugestii analitice, la care avem să ne raportăm în continuare. La rîndul său, Paul Ricoeur enunță una dintre cele mai exacte definiri ale mecanismului povestirii ca devenire temporală și narativă și ca arhetip inebranabil al formelor epice: „Tot ce se povestește ce întîmplă în timp, cere timp, se desfășoară temporal; iar ceea ce se desfășoară în timp poate fi povestit” (*De la text la acțiune*, II, Ed. Echi-nox, 1999). E vorba, în fond, de *mythosul* aristotelic, proclamînd funcțiile inepuizabile și inflexibile ale povestirii.

Ion Creangă, „un autor cărturăresc, ca Rabelais” (G. Călinescu), presupune, în consecință, un studiu temeinic din unghiul „istoriilor” epice, al atmosferei, timpului și spațiului, al universului uman și al lumilor posibile create sub specia imaginarului și a ficțiunii narative, a ludicului și a disputerii seventurelor. Irina Petraș pune la contribuție retoricieni precum „vechiul” Pierre Fontanier, Gaston Bachelard, D. D. Roșca (filosofi), Vasile Lovinescu; esul depășește astfel modelele de

lectură comune, recreînd o operă de talie universală. Autoarea este un redevabil analist al discursului și al figurilor limbajului, al retoricii scrisului și al poeticii povestirii unui creator de un profund rafinament (un veritabil banchet al Logosului, remarcă autoarea eseului). Natura dialogului și a rostirii, sublinierea specificului discursului („adesea dialogul e o suită de recitative”), valoarea privirii conferite narațiunii lui Creangă („Creangă vede gesturi și aude voci”) sunt constituenți analizați cu o nedisimulată plăcere și cu o bună cunoaștere a poeticii acestei forme literare cu valoare de arhitect al epicului în general. Să adăugăm comentariile pertinente despre manifestările naratorului și ale ceremonialului povestirii într-o permanentă raportare la modelul sadovenian.

Jean Boutière concepea cartea despre Ion Creangă din perspectiva biografiei scriitorului și sublinia, întemeiat, destinul greu încercat al povestitorului („ani de încercări” – versiunea românească a cărții, *Viața și opera lui Ion Creangă*, Ed. Junimea, 1976), destin atît de diferit de portretul jovial și bonom al naratorului dispus să distreze în diversele reuniuni ale Junimii. În fond, e vorba de măștile naratorului, de ipostazele mereu metamorfozate ale eului naratorului homodiegetic sau actorial, martor (uneori) sau cronicar travestit în personaj al unor întîmplări. La rîndul său, Valeriu Cristea examina „masca tragică” a povestitorului (*Dictionarul personajelor lui Creangă*) convertită rabelaisian grație aceluiași joc uimitor al măștilor. Căci istoriile epice sunt ale unui înțelept urcat pe scenă pentru a interpreta cu vocație de histriion genial felurile înfățișări ale comediei umane.

Irina Petraș, spuneam, este un redevabil analist al discursului și al universurilor imaginare create de Creangă. Sunt sigur că ar fi aflat în Philippe Lejeune (*Le pacte autobiographique*) cîteva sugestii pentru situarea eului naratorial în literatura amintirilor și a „autobiografiei” ca lumi fictive, urmînd unui sistem de convenții consacrat. Mecanismele enunțului autodiegetic și ale celui homodiegetic, limitele și interferențele își au, de altminteri, susțineri în eseul scris cu o remarcabilă finețe interpretativă. Problemele timpului memoriei și ale timpului narativ în conjuncție cu spațiul epic ale lumii lui Creangă sunt examinate și din unghiul unui text cu totul extraordinar, aparținînd „novelei” de tip bocaccian, *Moș Nichifor Coțcariul*. Jocul și alternanțele acestuia, fabulosul și demologia povestirilor (ele aparțin magiei realului, ontologiei unei lumi prea puțin interesate de cenzura verosimilității elementare) se pot urmări cu real interes în acest eseu care rescrie paginile din volumul apărut în 1990. Irina Petraș ne convinge din nou de calitatea unei lecturi animate de plăcerea și de satisfacțiile redescoperirilor în lumea inepuizabilă a lui Creangă.

Poeme de Ion Cristofor

Cruzii nemernicii vânători

E greu de crezut
că-n fiecare noapte
garsoniera mea de pe strada Episcop Ioan Bob nr. 11
e invadată de un elefant african
dar asta e domnilor crudul adevăr
Și dacă totuși mă credeți că am o garsonieră
(cumpărată din împrumuturi
din economiile de umil funcționar)
vă implor fie-vă milă de musafirul meu
ce se ascunde tremurând de spaimă
de cruzii nemernicii vânători
pe unde poate și el sârmanul

Ordinea publică

Ploaia răcnea între zidurile internatului de băieți
rolul poetului nebun
cu tunete retorice și efecte de lumină
ca într-o dramă elisabetană
o bălbăială profetică, monotonă
promisiune a unui diluviu
Erai la vârstă în care credeai cu îndărătnicie
că toate pot fi salvate în propria-ți arcă
Ai regăsit deunăzi aceste versuri naive și îndoielnice
atât de tulburătoare pe atunci ale ordinii sufletului
de licean claustrat
Poliția îi urmărea și-i aresta
doar pe cei ce tulburau ordinea publică

După-amiază cu fauni

După-amiază cu fauni bătrâni
rânjind la ferestrele zăbrele ale ospiciului
în timp ce doctorul cântă la flaut în baie
indecis dacă să folosească briciul sau bisturiul
pentru a-și secționa venele
un soare ofticos
și-aruncă sputa pe acoperiș
prin arborii scheletici
în care vântul persiflează umbrele spânzurate

La ce bună toată filosofia

Poetului Ioan Moldovan

dragă prietene la ce bună toată filosofia
pe care ne-au băgat-o în cap adorații maeștri din tinerețe
dacă haita de câini cu față umană
nu ne recunoaște pe noi
studioșii de la gimnaziul Cynosarges
când batem la poarta unui mare oraș
să fie Sinope Atena Ierusalimul Ninive
hărțile nu ne spun
întrebi țiganka de pe pragul de lemn putrezit
ce dă țâță copilului
cu ochii mirați privește țâncul la noi trecătorii
cum privește moartea în curte
la omul întins pe o pătură decolorată
șoptind mecanic ceva despre faraoni
sau despre înțelepciunea Egiptului
un om singur ca o jucărie cu arcul rupt

Sperietoarea ciungă

sperietoarea ciungă din grădina
bătrânei domnișoare ciun gan
arde în spatele curții
opt orbi se năpustesc s-o stingă
cu cărțile de rugăciuni ale domnișoarei bătrâne
ajunsă în târg precupețată
de iluzii de profeții și de ceață
bătrâna domnișoară cu galbeni șalvari
a plecat peste râul cel galben
cu mărfuri și scrisori către hoții cei mari
cu desagi încărcăți pe opt asini
pe șapte măgari
câinele urlă înnebunit la luna sașie
din care roșii dragoni
își iau zborul spre cărțile de rugăciuni
arse pe rug de sperietoarea ciungă
din grădina bătrânei domnișoare ciun gan
hoața și chioara iscoadă
a temutului marelui han

Epifania

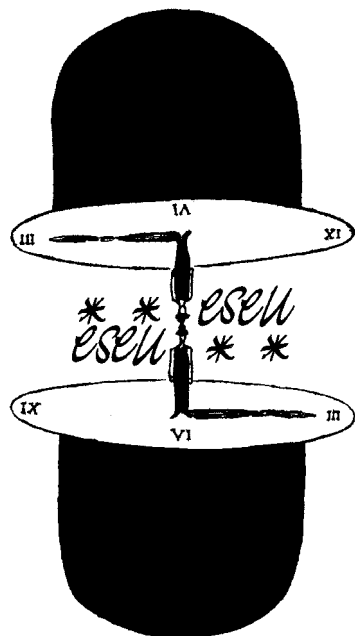
Un soare taciturn ca Lavoisier pe eșafod
și preotul roșu înotând prin omăt
cu căldurașă cu apă sfințită și smocul de busuioc uscat în mână
Cântă pe nas încă de la poartă
„În Iordan botezându-te tu, Doamne“
lătrat de câinii prea puțin respectuoși cu misterul epifaniei
Un altar de lumini e lacul pe care patinezi acum
pe gheața scăldată de roșul cardinal
al unui apus impunându-se arborilor, dealurilor și colinelor
cu eleganța sobră a sfinților și martirilor –
capetele lor tăiate în ger
purtate pe tăvi de aur
ori bufnind sub lama rece a ghilotinei
în murmurul de satisfacție al eternei adunături
de proști de gură-cască

Îmi strig numele

Cel ce se înecă acum ridică din valuri o mână
cel ce moare îngaimă un nume de fiu sau de iubită
cel ce ucide își spală mâna de sânge
Ca o vită înspăimântată mă ghemuiesc lângă zid
mai bogat cu o spaimă
pândit de șoimii tăi, Doamne
mă apăr cu unghiile, cu ghearele
de nevăzuții dușmani
mă agăț de vânt, de lumini
ca pasărea naivă de pe creangă
îmi strig numele
îi strig morții pe nume

Vrabia

Ca vrabia țopăind lângă firimiturile de pâine
aruncate de bătrânul orb de la fereastră
pe nesimțite se apropie moartea de noi
În camera de-alături
o tânără femeie și-un bărbat
se joacă de-a v-ați ascunselea cu fecunditatea
Ca o maree se retrag
toate cuvintele tale în dicționar

Călătorie prin viață cu Thomas Mann

Gelu Ionescu

Firește, m-am apropiat de Germania și de germani prin citirea mari scriitori (citiți în traducere), în primul rând prin Thomas Mann – o mare iubire literară care are povestea ei. Mai bine zis... povestea noastră...

Nu țin minte când am auzit pentru prima oară numele lui Thomas Mann – în familia mea se citea sporadic și literatura nu era o preocupare. Cert este că am citit pentru prima oară o operă a acestui autor în iarna lui 1958-59, când am primit permisul de intrare la Biblioteca Academiei, grație bunăvoinței lui Tudor Vianu, al cărui curs îl frecventam. Era o traducere imediat postbelică din *Moartea la Veneția*, un titlu care îmi era cunoscut; lectura, țin în minte, m-a contrariat. Am discutat despre nuvela, îmi amintesc, într-una din pauzele ce le făceam în holul bibliotecii, cu Mihai Zamfir și Toma Pavel – cu ei mă întâlneam foarte des în sala de lectură. Traducere postbelică – cred că altele, de dinainte de război, nici nu existau; marea audiență a lui Mann în mediile intelectuale românești, chiar necunoscutoare ale limbii germane, o audiență notabilă, a fost un produs al campaniei de traduceri de după 1965 (an când apare, în colecția *Biblioteca pentru toți*, volumul selectiv de *Nuvele*). Cred că pe acesta l-am citit destul de repede după apariție. În orice caz, în 1969 știam că *Muntele măjit*, a cărui traducere tocmai apăruse, era „o carte mare” – și am avut intenția de a o citi imediat după moartea tatălui meu (datorată unui cancer pulmonar inoperabil, la numai 62 de ani); mai învașasem că o carte importantă mă poate abstrage, măcar și parțial, dintr-o suferință – în cazul de față un doliu ce a durat mult timp. Am început să o citesc cu un mare interes dar și cu o crescândă anxietate interioară, încât exact la mijlocul ei m-am oprit din lectură, pur și simplu nu am mai putut continua. M-am oprit în mijlocul capitolului intitulat *Dans macabru* în care Hans Castorp și locotenentul Ziemssen, vărul său, vizitează mai mulți bolnavi, printre care și pe sankt-petersburghezul Anton Karlovici Ferger care le povestește despre „șocul pleural” ce-l suferise atunci când i se făcuse un pneumotorax. Senzația fizică descrisă de personaj a fost pentru mine atât de agresiv sugestivă, încât probabil că mi-a răscălit amintirea morții tatălui meu, sufocarea sa. Am regretat stoparea lecturii, pentru că îmi dădeam foarte bine seama că am în față o carte importantă; dar n-am putut altfel. Am reluat lectura un an mai târziu și – coincidență cu totul semnificativă – m-am oprit din lectură exact la același pasaj, neputând con-

tinua, cuprins de aceeași senzație fizică de respingere și frică. Cred că am reușit să închei lectura *Muntelui măjit* abia după mai mulți ani. El este, alături de *Moartea la Veneția* și *Tonio Kröger*, tot ce admir mai mult în această vastă creație – și cred că l-am citit de cel puțin de cinci ori de atunci și până astăzi.

M-am hotărât să citesc *Doctor Faustus*, care de abia apăruse în traducere românească, într-o însoțită dimineață din vara lui 1973, ușor cețoasă, privind pentru prima oară Rinul de la fereastra vagonului de tren ce parcurgea drumul de la Koblenz spre Köln. Mi-am zis că trebuie să înțeleg mai bine această țară și cultură – exaltat de privilegiu și, cu siguranță, de amintiri wagneriene – și, deoarece lectura *Faust*-ului lui Goethe, în traducerea lui Blaga, mă plictisise cum rar mi se mai întâmplase în viață (abia traducerea lui Doinaș m-a îmblinzit cumva, rămân însă cu totul străin de literatura marelui weimarian, chiar și acum, la bătrânețe), m-am gândit imediat la Thomas Mann și la valoarea acestui roman despre care auzisem, deja, atâtea elogii și comentarii. Voiajul meu la Köln a fost unul din cele mai mari eșecuri ale vieții mele intime – dar întors acasă, deși într-o stare de mare tulburare, am reușit să citesc romanul, lectură care m-a ajutat, de data aceasta, să ies dintr-o criză sufletească. De atunci cred că l-am mai citit numai de două ori, dar am rămas cu pasiunea pentru sonata pentru pian op. 111 de Beethoven, despre care se vorbește în câteva pagini din partea de început a romanului. Cred că am ascultat această sonată nu mai puțin celebră în cel puțin zece interpretări – o prefer pe aceea a lui Arthur Schnabel, care mi se pare mai echilibrată decât mult comentata interpretare a lui Richter. Am și scris despre acest roman un mic eseu, publicat în *Romanul lecturii*, ajunsese să percep destul de bine ironia tipică thomasmanniană, care nu ți se revelă de la primele lecturi dar care, odată sesizată și înțeleasă, se răsfrânge în modul cel mai cuceritor asupra întregii opere. O mare parte a acțiunii din *Doctor Faustus* se petrece la München – dar vor mai trece încă exact zece ani până ce viața mă va face să aterizez în acest oraș – care constituie astăzi un curios, ușor nesigur, nu suficient asumat, „acasă”.

S-a mai întâmplat că, venind în capitala Bavariei pentru prima oară, la începutul lui aprilie 1983, invitat de Vlad Georgescu ca să-mi cunosc viitorii colegi, și, locuind la el, să fac primul drum la *Europa liberă* cu tramvaiul 18 ce te ducea de la locuința sa direct în fața clădirii radioului. Am plecat – tot într-o dimineață însoțită – să fac acest drum destul de scurt, privind pe fereastra cartierului destul de puțin distrus de război și, atunci când, apropiindu-mă de unul din podurile ce trec peste Isar, mi-am aruncat ochii pentru prima oară de când venisem în oraș, mai precis de numai 24 de ore, asupra unei tăblițe albastre scrisă cu alb ce indică numele străzii, să citesc: *Thomas-Mann-Allee*. Mi-am dat seama – între timp știam câte ceva despre viața scriitorului – că mă aflam aproape de Poschingerstrasse nr. 1, locuința cea mai importantă a scriitorului și familiei sale,

locuință ce fusese distrusă în război, deși se afla într-un cartier nu prea afectat de bombe, cum spuneam, și pe atunci destul de mărginaș. Știam că era aproape de Isar – mai apoi am constatat că mă aflam la vreo câteva sute de metri de locul unde fusese casa, trecând peste podul Tivoli; despre împrejurimile casei și malul Isarului este pe larg vorba în povestirea *Stăpinul și cițele* care, recomandată prietenului meu Ion Moga, posesor al unei năbădăioase cocherițe, l-a cucerit într-atât, încât a trecut la lectura integrală a operei – ceea ce a reușit în citiva ani, devenind și el un fanatic admirator al autorului, și îl invidiez chiar, pentru că l-a citit în limba originală. Clădirea unde a funcționat *Radio Europa liberă*, în care am intrat zilnic timp de 12 ani, se află la o distanță de câteva sute de metri, în linie dreaptă și trecând peste Isar, de locul unde a fost reședința principală a vieții lui Mann, locul unde și-a scris o mare parte din operă. M-am gândit de nenumărate ori la această bizară coincidență – și nu fără un dram de ironie, așa cum îi șade bine unui familiar al acestei opere.

În anii care au urmat, am căutat și alte case unde locuise autorul meu preferat, le-am găsit pe unele, pe altele le-am descoperit întâmplător, după plăcile comemorative de pe zidurile clădirilor. Münchenul, în care Thomas Mann a locuit peste 40 de ani, e foarte prezent nu numai în *Doctor Faustus*, ci în întreaga operă. De pildă, nuvela *Moartea la Veneția* începe cu plimbarea lui Aschenbach din Prinzregentenstrasse, unde locuia (și în vecinătatea căreia locuiește astăzi fiica mea) prin celebrul parc natural *Englischer Garten*, vechi de mai bine de două secole, până în fața bisericii de la intrarea în Nordfriedhof, cimitirul de nord. Acolo, pe o căldură înăbușitoare deși e primăvară, vede ciudatul personaj care îi inspiră dorul de ducă. Mann menționează stilul neo-bizantin al clădirii – stil foarte frecvent la clădirile monumentale ale Münchenului – e gustul sfârșitului de veac 19 și începutul de 20, ani în care orașul a căpătat alura sa de azi, alura unei capitale de land. La Nordfriedhof este înmormântat Vlad Georgescu, precum și băiețelul colegei mele Doina Schneider, dispărut într-un tragic accident. M-am plimbat de mai multe ori prin acest cimitir și prin piața din fața bisericii neo-bizantine, rămasă intactă și după război, am refăcut pe harta orașului traseul lui Aschenbach; pe atunci, la începutul veacului, prin fața cimitirului trecea un tramvai care mergea spre Schwabing, tramvai pe care eroul nuvelei se grăbește să-l ia pentru că, spune textul, nori amenințători veneau dinspre (satul) Föhring, azi un cartier mai mărginaș din nord-estul orașului, împărțit în două, Oberföhring și Unterföhring, la granița cărora locuiește acum.

Tot în München se petrece o bună parte a nuvelei *Tonio Kröger*, personajul principal devine în adolescență münchenez și aici, pe o stradă foarte cunoscută din Schwabing, cartierul studentesc și artist al orașului, mai precis în atelierul pictoriței Elisabeta Ivanovna, au loc discuțiile pe teme fundamentale, despre viață, artă și spiritul burghez, cu amfitrioana; ea ră-

Gelu Ionescu

mîne interlocutoarea preferată a „eroului“ și apoi corespondenta acestuia. Cît despre nuvelele *Gladius Dei*, scrisă tot în primii ani ai secolului 20, ea respiră aerul strălucitor, monden și artist al acestui oraș – aer pe care îl regăsim și în diverse episoade din *Doctor Faustus*. Nu o dată m-am amuzat să urmăresc în roman unele itinerarii müncheneze ante-belice – astăzi cu o altă înfățișare, căci orașul a fost distrus în proporție de 70% în bombardamentele din '43-'45; compozitorul damnat Adrian Leverkühn își petrece o mare parte a vieții în orașul de pe Isar, centru cu mare faimă artistică, păstrată și astăzi. Am mers atît de departe, încît am fost la Freising, un orașel dominat de faimoasa episcopie, localitate unde locuia povestitorul Sereus Zeitblom, celălalt personaj important al romanului; am văzut și seminarul teologic unde acesta fusese profesor zeci de ani; astăzi la Freising se ajunge cu metroul. Am căutat pe harta Bavariei micul sat unde se retrage Adrian, Pfeiffering, undeva în drumul dintre München și Garmisch, spune textul; dar această mică localitate nu există, ceea ce mă face să cred că a fost un nume inventat. E ciudată senzația să trăiești într-un oraș atît de celebru de care ai luat cunoștință mai întîi prin descripțiile literaturii, să-i știi străzile și împrejurimile, să poți „situa“ și să vezi cît și cum se leagă viața ta „trăită“ de cea „citită“.

În paranteză fie spus, imaginea Germaniei și a germanilor pe care doctul și moralul Sereus o construiește de-a lungul acestei tragice cărți este una foarte îndurerată, foarte îngrijorată și critică adeseori, căci fundalul acțiunii pe care se proiectează viața lui Adrian Leverkühn este marcat de cele două războaie mondiale, pierdute de patria sa. Să citez chiar ultimul paragraf al cărții:

„Germania, cu roșul oficii în obraji, se clătina amețită pe culmile triumfurilor sale sălbătice, pe cale de a cuceri lumea mulțumită a unui pact semnat cu sîngele ei, pe care era hotărîtă să-l țină. Astăzi se prăbușește, sugrumată de demoni, acoperindu-și un ochi cu palma, iar cu celălalt privind rătăcită ororile, rostogolindu-se din desnădejde în desnădejde. Cînd va ajunge oare la fundul abisului? Cînd oare, din paroxismul unei disperări fără scăpare, vor miji – miracol incredibil – zorile speranței? Un om însingurat își împreunează mîinile și rostește: fie-i Domnului milă de sărmanele voastre suflete, prietenul meu, patria mea“.

Un final patetic, un ton pe care povestitorul, evident adversar al nazismului, îl adoptă de multe ori, în pauzele dintre relatările vieții lui Adrian, pauze ale „actualității“ momentului scrierii lor.

Interesant este că această Germanie trecută prin tragediile belice – de ea, dar NU NUMAI de ea, provocate – nu seamănă deloc cu Germania în care ajunsesem nici în 1973, nici zece ani mai tîrziu. Am intrat într-o Germanie prosperă, mulțumită de sine, mîndră pentru că reușise o formidabilă refacere, pentru că exorcizase demonii trecutului, devenind o democrație nu numai adevărată, solidă, dar și foarte avansată. Paradoxal sau nu, acest contrast mi-a folosit în ceea ce aș numi „o luare la cunoștință“ mai corectă despre această țară și despre destinul poporului ei. A fost un fel de bază de pornire – căci eu și astăzi, deși străin, încerc să înțeleg cît mai bine ceea ce se petrece în jurul meu, să așez aceste observații și gânduri într-o imagine, să-i caut coerența. Trăiesc aici și mă simt solidar cu soarta acestei țări în care soarta m-a adus, poate mai solidar decît cu soarta țării din care am plecat crezînd că nu mă voi întoarce niciodată.

O altă curioasă întîmplare s-a petrecut la Lübeck, unde am fost împreună cu prietenii mei, familia Apostolescu, pe care i-am vizitat adeseori la Hamburg, unde ei locuiesc de douăzeci de ani. I-am rugat să mă ducă să văd și eu fațada casei Buddenbrook – atîta a rămas în urma bombardamentelor (bine că a rămas măcar fațada!) și să mă plimb prin orașelul în care mai întîlnești ulițe strimte și colțuri rămase intacte. Ajuns în fața casei cu pricina, l-am rugat pe prietenul meu, așa cum plănuiam, să-mi facă o fotografie în fața ei, dar cu aparatul meu, ca să nu ne mai complicăm cu expedierea pozei prin poștă. Așa plănuiam, numai că, ajuns acasă, am constatat că anticipasem totul dar... uitasem să pun un film în aparat! M-am tot gîndit: ce poate însemna acest act ratat, din „punctul de vedere“ al inconștientului? De ce n-a „vrut“ el să-mi „vadă“ imaginea în fața celebrei clădiri, astăzi semnalată de toate ghidurile turistice? De ce a „vrut“ el să ratez această întîlnire mult dorită? Nu pot descifra micul mister...

Revin la lecturile din România: în 1978 și '79 mi-am cumpărat de la Paris toate romanele netraduse încă la noi, escurile și textele politice, câteva cărți de referință. Îmi rămăsese necitită numai corespondența și jurnalul său – care încă nici nu apărușe decît în fragmente, conform legatului testamentar. Nu le-am citit nici pînă astăzi. Fiind atît de plin de această operă care mă fascina, m-am gîndit să fac un curs studenților mei și, în ciuda faptului că lucrăm numai pe traduceri – ceea ce nu era nici prea riguros, nici foarte didactic – am reușit să predau timp de un an școlar numai opera lui Thomas Mann. La seminar am făcut numai *Moartea la Veneția*, analiză de text. Am avut mai multe serii de studenți de la română – serii mici pentru că predam un curs special – dar care au fost frecventate de cîteva studenți eminenți, cu care m-am înțeles de minune: o serie cu Mircea Cărtărescu și Cristian Teodorescu, printre alții, o alta cu Călin Mihăilescu, Liviu Papadima și Rodica Zafiu și încă două-trei studenți excelenți, cărora, îmi cer scuze, le-am uitat numele. A fost, în total, cea mai frumoasă experiență de dascăl pe care am avut-o – ea s-a petrecut la începutul anilor '80. Începusem și o a treia serie, în 1982, în care erau prezenți Traian Ungureanu și Ioana Pîrvulescu, dar... la mijlocul lui noiembrie, după numai cîteva cursuri și seminarii, profesorul n-a mai venit... Mai țin minte că intenționam să fac un seminar numai despre strategia narativă din *Tonio Kröger* – aveam niște idei foarte interesante, cred, și voiam să scriu chiar un eseu mai lung despre acest subiect; dar totul a rămas la stadiu de proiect, ultimul proiect literar înainte de a părăsi România... Cînd, peste un timp, am încercat să-mi reamintesc și să-mi readun aceste idei, nu am mai reușit. Se așezase în mintea mea

acea inevitabilă cenzură a uitării: eram în țara lui Thomas Mann, dar nu mai puteam să scriu despre el. Chiar aceste pagini pe care le citiți acum, cele despre „legătura“ mea cu opera și personalitatea lui Thomas Mann, am mai încercat de două ori să le redactez, fără a fi reușit să trec mai departe de cîteva rînduri. Mi se pare deci curios că abia acum, în 2004, am reușit, fără efort și fără turburări... Cine știe de ce?

Cred că dintre eroii literaturii thomasmaniene, Tonio Kröger îmi este cel mai apropiat, cel mai afîn – iar faptul că „scrisoarea spaniolă“ către Ion Vartic, text ce se află în acest volum, a fost semnată cu acest pseudonim „conspirativ“, îmi spune multe despre o „co-sangvinitate“ cu cel ce părea a se simți într-un fel de „exil“ în propria sa țară. Din pasionantul *Jurnal* al lui Mircea Zăciu, reiese că Doru Vartic a citit scrisoarea prietenilor noștri comuni Mircea Zăciu și Marian Papahagi, primul adoptînd pentru mine numele de expeditor – așa că în acest jurnalul mai sus amintit, apar deseori cu numele Tonio sau Tonino – menționat în special cînd era vorba de emisiunile mele radiofonice.

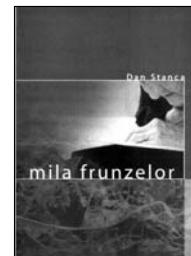
Mai vreau să adaug doar că, numai văzînd extraordinarul film al lui Visconti, ecranizare a nuvelei *Moartea la Veneția*, una din capodoperele artei cinematografice, am înțeles mai bine iubirea lui Aschenbach pentru Tadzio, pentru înfățișarea de androgin a acestuia – pe care nu o puteam imagina – un androgin coborît parcă din pinzele lui Leonardo da Vinci. Pot zice că abia după această extraordinară viziune de... inițiat a lui Visconti, am înțeles pe deplin celebra nuvelă, în toată adîncimea ambiguității ei. Cînd am ajuns pentru prima oară la Veneția, în septembrie 1997, imaginea povestirii lui Mann în viziunea lui Visconti m-a urmărit fără încetare, dîndu-mi pe lîngă extazul admirației pentru acest inenarabil oraș, o stare de indescriptibilă panică, pe care nici acum, după cîteva ani buni de la această călătorie, nu mă simt în stare să o depășesc pentru a revedea orașul pe zidurile căruia e înscris însemnul morții...

Povestea iubirii mele pentru opera lui Thomas Mann are și un final – cine știe? poate provizoriu. În toamna lui 2002, profitînd de o călătorie în Elveția, am rămas cîteva zile la Zürich, invitat de Gabi Cerkez și Victor Eskenasy care, cunoscînd interesul meu deosebit pentru viața și opera lui Thomas Mann, m-a dus să-i văd mormîntul, aflat într-o suburbie a orașului. Era o zi frumoasă, tot însorită – monumentul mortuar are forma unui cub de granit cenușiu și neșlefuit, pe care sînt scrise numele și datele nașterii și morții lui Thomas și ale soției sale, Katia. În jur, cîteva plăci, indică locul unde se odihnesc alți membri ai familiei. Katia Mann a supraviețuit mulți ani soțului ei și a „dirijat“ cu mîna de fier posteritatea operii și chiar a imaginii vieții celebrului scriitor. De data aceasta, n-am mai ratat fotografia, făcută de Victor cu aparatul său. Se știe că dorința marelui scriitor a fost ca lăcașul său de veci să nu fie în Germania... o altă lungă istorie, un alt conflict despre care s-au scris multe rînduri.

Aceasta ar fi deci, într-un rezumat mai de grabă faptic decît reflexiv, povestea acestei iubiri livrești, devenită o cale spre înțelegerea Germaniei și germanilor; rezumatul unui fel de complicitate stranie, al unor trăiri și senzații cred cu mult mai intense, pe care, cel puțin decodată, nu le pot mai în detaliu formula...

Mila frunzelor

Mirela Calbaza-Ormenișan

Socialul, indiferent ce pecete politică poartă – comunism, democrație mai mult sau mai puțin originală, capitalism – este o forță obscură, o țesătură încălțată din care e foarte greu să scapi. Ai dreptul să critici un sistem dacă ți-ai rezemat spatele de contrariul lui. Dar niciodată nu îți este permis să critici sistemul în sine, socialul pervers care face uitată nevoia de transcendență. Acesta este avertismentul unui personaj interesant (monseniul Krum) al romanului lui Dan Stanca, *Mila frunzelor* (București, Editura Redacției Publicațiilor pentru Străinătate, 2004) care, într-un gest de maximă luciditate, și-a dat seama, paradoxal, de țesătura onirică a lumii noastre, țesătură în care toate sunt prizoniere: „E un vis, omule, un vis. Cine-i cade pradă e pierdut, cine cunoaște scapă. Mai există și categoria celor care descoperă țesătura și atunci se agită de ea ca s-o rupă, cum se agită prizonierii de gratiile de la fereastra celei. Dar mai degrabă au aceștia șansa să se elibereze decât cei pe jumătate treziți care, văzând păienjeniișul ce-i înconjoară, se încălesc și mai rău în el și se îmbolnăvesc din cauza înfiorătoarelor miasme pe care le degajă“.

Sub semnul oniricului (propriu-zis toate sunt visate de personajul Krum) sunt reunite multe paradigme interpretative pe care autorul le construiește abil, mutând scenariul de la un personaj la altul. Cu toate acestea, credibilitatea existenței celor care participă la ele nu scade, și aceasta nu pentru că aflăm despre visele lui Krum abia spre sfârșitul romanului. Contrar așteptărilor, metafora onirică se insinuează în real, perfect, încât acesta transgresează paginile cărții. Acest efect este susținut de prezența unor ancoraje clare sau suficiente de bine sugerate în societatea românească de după Revoluție: Caritas-ul, emisiuni televizate la modă, moderatori, oameni politici etc. Impactul puternic este obținut și prin faptul că personajele formează o țesătură mai mult de gânduri decât de evenimente și interconexiuni. Gândurile lor formează o pânză deasă prin ochiurile căreia se conturează bogat trei paradigme: forța oprăntă a comunismului, grotescul perfid al capitalismului hibrid instaurat în România postrevoluționară, cotidianul sufocant al occidentului democrat.

„Cuplul“ Teofil Pascal-Iustin Hristea centrează o bună bucată de vreme structura narativă. Cei doi s-au întâlnit în carcera în care i-a azvârlit regimul comunist. Rezistența lor în fața opresiunii și a umilinței i-a unit, deși fiecare a înțeles să reacționeze altfel. Teofil Pascal, fiu de boier, a ales răsul: „puterea și puritatea unui răs mitologic, homeric, un răs divin, așa cum doar zeii știau și puteau să rădă atunci când au născut cosmosul din răsul și dansul lor, îl ajutasă să supraviețuiască“.

Iustin Hristea, un iubitor de carte pasionat, care dorea să ajungă filosof notoriu

pentru a spăla umilința simplității în care s-a născut, a ales religia, părăsind vechea sa pasiune: „literele fuseseră înlocuite de rugăciune“. Pentru el carcera devine un fel de uter din care e expulzat într-o nouă viață, care va purta pecetea singurătății monastice. Pentru Teofil carcera a fost locul în care a învățat să cunoască forța răsului, manifest al puterii interioare a viitorului senator și personalitate marcantă a culturii. Ștefan, fratele lui Teofil, este cel care nu a făcut pușcări în România comunistă dar care a ales, fără să o știe, o altă închisoare, luxoasă: America tehnologică în care își găsește moartea, sufocat de mirosul pestilențial al tuturor produselor tehnice ce îl înconjurau (calculatorul conectat la rețea în primul rând). Fiii lor reiterează aceeași poveste, dar pe dos. Fiul lui Ștefan, Alexandru, o fostă victimă a comunismului, rămâne în țară. Fiul lui Teofil, Andrei, cutreieră lumea devorat de căutarea „dansului soarelui“.

Feminitatea are un corespondent halucinant: Gilda, femeia care a descoperit forța de a face orice cu farmecele sale. Complementul acestui tip de feminitate debordantă și malefică este femeia stearpă, bătrâna contesă, soția lui Andrei Pascal. Forța Gildei, simbol al Prostituatei, e mai rea decât orice fel de regim pentru că în viața autorului poate înlănzii Fiara, regimul însuși al violenței, al crimei și al forței. Prostituta semnifică pactul însuși cu Răul absolut, deoarece proscrisii își semnează singuri asuprirea, tocmai pentru că s-au lăsat ademeniți. Acest joc al seducției este transpus și în planul câștigurilor financiare. Gigi Trușcă, prițul jocurilor Caritas, este încarnarea nerușinată a escrocului. Din discuțiile sale cu Gilda, aflăm „secretul“ îmbogățirii sale: oamenii sunt foarte ușor de păcălit dacă ai obraznicia să pretinzi că dându-ți ție bani vor câștiga mai mult, mai ales după ce Ceaușescu le-a distrus speranța că muncind te alegi cu ceva. Aparent simplu, chiar banal, această formulă este legată și de mediul în care acest escroc a reușit să-și răspândească tentaculele. Teofil Pascal este cel care constată ne-

putincios: „dar bineînțeles, ești escroc cu voie de la stăpânire. Despre asta ar trebui să scriu, dar până la urmă am ajuns să le trăiesc“.

Înșelătoria, seducția, nerușinarea crasă, acestea sunt armele Prostituatei care distruge ademenind. Ea nu poate fi milostivă, la fel cum nici un fel de formă a răului (întrupat în dictatură, de exemplu) nu poate fi. Alternative în fața unui cotidian infectat nu sunt prea multe. Monseniul Krum, cel care i-a văzut pe toți în visele sale, este la rândul lui neputincios. Visele, „alchimia minciunii“, sunt metafora neputinței umane de a trăi fără iluzie. Drumul spre lumină este cel de la „alchimia minciunii la rugăciunea inimii“. Metafora frunzelor milostive este simbolul acestui drum. Aceleași frunze pe care Iustin Hristea a reușit să le depună într-o bancă în loc de bani. Aceleași frunze descoperite, paradoxal, în Caraipe, de către Krum. Aceleași frunze care fremătau în auzul monahului vestindu-i curgerea blestemată a cotidianului pervertit. Știm doar atât: „frunzelor le-a fost milă de noi. Mila lor e nebunia noastră. Ați avut norocul să fiți nebuni“.

Romancierul construiește, în fraze bogate a căror savoare cucerește cititorul, o lume populată de personaje, de gânduri și de idei, care transcend narativul prin potențarea unei valori constante: milostenia și ruga. Creștinismul nu este o simplă cale de urmat pentru a scăpa de deriziunea care contaminează constant viața omului. Realul și iluzia se întâlnesc în gesturile a două personaje: Gigi Trușcă – cel care a reușit să „domine“ realul vânzând exemplar iluzia îmbogățirii; Monseniul Krum – cel care aproape absent „domină“ realul visându-l. Aceste două posibilități devin la rândul lor derizorii prin neverosimila apariție a frunzei pe „fața“ căreia Monseniului i se părușe că deslușește chipul Fecioarei, „dinaintea de a-și fi cunoscut misiunea sfântă“, în care se citea mila „pentru toți oamenii care se uscau de via“.

Cărți primite la redacție

Un pahar cu lumină (Pohárynyi fény), antologie, poezi contemporani clujeni/Kolozsvári kortárs költők, antologia, redactor și coordonator Molnos Lajos, Cluj-Napoca, Ed. Tivivár, 2005. Carte premiată cu Marele premiu al Festivalului Lucian Blaga.

Carol Iancu, *Lupta internațională pentru emanciparea evreilor din România. Documente și mărturii*, vol. I-II, traducere de Ticu Goldstein, București, Ed. Hasefer, 2004.

Spre coastele prosperității

Ovidiu Pecican

O idee care plutea în aer, ca rezultat al evoluțiilor sociale din anii de după dictatură, era aceea a călătoriilor efectuate de români în Occident. Mirajul acestui Tărâm al Tuturor Promisiunilor și ravagiile pe care mitul – întreținut de cei reveniți în scurte vacanțe acasă ori restabiliți pe plaiurile baladești de origine după o rapidă și adeseori intensă chivernisire – le-a făcut și continuă să le facă printre conaționalii noștri nu puteau să nu intereseze, în cele din urmă, și lumea savantă. În septembrie 2003, curiozitatea de a afla cum se vede *Vestul* prin călătorii români a luat forma unei conferințe internaționale organizate de Centrul de Studii Transilvane de pe lângă Institutul Cultural Român, din inițiativa istoricilor Nicolae Bocșan și Ioan Bolovan. Parte din lucrările prezentate atunci au fost ulterior organizate într-un elegant volum editat sub egida aceluiași instituții, în 2004. Totalizând un număr de 308 p., cartea de format B5 reunește douăzeci și trei de colaboratori englezi, români, maghiari și italieni, pregătiți să scaneze câteva dintre aspectele cele mai incitante ale temei sub genericul *Călători români în Occident, secolele XVII – XX*.

Într-adevăr, majoritatea textelor din volum răspund promisiunii de pe copertă și tratează fluxul atras de mirajul Vestului. Secțiunea a șasea, însă, „uită” despre ce era vorba, ocupându-se – în linia abordărilor tradiționale – de occidentali sosiți în Ardeal (Gabriel-Virgil Rusu și Francesco Guida), de prezențele românești în operele occidentale (Ioan-Aurel Pop și Sorin Șipoș) sau de excursiile unui român în țările slave (este vorba despre Hasdeu, care însă putea fi prezent în mod legitim în volumul de față, câtă vreme îl a întreprins explorări și prin țările occidentale, Anglia, Franța, Elveția etc.). În acest fel, acest volum final rămâne un corp străin, deși în-

vecinat, în cuprinsul unde unitatea o oferă, totuși, ideea centrală a deplasării spre Apus a românilor.

Celelalte cinci secțiuni ale cărții justifică însă din plin titlul de pe copertă. În prima – „Occident și Orient: călătorii în timp” –, Wendy Bracewell conturează cadrul discuției într-un studiu despre scrierile călătorilor din răsăritul Europei cu privire la Occident de-a lungul ultimelor patru secole. Alex Drace-Francis analizează tradiția românească a memorialelor de călătorie, iar George Cipăianu se ocupă de opțiunea occidentală a românilor (începând din sec. al XVIII-lea).

Secțiunea ce urmează acordă atenție atracției italienești asupra românilor. Călători și pribegi la Veneția, în sec. al XVII-lea (Cristian Luca), un sas vizitând cizma latină la 1832 (Gudrun-Liane Ittu), un preot ardelean adus în peisajul roman de conciliul Vatican I (Varga Attila), un mare istoric și literat român – N. Iorga – peregrinând, din diverse cauze, prin peninsula italică (Daniela Bușă), sunt jaloanele unui periplu care părea să însemne mai degrabă parcursul inițiat înăpoi la origini al românilor. Dar centralitatea ideologică a temei originii latine urma să fie propulsată abia spre finalul sec. al XVIII-lea printre românii ardeleni, iar muntenii și moldovenii urmau să o cunoască abia în prima jumătate a veacului următor. Nu este de mirare, deci, că prezențele, ca și scopurile acestora ori destinațiile italienești rămân de o mare diversitate.

Partea a treia, „Între latini”: români în Spania și Franța, urmează mitologia ginetei latine pe alte meridiane, conexe. Românii în Spania sec. al XIX-lea (E. Denize), corespondența unui student oltenean aflat la Paris către mijlocul aceluiași secol (Nicolae Mihai) rămân două jaloane care, meritorii în sine, nu izbutesc să arate cu adevă-

rat ce pondere însemnată a ocupat în mentalitatea românească a momentului mitul parizian, și nici cât de vagă a rămas, totuși, reprezentarea geografiei iberice în mentalitatea românească.

Lumea anglo-saxonă face obiectul secțiunii a IV-a. La lectură se constată că acestui univers i-au fost anexate atât teritorii bucurându-se de propriul prestigiu, precum Imperiul German (de prezențele românești aici, în sec. al XVI-lea – al XVIII-lea se ocupă Ileana Căzan), cât și țări nordice precum Suedia (cazul românilor prezenți în această țară îl discută George Cristea). Viena face parte, și ea, în această viziune stranie, din același mediu anglo-saxon, ceea ce plasează, în bună consecință logică, istoria de după 1690 a ardelenilor în plină comunitate... anglo-saxonă. De fapt, doar Alin Ciupală se ocupă de cele două Americi – nici ele integral anglo-saxone, după cum bine se știe –, lăsând ca ponderea secțiunii să cadă pe seama spațiului germanic.

Capitolul al cincilea, „La pas prin Europa”, înregistrează trei studii de caz semnate de Mihaela Grancea, Mihaela Mudure – cu o... călătoare, în sfârșit! – și Anda-Lucia Spănu.

Cu o structură aproximativă, beneficiind de o argumentare minimală și insuficientă – de ce tema aceasta și nu alta? –, apelând la autorități contestabile (Dan Berindei e citat cu o banalitate, iar eseistul Radu Enescu este ridicat la rangul de... filosof), volumul excelent prezentat grafic însumează lucruri semnificative și altele răsuflă, unele adecvate titlului, iar altele ce-și aveau foarte bine locul în alte contexte. Meritorie rămâne mai ales strădania de a discuta chestiunea atracției occidentale printre români.

Cărți primite la redacție

- Ionel Amăriuței, *Privind printr-un ocean întors*, Deva, Editura Căluza, Colecția Lucian Blaga, 1999
- Dumitru Radu Popescu, *F*, roman, cronologie și postfață de Mihai Iovănel, București, Editura Institutului Cultural Român, 2004
- Carmen Firan, *Cuceriri disperate/Desperate conquests*, Poems, Translation by Julian Semilian, Colecția Lingua franca, București, Editura Institutului Cultural Român, 2004
- Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *Epoca lui Ștefan cel Mare / oameni / destine / fapte*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2004

- George Achim, *Revolte și consimțiri*, Scriitori români din secolul XX, Cluj-Napoca, Editura Dacia, Colecția Discobolul, 2004
- Gheorghe Glodeanu, *Poezie și poetică*, București, Editura Fundației Culturale Libra, 2004
- Sanda Golopenția, *Learn to sing, my mother said*, Songs of the Women of Breb, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2004
- Ana Olos, *Folklore From Maramuresh/Folklor din Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2004
- Virgil Diaconu, *Diminețile Domnului*, Pitești, Editura Paralela 45, 2004
- Ana & Mircea Petean, *Ocolul Lumii în 50*

de jocuri creative, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2005

- Cornel Cotuțiu, *Spate în spate*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2004
- Andrei Marga, *Profilul și reforma Universității clujene* (Discursuri rectorale), Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005
- Ioan Cristea, *Capcană pentru inger*, versuri, cuvânt înainte de Ion Machidon, București, Editura Amurg sentimental, 2004
- Ion Gheorghe Pricop, *Balada vîrștelor*, București, Editura Cartea Românească, 2004
- Elena Ciobanu, *Poezii cu ceas*, Iași, Editura DramArt, 2004
- Aurel Dumitrașcu, *Scene din viața poemului*, Piatra Neamț, Editura Conta, 2004

Ivanca

Fără îndoială, *Ivanca* este unul dintre cele mai interesante texte dramatice ale lui Lucian Blaga, pentru că se pretează cel mai bine interpretării scenice, jocului, spectacolului, dar conține, în același timp, o multitudine de trimiteri și sugestii la teoriile psihanalitice, la sistemul filosofic al autorului, la elementele stihiale, ce îl fascinaseră atât de mult... Caracterul special al piesei se datorează în primul rând energiilor dramatice foarte concentrate prezente în text, dar și felului în care aceste energii interacționează, influențând personajele și conduita lor spectaculară. Critica de până acum a ales să îl considere „text de frontieră” – prea puțin încărcat de poezie și de elementele mitologice ce caracterizează cea mai mare parte a teatrului blagian, dar la fel de puțin încadrabil în categoria teatrului „academic”, de factură realist-psihologică. În acest context, nu poate fi decât laudabilă inițiativa Naționalului clujean de a monta un spectacol cu piesa lui Blaga, iar regizarea Anca Bradu a dat dovadă de mult *curaaj* în abordarea textului.

Ceea ce surprinde, din primele momente ale spectacolului, este detașarea Ancăi Bradu față de textul lui Lucian Blaga, distanța pe care s-a hotărât să o impună față de unele dintre cele mai importante sugestii de decor ale autorului. Scenografia Adrianei Grand ilustrează perfect atmosfera încărcată de misticism și de bizar aproape grotesc a textului blagian, dar atât formula regizorală, cât și cea scenografică, evită sublinierea prezenței, încă din primul act, a pistolului și a celebrului ceasornic, care la Blaga aveau o încărcătură semnificativă deosebită – destinul necruțător, crud și modul în care acesta poate fi înfrânt – deși ceasul era periodic dereglat de Luca, acesta continua să bată orele fixe, marcând deci trecerea timpului, și subliniind implacabilitatea unui destin fără milă. Una dintre primele imagini ale spectacolului este aceea a Tatălui (Anton Tauf) care își face de lucru cu un topor și rostește celebrul monolog despre vânt și despre puterile stihiale aflate în imediata vecinătate a mediului în care va evolua acțiunea piesei. Din când în când, personajul se șterge cu un prosop, și, cu toate că este primăvară, atmosfera pare să fie deosebit de încărcată, plină de tensiune, ca înaintea furtunii ce urmează. Cu greu, s-ar fi găsit, poate, un actor mai potrivit pentru rolul Tatălui, voca lui Tauf fiind cu adevărat impresionantă, actorul fiind ajutat însă și de o fizionomie impresionantă – un melanj de sensibilitate și de forță. Dacă mai adăugăm la toate acestea și arta sa actoricească (caracterizată și aceasta de fragilitate și putere), înțelegem de ce acest rol i se potrivește precum o mânășă. Partenerul de scenă al Tatălui este acum, în primele scene, Dinu (Cătălin Herlo), prietenul cel mai bun al fiului Părintelui, Luca (Ionuț Caras). Tânărul medic Dinu studiază picturile lui Luca și alege câteva pânze pentru o expoziție. Tre-

buie să recunoaștem că atitudinea lui Cătălin Herlo este cel puțin surprinzătoare, pentru că în nici un moment nu dă senzația că privește picturile unui prieten (și încă pe ale celui mai bun...), corporalitatea sa fiind acum (dar și în alte rânduri) neutră, din păcate, distantă, ca atunci când s-ar fi aflat în fața unor lucrări mediocre ale unui muzeu de provincie. Ne vine greu să credem că cineva care privește lucrările de artă plastică ale unui prieten foarte apropiat face gesturi atât de banale precum mângâierea simandicoasă a bărbiei... Departe de noi gândul, totuși, că datorită amănuntelor de acest gen, care se pot regăsi pe parcurs, spectacolul ar avea de suferit.

Intrarea în scenă a Ivancăi (Eva Crișan) se face prin sală, contrar indicațiilor regizorale ale lui Blaga, care presupuneau apartenența personajului la spațiul stihial. Prin intrarea din spectacolul Ancăi Bradu, Ivanca ne apare umanizată, dă senzația că se desprinde din lumea noastră, imediată. Oricum, cea mai interesantă indicație a lui Blaga despre Ivanca (*sprintenă, ciudată*) se regăsește pe scena Naționalului clujean, datorită corporalității Evei Crișan, dar și datorită costumului său foarte potrivit – un fel de rochie de zale metalice foarte fine.

Scena cu cea mai mare intensitate ne pare a fi aceea a visului (mai degrabă a coșmarului) lui Luca, în care Ivanca joacă „hora priculicilor” împreună cu strămoșii tânărului. Și pentru acest moment, scenografia Adrianei Grand este deosebit de inspirată, pentru că rampa pe care evoluează personajele, cu toată înclinația ei nepotrivită, ciudată, poate să fie

dențiază foarte bine gradarea tensiunii de pe scenă – indică spectatorului drama pe care o trăiește Luca și, mai mult decât atât, îl conving că nu este vorba despre ceva artificial.

Finalul spectacolului surprinde spectatorii (mai ales pe aceia care cunosc bine textul piesei) și merită puțină atenție: în textul lui Blaga, Luca se hotărăște să facă ceva pentru a scăpa de obsesia care a început să o reprezinte Ivanca și ia pistolul, amenințând spre camera în care Ivanca se află împreună cu Tatăl lui. Dinu este disperat de hotărârea pe care o ia prietenul său, se interpozează între revolverul încărcat și ușa ce dă înspre Ivanca. Luca trage înspre el, dar nimereste ceasornicul și se simte imediat eliberat: „Vreau să râd între oameni, vreau să fiu vesel pe străzi...”. Nu o să luăm acum în discuție implicațiile psihanalitice ale textului, spectacolului, nici măcar ale scenei de mai sus, dar vrem să marcăm un semn de exclamare în ceea ce privește finalul schimbat al Ancăi Bradu. Cei doi tineri (din spectacol) se împușcă unul pe altul, ceasul nu mai apare deloc în scenă, este total ignorat de regizor, ideea destinului fiind deci eliminată din buchetul de semnificații al scenei. Mai mult decât atât, Ionuț Caras nu a dat în nici un moment senzația unui personaj care este bătrân *în interior*, deși ca vârstă se apropie de aceea a lui Luca, iar acesta îl considerăm a fi un dezavantaj care face personajul să pară artificial în unele momente. Prea puțin am avut senzația unui personaj care poartă în spate amintirea semiconștiență, poate, dar în mod sigur chinuitoare a întregului șir de strămoși ce ar trebui să îi marcheze destinul. Totuși, vitalitatea de care dă dovadă Caras încărcă de energie multe scene în care este nevoie de *tinerețea* personajului. Fără îndoială, este nevoie de o echilibrare a repertoriului de gesturi prin care trece personajul de-a lungul spectacolului. Finalul schimbat al Ancăi Bradu pune în lumină tinerețea și puterea celor două personaje, lăsând într-un con de umbră fascinantă *bătrânețea* a eroului blagian.

Ivanca, scenă din spectacol, premiera 5 mai 2005.

locul cel mai bun pentru o astfel de dezlănțuire de energie stranie, pentru o asemenea cascadă de imagini care pe spectator îl vor fascina, iar pe Luca îl vor îngrozi. Aceasta este scena-cheie a spectacolului (dar și a textului), aici înțelegem chinurile tânărului artist, universul oniric al acestuia fiind conturat scenic într-o manieră extrem de fină. Suma detaliilor de vestimentație a celor zece bărbați, costumați toți în alb și negru, cu machiajul ciudat (în cele două contraste), felul în care este folosit spațiul de joc, precum și prestația lui Ionuț Caras și a Evei Crișan, muzica inspirată a lui Cornel Țăranu (care evi-

Încheiem manifestându-ne certitudinea că spectacolul își va găsi un ritm al său, premiera din 5 mai 2005 fiind mai degrabă un test (ca orice premieră) și felicităm inițiativa punerii în scenă a unui text dramatic al lui Lucian Blaga. Proba adevărată va fi aceea a timpului, a spectatorilor (care trebuie *în-vățați* să fie foarte receptivi la stilul specific teatrului blagian, dar și al Ancăi Bradu)...

ION M. TOMUȘ

Poeme de Ana Blandiana

Star Blown in the Wind

From the first you were blown in the wind
Like a seed.
I quipped: „No one's ever wished on
A star blown in the wind.“
But afterwards,
When you fixed yourself on my forehead
And began sprouting,
I understood that you *are* a seed.
Insatiable, savagely piercing into my brain
With relentless rays conceiving roots,
You are a seed.
It's such a pity
That the plant you germinate,
Light from light,
Can become visible
Only after
I have set into darkness.

Architecture in Motion

Who or what could ever make it cease,
This moving, changing architecture
Forever born, forever dying,
This monastery which approaches me
Nearing, swelling, growing, and here it is,
With arching vaults and domes of spray
Like nightcaps of foam and crowns suspending,
Rushing upwards in the air, dissipating itself slowly,
then downwards tossing,
Breaking itself into a cloud of jellyfish, of algae, of crabs
And streaming within the ground?

Who could ever arrest in stone-like stasis
This riot of movement too alive not to die
And too mortal not to be reborn?
Who could call out to the waves, „Be still!“

And bid the waters fail to be a sea,
And this ever crumbling monastery
Collapsing into itself like echo's last decibel
Have hatch its columns changed to bone
In the air walling round it like a shell?

The Tomb Above

Cheops' pyramid
Is the tomb of a ship:
Its huge, immobile foundation
Rests on

Frail, delicate sails which
For thousands of years
The breeze of nonbeing has rustled;
Its point of stone
Extends the mast
Which resounds in the kingdom of Osiris...
But
Torn free by a storm of death
Should the ship under the pyramid
Suddenly begin to glide
Through its dome of sand,
Dragging along
Like the ridiculous tip of an iceberg
The tomb above,
We'd soon behold
Cheops' pyramid
Shaking and hesitating,
Breaking loose and slowly starting off,
Then sailing through the dunes,
Sliding down their backs
Until almost swallowed
And reappearing high above the waves
Of earth which conceal beneath them,
Just like swells of the sea,
Ships sunk down to their graves...
Oh what a dream,
What an ironical sleep,
In which
Who could dock
The ship,
Once it set sail,
Who could rouse
The dreamer from the dream?

Obsession

Would I love you, I wonder, as much as I do
Were you fearsome and mighty
Like others? Would I think so much
Of you were you triumphant
And savage at war?
Would I have dreamt of you
In such anxiety were you master
Of others? Just as the children
Of fortunate families can leave home
When they are grown, free of any responsibility,
And go off, if they feel like it, remembering
No one there, while all the time
The children of the poor have to return
To assist their families, sending
Packages and money, supporting the younger ones
In school, so in the same way the fortunate
Poets of bigger peoples
Can forget about their source, they can depart,
They can be the world's...
Would you also be my obsession, I wonder, were you
Fortunate? Had you been able to
Oppress, to subjugate, to spread enmity?
O Goddess of History, unbind from curse and set free
Our future with immeasurable generosity!

Traduceri de ADAM J. SORKIN,
MARIA-ANA TUPAN și IOANA IERONIM

BIBLIOTECI **ÎN** **AER** **LIBER**

de exemplu paula

de exemplu paula. paula e de la țară. viața la țară a ținut-o până acum în șah – ca și pe surorile ei erika și reate, care sunt măritate. pe cele două poți să le uiți, e exact ca și cum n-ar exista. cu paula e altfel, ea e cea mai tânără dintre ele și încă existentă, pe cinstite. are 15 ani. e acum suficient de mare spre a-și putea permite să se gândească ce ar dori să devină: casnică sau vânzătoare. vânzătoare sau casnică. la vârsta ei, toate fetele sunt suficient de în vârstă pentru a se gândi cum ar dori să fie. școala secundară e terminată, bărbaii din sat sunt sau pădurari, sau sunt tâmplari, electricieni, tinichigii, zidari, sau merg la fabrică, sau încearcă să fie tâmplari, electricieni, tinichigii sau muncitori în fabrică și în cele din urmă se duc totuși în pădure și se fac pădurari. fetele devin nevestele lor. vânătorul reprezintă o profesie mai bună, ea este importată de afară. învățător și preot nu există, satul n-are biserică, nici școală. și inteligența, ca profesie, a conducătorului filialei de consum, este de import extern, sub conducerea lui lucrează întotdeauna trei femei și fete din sat și o practicanță din sat. femeile rămân vânzătoare sau ajutoare de vânzătoare până se mărită, după mărițiș s-a zis cu vânzarea, atunci sunt ele însele vândute, atunci următoarea vânzătoare poate trece în locul celei vândute spre a veni mai departe, schimbând merge în zbor, de la sine.

s-a instaurat astfel, de-a lungul anilor, un flux natural: naștere și ascensiune și mărițiș, și apoi ieșirea din competiție. și nașterea unei fiice, casnică sau vânzătoare, mai adesea casnică, fiica în ascensiune, mama dă ortu' popii, fiica se mărită, iese din competiție, sare de pe trambulină, naște ea însăși următoarea fiică, caruselul magazinului de consum reprezintă un circuit natural, în fructele și legumele sale se oglindesc anotimpurile, se oglindește viața omenească cu multiplele ei forme de exprimare, în unica sa vitrină se oglindesc fețele atente ale vânzătoarelor sale, adunate aici în așteptarea mărițișului și a vieții. mărițișul vine însă întotdeauna singur, fără viață, o femeie măritată nu lucrează mai niciodată în afacere, numai dacă bărbatul este chiar în acel moment șomer, sau grav rănit. alcoolice este întotdeauna. ca pădurar are o meserie grea și pericu-

Îndrăgostitele

- fragment -

Elfriede Jelinek

Și în acest roman – unul din primele ale autoarei austriece Elfriede Jelinek – Premiul Nobel pentru Literatură – e prezentă exactitatea și acuitatea cu care pătrunde în lumea falselor imagini despre fericire. Autoarea nu descrie, ci își evaluează personajele, demne de milă, cu o ironie mai rece decât lama unui cuțit, de parcă ar juca cu ele un soi de monopoly, optica ei amintind de timpuriile slapstick-uri din începuturile filmului mut, în care oamenii erau manipulați ca obiectele neînsușite. Desigur, un limbaj construit până în cele mai fine articulații ale sale, potrivit cu lumea, în nici o fațetă a sa, normală și naturală pe care o descrie, stil cu care autoarea reușește să acutizeze conștiința asupra unor ritualuri ale societății, conferind textului autenticitatea de document.

loasă, de la care adesea unul nu se mai întoarce niciodată. de aceea savurează abundent viața, atâta vreme cât sunt tineri, de la 13 ani nici o fată nu e în siguranță în apropierea lor, concurența generală începe și coarnele își fac loc, fapt ce face să vuiască întreg satul. haloul vuitului se revărsă în valea întreagă.

la sfârșitul tinereții bărbaii își fac rost de o femeie vrednică, econoamă. sfârșitul tinereții, începutul bătrâneții.

sfârșitul vieții pentru femeie e când începe să nască copii. în timp ce bărbaii se maturizează frumos, încep să îmbătrânească și se dedică aloolului, acesta îi face tari și îi apără de cancer, agonia femeilor durează adesea ani lungi, adesea destui ca ele să fie de față și la agonia fiicelor lor. femeile încep să-și urască fiicele și doresc ca ele să moară cât mai curând posibil, așa cum au murit și ele cândva. de aceea: trebuie făcut rost, cât mai curând, de un bărbat.

uneori o fiică nu vrea să moară atât de devreme pe cât ar trebui, mai bine rămâne un an, doi, vânzătoare și trăiește! da, trăiește! în cazuri rare ar vrea să fie chiar vânzătoare în reședința județului, unde există și alte meserii, cum ar fi preot, învățător, muncitor în fabrică, tinichigiu, tâmplar, lăcătuș, dar și ceasornicar, brutar, măcelar! și cârnațar! și multe altele. cât și o mai mare promisiune, pentru un viitor mai frumos. dar nu e chiar atât de ușor să poți păstra pentru tine un bărbat cu un viitor mai frumos. meseriile mai bune au și ele ceva mai bun de oferit, de aceea îți pot cere să o faci imediat, totuși n-o poți imediat face, pentru că după ce-o faci, meseria mai bună vrea ceva și mai bun și, gata, adio! un tăietor de lemne așteaptă uneori, o meserie mai bună, niciodată. rar s-a întors vreuna de-acolo acasă, poate doar în vizită, și atunci cu un bastard fără tată.

micul rest, pe cale de dispariție, vine uneori acasă în vizită, să arate mamei și tatălui copiii, cât de bine le merge, și bărbatul este cuminte, și aduce toți banii, și nu bea decât foarte puțin, și bucătăria e nou-nouță, și aspiratorul e nou și perdelele sunt noi, noua sofă e nouă, și noua mașină de gătit e, de fapt, folosită, dar ca nouă, și mocheta e de fapt uzată, dar curățată și ca nouă, și fiica încă mai e ca nouă, dar curând va fi vânzătoare și va îmbătrâni la iușală și va fi consumată. dar, la urma urmei, de ce să nu fie consumată și fiica, dacă mama a fost

consumată? fiica trebuie consumată repede, are nevoie urgentă de asta, cea mai bună meserie trebuie înhățată, preot, învățător, muncitor în fabrică, tinichigiu, tâmplar, ceasornicar, măcelar! și cârnațar! și multe altele ș.a.m.d., și toți au nevoie de ele, de femei, și le consumă, dar pentru ei nu cumpără, în nici un caz, o femeie deja consumată spre a o consuma mai departe, nu. asta devine atunci dificil. de unde să iei femei neconsumate, când femeile sunt neîntrerupt consumate? prostituție nu există, există în schimb o groază de copii nelegitimi, aia, da, aia n-ar fi avut voie s-o facă, dar a făcut-o, așadar a fost servită în toată regula, și acum iat-o, trebuie să facă singură munca, și munca pe care trebuie s-o facă bărbatul, și plodul rămâne în seama bunicii, și aceasta e plină de ură împotriva fiicei și a copilului. femeile consumate sunt rar luate, și-atunci, de primul consumator, și-n acest caz, trebuie să audă o viață întreagă: dacă nu te-aș fi luat eu, nu te-ar mai fi luat nimeni, și ar fi trebuit să vezi de unde faci rost de bani pentru copil. așa, te-am luat eu totuși, în ultima clipă, și-acum poți avea de la mine banii, după ce mi-am pus deoparte bani pentru alcool, așa că te pot lua fără probleme de câte ori am chef, dar, ca fiica noastră să nu fie luată și consumată fără hârtii, de asta am eu grijă, să nu fie și ea una ca maică-sa, care s-a lăsat luată ÎNAINTE.

să aștepte până o ia cineva, dar numai după, atunci se poate lăsa luată, dar numai după. dacă totuși se lasă luată înainte, așa ca tine, atunci se poate considera fericită, dacă o mai ia vreunul. și fata noastră poate fi fericită că are un astfel de tată.

groaznică această moarte lentă. bărbaii și femeile mor împreună de asta, bărbatul are măcar puțină distracție, el își supraveghează de afară nevasta ca un câine de curte, o supraveghează în timp ce ea moare. și înăuntrul femeia își supraveghează bărbatul și pe femeile venite vara în excursie, și pe fiica lor, și banii pentru nevoile gospodăriei, ce nu e voie să fie băuți, și bărbatul își supraveghează de-afară nevasta, și pe bărbaii veniți vara-n excursie, și pe fiica lor, și banii pentru gospodărie, ca să poată ciupi ceva pentru băutură. și astfel se moare reciproc. iar ea, fiica, și ea abia așteaptă să aibă voie să moară, și părinții fac deja cumpărături pentru moartea fiicei: cearceafuri și prosoape,

cârpe de bucătărie și un frigider la mâna a doua. rămâne așadar moartă, dar cel puțin, proaspătă.

și ce se va alege de paula? vânzătoare sau casnică? înainte de orice, numai de paula să nu uităm! de ea e vorba acum, ce va fi cu paula? va muri mai târziu, sau curând? sau, nici nu va începe să trăiască? va muri de îndată? să nu poată ea aștepta, și-atunci va fi prea târziu, și copilul e-aici și mama moare acum, în loc să moară abia după nuntă? NICI VORBĂ! paula vrea să învețe ceva, anume, să fie croitoreasă. așa ceva n-a existat niciodată în sat. ea una să vrea să ÎNVEȚE ceva. nu poate fi a bună. mama întreabă: paula, nu vrei totuși să fii vânzătoare, unde poți cunoaște pe cineva, sau casnică, unde ai cunoscut deja pe cineva? mama spune: paula, TREBUIE să devii vânzătoare, sau casnică. paula spune: mamă, nu există nici un loc liber de ucenică vânzătoare, mama spune: atunci rămâi acasă, paula, și fii casnică și ajută-mă la treburile gospodăriei și în grajd și servește-l pe tatăl tău, așa cum îl servesc și eu și servește-l pe fratele tău, gerald, când vine de la lemne, de ce să-ți fie ție mai bine ca mie, eu n-am fost niciodată ceva mai bun decât mama mea, care a fost casnică, pentru că atunci nu existau la noi vânzătoare, și dacă ar fi existat, tatăl meu m-ar fi omorât.

și el a spus să rămân acasă și s-o ajut pe mama și să-l servesc și pe el când vine de la lucru și să aduc berea de la birtaş, asta durează 8 minute dus și întors. și dacă durează mai mult, îți rup oasele, și de ce acum, tu, fiica mea, s-o duci mai bine? rămâi mai bine acasă și ajută-mă, când taică-tu și frate-tu gerald vin acasă. și poate-ți rupem coastele odată într-adevăr împreună, eu și taică-tu și frate-tu, gerald. HEI!

totuși, paula spune, nu, mamă, nu vreau, eu vreau să învăț totuși croitoria, și când sunt gata cu învățatul, vreau să am ceva și eu din viața mea, să merg în italia și din câștigul meu să merg la cinema, și după ce voi fi avut ceva din viața mea, vreau să mai merg o dată, o ultimă dată în italia, și din câștigul meu să mai merg odată, o ultimă dată, la cinema, și-apoi vreau să-mi caut un bărbat bun, sau unul mai puțin bun, așa cum sunt tot mai adesea de văzut la cinema, și după aceea vreau să mă mărit și să fac copii. și pe toți împreună și-n același timp să-i iubesc, da, să-i iubesc! și să fie doi, un băiat și o fată, și-apoi aș vrea să iau pilula, pentru ca să rămân doar doi, un băiat și o fată, și totul o să fie mereu frumos și curat. și să trebuiască să cos doar pentru mine și pentru copiii mei, și să-mi fac o casă cu mâinile mele și cu bărbatul cel harnic.

pentru mine și copiii mei să cos totul singură, asta economisește mulți bani, atunci nu va fi nevoie să mai cos pentru oameni străini, nu, asta el n-o să-mi permită, nu, muma, te rog, vreau să învăț croitoria. muma spune că îi va spune tatălui și lui gerald, ea a fost cel mult de 3 ori la cinema și nu i-a plăcut și n-a interesat-o, și a fost bucurioasă când s-a văzut iar acasă. în italia n-a fost deloc, niciodată, iar televizorul este cu mult mai interesant, aici poți vedea lumea întreagă, fără să dorești, sau să trebuiască să fii imediat în ea. pe când trăia tatăl meu, am muncit din greu pentru el, apoi am muncit din greu mai de-

Elfriede Jelinek

parte, pentru taică-tu și pentru gerald, și-acum, când ești destul de mare să poți trage din greu împreună cu mine, dintr-odată nu mai vrei, ci vrei să înveți croitoria curată. pentru ce, și-n ce scop am tras din greu o viață întreagă, dacă nu pentru tata și pentru gerald, și acum, când în sfârșit ai putea și tu, nu vrei, scoate-ți asta din cap! până nu ți-o vor scoate-o altfel din cap, tata și gerald. pe dată le spun lui tata și lui gerald, pe loc!

tata și gerald sunt de părere că paula nu poate trage chiulul cu croitoria ușoară și curată, dacă ei înșiși fac munca grea și murdară la lemne, să nu cumva să creadă că s-ar putea sustrage urii tatălui cu o muncă curată, când tatăl a fost nevoit tocmai din pricina ei să se însoare, eh, nu chiar din pricina ei, ci a surorii mai mari, care acum e deja măritată și de ea nu te poți atinge. așadar am urât-o pe mă-ta deja, pentru că făcea munca curată în gospodărie, în timp ce noi făceam munca grea și mizerabilă. adesea am cafrit-o la beție, până am lăsat-o pe jumătate moartă pe mă-ta, așadar i-am azvârlit mă-tii cizmele murdare în obraz și pantalonii murdari i-am aruncat pe sofa, pantalonii de lucru murdari pe sofaua nouă pe-atunci, așa că acum vrem să-ți aruncăm și ție cizmele murdare în obraz și să aruncăm în voie pantalonii pe sofaua pe care va trebui după aia să o cureți. să fi uitat oare, numai pentru o singură clipă, ura noastră curată, cinstită, împotriva voastră? vezi? poate doar în clipele vreunei zile onomastice, a serii de crăciun, sau a unui grav accident, și tu, care vrei să înveți croitoria!

dar paula e în continuare în admirația unei vieți mai bune, oriunde o poate prinde, indiferent unde, la cinema, sau la oaspetele ce vine vara în excursie, dar mereu e viața bună a altora, niciodată a ei.

ea spune uneori: de banii de ucenicie aveți doar nevoie, și să fii vânzătoare, tot trebuie la urma urmei, să înveți. și rochia de mireasă, gândiți-vă numai, rochia mea de mireasă mi-aș putea-o coase singură!!! și maică-mii i-aș coase ceva, și mătușii, și bunicii și tuturor, tuturor. și chiar astfel poți economisi bani, și cu această ocazie văd multă lume curată, și-atunci sunt eu însămi una din lumea curată, pentru că îmi cos singură hainele

noi, ceea ce i-ar putea place unui bărbat mai bun.

și toți vor spune că sunt curată, și poate mă ia de nevastă chiar un tâmplar, un zidar, un tinichigiu, un măcelar! sau un cârnățar! și paula contemplă neîncetat viața mai bună, ca pe ceva, ce i-ar putea odată a-părține, deși nu e făcută pentru asta.

și pentru că nici nu-i vrednică de-atâtea în-deletniciri, și pentru că tatăl vrea doar liniște, și pentru că nu-i poate da una-n cap, deși cu plăcere ar face-o, pentru că pur și simplu e prea obosit spre a putea risca o a doua criză de nervi, și pentru că n-o poate omorî, deși cu plăcere ar face-o, și, la urma urmei, nici nu-i pasă, și pentru că paula a promis o mie de lucruri, printre altele, să-și ajute mama seara în grajd, și pentru că banul e ban, i se dă în cele din urmă voie paulei să învețe croitoria.

și în clipa aceasta, paula vede viața mai bună cu totul alți ochi, ca pe un lucru ce ți l-ai putea chiar însuși, deși mai întâi ești nevoită să scurtezi tivul și să-ți strâmtezi talia.

așadar anii de ucenicie ai paulei încep în viața mai rea, în viața cea bună ar trebui să se sfârșească. să sperăm că nu se vor sfârși chiar înainte de a începe cu adevărat.

și să sperăm că viața mai bună nu aparține deja altcuiva, cuiva căruia cu talia strâmtată și cu fusta scurtată nici nu i s-ar mai potrivi poate!

Traducere și prezentare de
ANA MUREȘANU

Reviste literare

1. Revista „Origini“, reprezentată de domnul Gabriel Stănescu – pentru afirmarea literaturii române în spațiul nord-american.
2. Revista „Oglinda literară“, reprezentată de domnul Gheorghe Neagu, redactor șef – pentru promovarea unui vi-guros climat literar.
3. Revista „Cuvîntul“, reprezentată de domnul Mircea

Martin – pentru înalta valoare a demersului cultural

Edituri

4. Editura „Paralela 45“, reprezentată de domnul Călin Vla-sie – pentru consecventa pro-movare a literaturii române contemporane.
5. Editura „Polirom“, repre-zentată de domnul Silviu Lu-pescu – pentru 10 ani de exce-lență în cultura română.

Poezie

6. Nicolae Panaite – pentru poezia sa afirmată sub zodia misterului
7. Vasile Proca – pentru poezia sa cu nuanțe metafizice
8. Marian Drăghici – pentru poezia sa de profunde rezonanțe

Proză

9. Aura Christi – pentru realis-mul de nuanță magică al roma-nelor sale
10. Constantin Virgil Necoș – pentru modernitatea și civis-mul epicii sale

Teatru

11. Francisc Ricinski Marien-feld – pentru adîncimea lirică a dramaturgiei sale

Critică

12. Simona Modreanu – pen-tru claritatea demersului critic – punte culturală româno-fran-ceză
13. Vasile Spiridon – pentru sobrietatea abordării critice
14. Liviu Grăsoiu – pentru acuitatea prezenței sale critice
15. Florin Faifer – pentru valențele estetice ale textului critic

Eseu

16. Adrian Dinu Rachieru – pentru coloratura eseistică a textelor sale critice
17. George Popa – pentru plu-ralitatea și adîncimea tematicii din eseistica sa
18. Vasile Andru – pentru des-chiderea creștină a eseisticii sale

Traduceri

19. Miljurko Vukadinovici – pentru realizarea unei fericite simbioze, prin traduceri, între lirica română și cea sîrbă
20. Horst Saul – pentru lirica sa deschisă spațiului românesc
21. Adam Puslojic – pentru în-delunga promovare a legături-lor dintre literaturile română și sîrbă
22. Sumiya Haruya – pentru inspirata răsădire a literaturii din „Grădina Maicii Domnu-lui“ în „Țara Florilor de Cireș“

Premii de excelență

23. Octavian Paler
24. Al Husar

Opera omnia

25. Nicolae Stroeșcu Stînișoară

Apel către Televiziunea Română

Participanții la ediția a IX-a a Zilelor revistei „Convorbiri literare“ (Iași, 22-23 aprilie 2005), luînd act cu regret

– că mediatizarea și promova-re revistelor culturale românești din țară și din străinătate nu se face în nici un fel în programele TVR1;

– că în programele TVR1 nu există nici un fel de emisiune de dezbatere a celor mai importante articole, eseuri, anchete culturale, controversate și opinii din revistele culturale;

– că personalități semnificative ale vieții culturale care semnează în presa culturală, directorii sau redactorii-șefi ai acestor reviste nu sînt invitați să participe în emisiu-nile TVR1;

– că TVR1 este singura fereas-tră prin care orașele mici și zonele rurale ar putea primi informații despre existența revistelor

Solicităm președintelui director general al Televiziunii Române să studieze posibilitatea introducerii în grila de programe a postului TVR1 – singurul, de altfel, care poate fi receptat în toate zonele țării – a unei emisiuni, la o oră accesibilă, special dedicată prezenta-rii și comentării revistelor cultura-le românești, din țară și din străinătate.

Apelul nostru rămîne deschis tuturor celor care vor să ni se ală-ture în demersul nostru.

Acordul pentru semnătură poate fi trimis prin e-mail la adre-sa convlit@mail.dntis.ro, sau prin fax, la 0232 260 390.

Marius CHELARU
Theodor POPOVICI
Sterian VICOL
Alice ZWOELFER

Mihai CUCU
Ileana POPOVICI
Ioana CRĂCIUNESCU
N. STROESCU-STĂNIȘOARĂ
Cezar IVĂNESCU
Victor GHERMAN
Marian DRĂGHICI
Vasile POPA HOMICEANU
Virgil PANAIT
Franciska RICINSKI-MARIEN-FELD
Spiridon POPESCU
Maria ȘLEAHTIȚCHI
Laurian STĂNCHESCU
Val BUTNARU
Simona-Grazia DIMA
Nicolae NEGRU
Ion ROTARU
Florin DOCHIA
Simona MODREANU
Angela CIUBOTARIU
Ioan PINTEA
Florin FRUMOS
Vasile ANDRU
Cristina FRUMOS
Constantin NEOIȚĂ

Olimpiu NUȘFELEAN
Ștefania OPROESCU
Valentin TALPALARU
Dan MĂNUCĂ
Florin FAIFER
Maria MĂNUCĂ
Dragoș COJOCARU
Mircea POPOVICI
Bogdan CREȚU
Constanța APETROAIE
Paul ARETZU
Ancelin ROSETI
Radu VOINESCU
Gellu DORIAN
Florin SĂSĂRMAN
Petru URSACHE
Cristian SIMIONESCU
Indira SPĂTARU
Ionel SAVITESCU
Richard CONSTANTINESCU
Florin BUCIULEAC
Cassian Maria SPIRIDON
Bianca MARCOVICI
Radu PETRU
Dorin DRUGESCU

Circulara Uniunii Scriitorilor din România

Conform prevederilor Statutu-lui, Uniunea Scriitorilor din Româ-nia nu este responsabilă pentru po-litica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor pu-blicate.

Comitetul Director
al Uniunii Scriitorilor
5 iunie 2003

Către cititorii din țară ai revistei Apostrof

Pentru anul 2004, vă rugăm să vă abonați *direct la re-dacție*. Pentru aceasta, vă rugăm să plătiți contravaloarea abonamentului, prin *mandat poștal*, pe adresa:

Lukács Iosif
Fundatia Culturală Apostrof
Cluj-Napoca, 400146, str. Iașilor, nr. 14

Prețul abonamentului este:
pentru 3 luni: 60.000 lei
pentru 6 luni: 120.000 lei
pentru 1 an: 240.000 lei

Taxele de expediere sînt incluse în această sumă.

Pentru cei care se abonează prin această modalitate, asigurăm expedierea promptă a revistei. Cei care se abonea-ză pe 1 an, primesc revista fără majorările de preț provoca-te de inflație.

Către cititorii din străinătate ai revistei Apostrof

Pentru anul 2004, vă rugăm să vă abonați *direct prin redacție*, trimițînd contravaloarea abonamentului printr-un cec (money order) în contul:

Fundatia Culturală Apostrof
Cont: SV6534401300 (Euro)
Cont: SV6674381300 (USD)

Banca Română pt. Dezvoltare – Group Société Gene-rale – Sucursala Cluj, str. 21 Decembrie 1989, nr. 81-83, SWIFT BRDEROBU

Costul abonamentului este:

pentru 3 luni: 13\$
pentru 6 luni: 26\$
pentru 1 an: 52\$

În costul abonamentului sînt incluse și taxele de ex-pediere par avion.

CARTEA DE CARE AI NEVOIE

Editura „Biblioteca Apostrof” vă oferă următoarele titluri încă disponibile:

- MIRCEA ZACIU, **Jucătorul de rezervă**
poezie, 2000, 88 p. 50 000 lei (5 lei noi)

Colecția „Filosofie contemporană”

- GABRIEL MARCEL, **A fi și a avea**
traducere de CIPRIAN MIHALI, 1997, 192 p.
30 000 lei (3 lei noi)

- GABRIEL MARCEL, **Omul problematic**
traducere, note de FRANÇOIS BREDIA și ȘTEFAN MELANCU,
1998, 140 p. 30 000 lei (3 lei noi)

Colecția „Filosofie modernă”

- FRIEDRICH NIETZSCHE, **Antichristul**, 2003,
128 p. 100 000 lei (10 lei noi)

Colecția „Filosofie extrem-contemporană”

- VLADIMIR JANKÉLÉVITCH, **Să iertăm?**
traducere de JANINA IANOȘI, postfață de ION IANOȘI,
1998, 82 p. 30 000 lei (3 lei noi)

Colecția „Filosofie medievală”

- SF. ANSELM DIN CANTERBURY,
Monologion despre esența divinității
traducere de ALEXANDER BAUMGARTEN,
1998, 162 p. 35 000 lei (3,50 lei noi)

Colecția „Filosofia religiei”

- HENRY CORBIN, **Paradoxul monoteismului**
traducere de JANINA IANOȘI, 1997, 216 p.
40 000 lei (4 lei noi)

Colecția „Filosofie românească”

- ION IANOȘI, **O istorie a filosofiei românești**
1996, 392 p. 100 000 lei (10 lei noi)
- VASILE MUSCĂ, **Spusul și de nespusul**, 2003,
146 p. 100 000 lei (10 lei noi)
- N. STEINHARDT,
Cartea împărțirii ediție gândită și alcătuită de
ION VARTIC, ed. a IV-a, 2004, 140 p.
80 000 lei (8 lei noi)

- D.D. ROȘCA,
Introducere la „Viața lui Isus”. Mitul utilului
traducere de DUMITRU ȚEPENEAG, ediție și postfață
de MARTA PETREU, 1999, 138 p.
35 000 lei (3,50 lei noi)

- BUCUR ȚINCU, **Apărarea civilizației**
ediție îngrijită și prefață de MARTA PETREU,
2000, 132 p. 50 000 lei (5 lei noi)

Colecția „Ianus”

- MATEI CĂLINESCU, **Mateiu I. Caragiale:
recitiri**, 2003, 162 p. 80 000 lei (8 lei noi)
- PETRU POANTĂ, **Efectul „Echinox” sau de-
spre echilibru**, 2003, 176 p.
100 000 lei (10 lei noi)

- DORLI BLAGA, **Tatăl meu, Lucian Blaga**, 2004,
380 p. 200 000 lei (20 lei noi)
- GEORGE BANU, **Uitarea**, 2003, 80 p.
50 000 lei (5 lei noi)

- NORMAN MANEA, **Despre clovni**
eseuri, 1997, 230 p. 40 000 lei (4 lei noi)

- NORMAN MANEA, **Octombrie, ora opt**
proză, 1997, 186 p. 40 000 lei (4 lei noi)

- NORMAN MANEA, **Fericirea obligatorie**
proză, 1999, 192 p. 50 000 lei (5 lei noi)

- FLORIN SICOIE, **Simbăta engleză și alte
povestiri**, 1998, 130 p. 20 000 lei (2 lei noi)

- RAMIRO DE MAEZTU, **Don Quijote, Don Juan
și Celestina** trad. de MARIANA VARTIC, prefață de ION
VARTIC, 1999, 264 p. 60 000 lei (6 lei noi)

- LIVIU BLEOCA, **Biblioteca de buzunar**, roman
2001, 128 p. 50 000 lei (5 lei noi)

- PHILIP ROTH, **Animal pe moarte**, roman
2001, 132 p. 99 000 lei (9,90 lei noi)

- MARTA PETREU, **Ionescu în țara tatălui**, ed. a II-a
2001, 178 p. 100 000 lei (10 lei noi)

- ION VARTIC, **Bulgakov și secretul lui Ko-
roviev. Interpretare figurală la Maestrul și
Margareta**, 2004, 125 p. 100 000 lei (10 lei noi)

- SANDA CORDOȘ, **Literatura între revoluție și re-
acțiune**, ediția a II-a adăugită, 2002, 284 p.
150 000 lei (15 lei noi)

- ***, **În lumea taților**, carte gândită și alcătuită de
MARTA PETREU, 2004, 236 p. 120 000 lei (12 lei noi)

- LEV TOLSTOI, **Moartea lui Ivan Ilici**
traducere de Janina Ianoși, prefață de Ion Vartic
2003, 96 p. 75 000 lei (7,50 lei noi)

Colecția „Scrinul negru”

- ZAHARIA BOILĂ, **Amintiri și considerații a-
supra mișcării legionare**
prefață de LIVIA TITENI BOILĂ, ediție îngrijită de MARTA
PETREU și ANA CORNEA, notă asupra ediției de MARTA PE-
TREU, 2002, 160 p. 100 000 lei (10 lei noi)

- ZAHARIA BOILĂ, **Memorii**, 2003, 256 p.
120 000 lei (12 lei noi)

- **Procesul „tovarășului Camil”**, ediție îngrijită de
ION VARTIC, prefață de MIRCEA ZACIU, 1998, 96 p.,
20 000 lei (2 lei noi)

- I.D. SÎRBU, **Scrisori către bunul Dumnezeu**
ediție îngrijită de ION VARTIC, 1998, 244 p.
50 000 lei (5 lei noi)

- LUDOVICA REBREANU,
Adio pină la a doua Venire,
epistolă matern, ediție îngrijită, prefață și note
de LIVIU MALIȚA, 1998, 288 p. 50 000 lei (5 lei noi)

- ARTHUR DAN, **Mituri căzute (Din jurnalul
unui psihiatru)** Aforisme. Prefațe de I. NEGOIȚESCU,
ION VIANU, ALEXANDRU PALEOLOGU; ediție și notă asupra
ediției de MARTA PETREU, 1999, 96 p.
30 000 lei (3 lei noi)

- PETRU DUMITRIU, **Vârsta de aur sau
Dulceața vieții**, roman, text îngrijit și prefață de
ION VARTIC, 1999, 208 p. 40 000 lei (4 lei noi)

- RADU PETRESCU, **Correspondență • Sinucide-
rea din Grădina Botanică** (varianta întâi în fac-
simil), ediție de MARTA PETREU și ANA CORNEA, prefață
de MARTA PETREU, 188 p. 50 000 lei (5 lei noi)

- RADU STANCA, **Aquarium**,
selecția textelor și cuvânt înainte de ION VARTIC, ediție
de MARTA PETREU, 202 p. 50 000 lei (5 lei noi)

- ALEXANDRU VONA, **Misterioasa dispariție a
orașului din cîmpie**, proză, postfețe de MARTA
PETREU și ION VARTIC, 2002, 152 p.
69 000 lei (6,90 lei noi)

- DUMITRU ȚEPENEAG, **Destin cu poezii**
șotroane (în colaborare cu Editura Dacia),
2001, 144 p. 63 000 lei (6,30 lei noi)

- IRINA PETRAȘ, **Teoria literaturii**,
dicționar-antologie
2002, 288 p. 160 000 lei (16 lei noi)

- ALEXANDRU VONA, **Esmeralda**, fișă de dicționar de
FLORIN MANOLESCU, desene de GABRIELA MELINESCU,
2003, 112 p. 75 000 lei (7,50 lei noi)

Colecția „Mica bibliotecă critică”

- IRINA PETRAȘ, **Camil Petrescu. Schițe pentru
un portret**, 2003, 150 p. 80 000 lei (8 lei noi)
- IRINA PETRAȘ, **Ion Creangă, povestitorul**,
2004, 146 p. 100 000 lei (10 lei noi)

Colecția „Istoria filosofiei”

- CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU,
• F.W. Nietzsche. **Viața și filosofia sa**, 2003,
128 p. 100 000 lei (10 lei noi)

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

ANA CORNEA
IRINA PETRAȘ
CLAUDIU GROZA
HORVÁTH SÁNDOR
LUKÁCS JÓZSEF
ANA POP
(contabilitate)

TEHNOREDACTARE:
DAN CRAIOVEANU

EDITORI:

- ☐ Uniunea Scriitorilor
din România
- ☐ Fundația Culturală Apostrof
Cont la BRD Cluj:
în lei: SV7853701300
în euro: SV6534401300

Revista apare cu sprijinul:

- ☐ Ministerului Culturii și Cultelor
din România
- ☐ Consiliului local Cluj-Napoca

ADRESA REDACȚIEI:

Cluj-Napoca
Str. Iașilor, nr. 14, cod 400146
Tel., fax: 0264/432.444
e-mail: apostrof@pcnet.ro

• Revista APOSTROF figurează
în Lista-catalog a publicațiilor in-
terne, editată de RODIPET S.A., la
poziția 4251.

Manuscrisele primite la redacție
nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122
Revista este înregistrată la OSIM
cu nr. 45630/22.05.1996

Vignetele revistei reprezintă
variațiuni grafice de Mihai Barbu
după desene de Franz Kafka.

Tiparul executat la
Centrul de Presă Reformat

Unica responsabilitate a revis-
tei *Apostrof* este de a găzdui
opiniile, oricât de diverse, ale
colaboratorilor noștri. Respon-
sabilitatea pentru conținutul
fiecărui text aparține, în exclu-
sivitate, autorului.

Apostrof

Adresa redacției: 400146, Cluj-Napoca, str. Iașilor, nr.14, tel. 0264 432.444.